

TURINYS

Pratarmė	3
1. Įvadas	5
2. Teorinė dalis	8
3. Moterų krizių centrų tikslai ir uždaviniai	17
4. Moterų krizių centrų įkūrimas ir jų finansavimas	23
5. Paslaugos moterims ir vaikams	34
6. Vadyba, personalas ir biudžeto valdymas	48
7. Saugumas ir saugos priemonės	64
8. Bendruomenės gyvenimas moterų krizių centruose	69
9. Visuomenės informavimas ir sąmoningumo ugdymas	80
10. Bendradarbiavimo tinklų kūrimas	91
11. Kokybės vadyba, dokumentacija ir darbo vertinimas	96
12. Specialieji poreikiai ir kitos rekomendacijos	101
Literatūra.....	107
Priedas 1 Tarptautinių dokumentai.....	116
Priedas 2 Saugos planavimas	122

Projekto partnerės:

Patricia Lopes (AMCV, Portugal), Angela Romanin (Casa delle Donne Bologna, Italien), Sirkka Perttu (National Women's Line, Finnland)

Asocijuotos partnerės:

Sevi Chatizifotiu (Universität Haraklion, Griechenland), Elke Griemens (Frauenhaus Erftkreis, Deutschland), Judit Herman (NaNE, Ungarn), Sandra Messner (Verein Wiener Frauenhäuser, Österreich), Anamaria Simon (Artemis, Rumänien)

Grafika ir dizainas:

Eveline Wiebach

Apipavidalinimas: Marinela Vecerik (WAVE-Koordinationsbüro)

Į vokiečių kalbą išvertė: Verena Kaselitz ir Birgit Appelt

Išleista vokiečių kalba: Viena 2004

Finansavo: Europos Komisija, Daphne-Programm 2003

Socialinės Apsaugos ir Sveikatos ministerija, Suomija

Sveikatos ir Moterų reikalų ministerija, Austrija

Vienos miestas – Ryšių su Užsieniu skyrius

Vienos miestas – Vienos miesto Moterų biuras

PRATARMĖ

Tik finansiškai parėmus Europos Komisijai (Daphne Programme) kaip ir visai eilei kitų Rėmėjų (Suomijos Socialinės Apsaugos ir Sveikatos Ministerija, Austrijos Sveikatos ir Moterų Reikalų Ministerija) pagaliau galėjome įgyvendinti prieš daugelį metų planuotą projektą. WAVE – Koordinacijos biuras / Europos Informacijos biuras kovai su smurtu prieš moteris, į kurį nuolatos kreipiasi moterys ir moterų grupės, norinčios pačios įkurti moterų krizių centrus, bet neturinčios reikiamo pagrindo apie planavimo ir operatyvaus veikimo žingsnius. Šis leidinys sukurtas pateikti tokio pobūdžio informaciją. „Įveikiant smurtą“ visų pirma aptaria praktines problemas, su kuriomis susiduria moterys, steigiančios, organizuojančios ir dirbančios krizių centruose. Be to, šioje knygoje taip pat pateikiamas trumpas teorinis pagrindas smurto prieš moteris tema.

Prie šio leidinio sudarymo prisidėjo eksperčių grupė iš aštuonių šalių. Tai padėjo apjungti platų šių skirtingų šalių patirties spektrą ir pabandyti panaudoti šį leidinį kaip parankinę knygą visoje Europoje. Šio projekto leidėjos ir partnerės laukia komentarų bei pastabų (office@wave-network.org) ir tikisi, kad ši knyga padės artimiausioje ateityje įkurti naujų krizių centrų moterims ir jų vaikams, patyrusiems smurtą, ir juos geriau apsaugoti nuo jo pasekmių, taip pat paskatins vienus ar kitus jau esančius moterų krizių centrus pasinaudoti duotais pavyzdžiais ir patobulinti savo veiklą.

Leidėjos

SĄVOKŲ PAAIŠKINIMAI

Norėdamos palengvinti šio vadovo skaitymą, pateikiame dažniausiai dalykinėje literatūroje naudojamas sąvokas. Mums, šio projekto dalyvėms, svarbu paaiškinti, kaip mes šias sąvokas suprantame.

Krizių centras: ši sąvoka vartojama apibūdinti saugų gyvenamąjį plotą, skirtą moterims ir vaikams, patyrusiems smurtą namų aplinkoje (dažniausiai nuo vyro/tėvo). Europos anglakalbiai krizių centrą vadina „refuge“, tuo tarpu Šiaurės Amerikoje bei Australijoje sutiktume „shelter“ tokiai pačiai sąvokai apibūdinti.

Smurtas šeimoje: smurtas šeimoje ir intymiuose santykiuose tarp artimiausių žmonių. Prievartautojai būna beveik visada žmonos partneriai bei buvę partneriai, kartais ir kiti vyriškosios giminės atstovai. Aukomis dažniausiai tampa moterys ir jų vaikai.

Aukos: išlikusieji po smurto gyvieji.

1. ĮVADAS

Smurtas prieš moteris ir vaikus - dažniausiai pasaulyje pasitaikanti žmogaus teisių pažeidimo forma. Europa irgi ne išimtis. Vaikai ir moterys fizinę bei moralinę žalą dažniausiai patiria namų aplinkoje: šeimoje ir intymiuose santykiuose. Tyrimų duomenys patvirtina, kad nuo ketvirtadalio iki trečdaliai Europos moterų tampa joms artimų žmonių aukomis. Smurtautojais su mažomis išimtimis būna vyrai: partneriai, santuokiniai, tėvai, broliai. Mūsų socialiai ekonominės aplinkybės lemia, kad moterys ir vaikai, patyrę šeimos narių smurtą prieš juos, dažnai priversti palikti namus, kad pagaliau galėtų jo išvengti, išgelbėti savo gyvybę, surasti prieglobstį ir saugumą. Dauguma jų priimami į krizių centrus. Kovoje su smurtu prieš moteris ir vaikus krizių centrai tampa svarbiausiomis institucijomis. Nuo pirmųjų krizių centrų įkūrimo 1970-ųjų pradžioje jie įnešė didelį visuomeninį indėlį ne tik suteikdami moterims ir jų vaikams saugumą, bet ir skatindami lygias moterų ir vyrų teises ir galimybes, taip pat įgyvendindami pagrindines žmonių teises dėl jų kūno, sielos ir protinių gebėjimų neliečiamumo.

Iki 1970-ųjų metų pradžios, o Rytų Europoje net iki 1990-ųjų metų apie smurtą prieš moteris ir vaikus nebuvo viešai kalbama. 1972 m. Londone buvo įsteigtas pirmasis krizių centras. Kiti krizių centrai Britų salose buvo įkurti prieš paplintant šiam judėjimui Vakarų, Centrinėje bei Šiaurės Europoje. Vėliau krizių centrų kūrimas pasiekė Pietų Europą, o nukritus geležinei uždangai, jie galėjo atverti savo duris ir Rytų bei Pietryčių Europoje. Šiuo metu priskaičiuojama apie 1500 krizių centrų visoje Europoje.

Tačiau daugelyje Europos šalių, ypač pietų ir rytų Europoje, dar ir šiandien trūksta krizių centrų moterims ir vaikams, patyrusiems savo artimųjų smurtą, kurie galėtų jiems suteikti prieglobstį ir saugumą. Suinteresuotų moterų bandymai savo bendruomenėse įkurti krizių centrus dažnai sužlunga dėl trūkstamos finansinės paramos, kaip ir jų vyriausybės bei miesto valdžios politinės valios ir noro. Turėdamos pakankamą pinigų kiekį, moterys bando kiek įmanoma ilgiau išlaikyti krizių centrų veiklą.

Tačiau neužtenka vien tik užtikrinti saugias patalpas smurto šeimoje aukoms. Galios suteikimas smurtą patyrusioms moterims ir vaikams yra svarbiausia, kuo krizių centrai gali padėti smurto šeimoje aukoms: jie yra skatinami prisiimti atsakomybę už savo gyvenimą, taip pat keliamas jų pasitikėjimas savimi. Moterys ir vaikai, gyvendami krizių centruose, turėtų atgauti saugaus gyvenimo pojūtį.

2004 yra Europos Sąjungos plėtros metai. Naujosios Europos Sąjungos (toliau tekste – ES, vert. past.) narės turėjo priimti gausybę įstatymų ir standartų, kad būtų priimtos į šią bendriją. Deja, socialinėje sferoje, o ypač jautrioje kovos su vyrų smurtu prieš moteris srityje, tiek senose, tiek ir naujose Sąjungos valstybėse standartai vis dar nesuderinti.

Women Against Violence Europe (WAVE), Europos šalių susivienijimas kovai su vyrų smurtu šeimoje, jau nuo įkūrimo pradžios žiūrėjo į Europą kaip į vientisą geografinę visumą. Mes visada siekėme palengvinti patirties ir žinių mainus. Europos Komisijos (Daphne programa) paramos dėka WAVE Koordinacijos biuras galėjo surinkti plačią duomenų bazę, kurioje pateikta informacija apie smurto prevenciją beveik visose Europos šalyse bei išvardintos daugiau kaip 2000 organizacijų. 2000 m. WAVE parengė mokomąją programą, skirtą su smurto aukomis dirbantiems profesionalams visoje Europoje.

Šis vadovas, kurį taip pat finansavo ES Komisijos Daphne programa, yra sukurtas padėti rengiant europinius standartus bei juos ateityje panaudojant. Tai indėlis į Tarybos 2001 metų pagrindinį nutarimą dėl aukos vietos (2001/220/JHA), kuriame pateiktos nuorodos ir metodai kaip profesionaliai paremti smurto šeimoje aukas.

1.1. KRIZIŲ CENTRŲ EUROPOJE APŽVALGA

Ištyrus statistinius duomenis, kuriuos 2001 WAVE DAPHNE projekto rėmuose surinko, akivaizdu, jog reikia įkurti naujų Krizių centrų. Iš ES valstybių narių ir 12 šalių kandidačių ištyrė veikiančius Krizių centrus ir studijose, pavadintose „Daugiau nei stogas virš galvos“ pateikė informaciją apie standartus taikomus Moterų Krizių centruose. Tyrimų atramos taškas buvo kiek vietų (moteriai su vaikais) yra esamuose Moterų Krizių centruose Europoje. Pagal Europos Parlamento Komiteto rekomendacijas 1998 metais dėl moterų teisės į jų lygiateisiškumą turėtų veikti vienas Krizių centras 10000 moterų gyventojų.

Tyrimų rezultatai labai gerai atspindi, kokios apimties pagalbos ir prevencijos priemonės yra vienoje ar kitoje šalyje (Prancūzijoje, Italijoje, Ispanijoje, Kipre, Lietuvoje ir Latvijoje nebuvo jokių arba jos yra nepakankamos). Jau paminėtas standartas pilnai įgyvendintas tik Liuksemburge, Nyderlanduose ir Šiaurinėje Airijoje, nedaug atsilieka Švedija. Iš tuometinių šalių kandidačių tik Malta buvo beveik pasiekusi reikiama norma. Viduryje buvo Danija, Vokietija, Airija, Anglija, Škotija ir Velsas. Vienu trečdaliu šiuos reikalavimus išpildė Austrija, Belgija, ir Suomija. Netoli nuo jų yra Slovėnija su 89 Krizių centrų vietomis. Gėdingai mažai moterims vietų buvo Graikijoje ir Portugalijoje. Kaip jau anksčiau paminėta smurtą ir prievartą patyrusioms moterims ir jų vaikams buvo labai mažai vietos Rytų Europos šalyse. Nedaugelis Krizių centrų, kuriems be to nuolatos gresia būti uždarytiems, pagalbos ieškančioms moterims beveik negali pasiūlyti prieglobsčio. Kaip tik šitose šalyse didėja skurdas, netikrumas ir neturėjimas perspektyvos dėl smurto problemos šeimose ir visuomenėje.

Naujose Europos Sąjungos šalyse yra bent keli Moterų Krizių centrai ir pagalbą teikiančios organizacijos paskutiniaisiais metais remia naujų Krizių centrų statybą bei plėtrą. Situacija Gruzijoje, Ukrainoje atrodo labai nykia. Ekonominė krizė, politinis nesaugumas sustiprina ne tik smurtą prieš moteris šeimoje, tačiau ir kitas smurto prieš moteris formas. Nežiūrint visų sunkumų daugelyje šalių, taip pat ir Rytų Europos šalyse moteris yra aktyvios steigiant pagalbą teikiančias organizacijas moterims. Pavyzdžiui Rusijoje moterų organizacijos tik per vieną dešimtmetį pastatė virš 50 Moterų krizių centrų. Ši parankinė knyga turi pasitarnauti visoms toms iniciatyvoms.

1.2. PRAKTINIO VADOVO ATSIKADIMAS

Aštuonių šalių ekspertės ir ilgametės Krizių centrų darbuotojos sujungė savo praktines ir teorines žinias į vientisą praktinio Moterų Krizių centrų su prieglauda kūrimo ir organizavimo vadovą. Įkuriant arba naujai atidarant Moterų Krizių centrą iškyla daug klausimų: Kokios saugumo priemonės reikalingos namams? Kokias patalpas reikia įrengti individualiems pokalbiams su smurtą ir prievartą patyrusiomis moterimis? Kaip įrengti vaikų žaidimo kambarius? Kaip palaikyti optimaliai gerai organizuotą bendradarbiavimą su policija ir kitomis institucijomis? Kaip išlaikyti Moterų krizių centro adresą anonimišku?

Be atsakymų į šiuos konkrečius klausimus, Susijusius su Krizių centrų organizavimu, didelę reikšmę projekto autorės skiria WAVE (Women Against Violence Europe – Moterys prieš smurtą Europoje) ir projektų partnerės (Sirkk Perttu – Moterų pagalbos šauksmas Suomijoje, Angela Romanin ir Elisa Marchiani Bolonijoje, Patricija Lopes AMCV Portugalijoje, Elke Griemens Krizių centrai Erftkreis, Sandra Messner 3-ji Vienos Krizių centrai, Sevaste Chatzifotiu TEI Universitetas Kretoje / socialinio darbo skyrius, Judit Herman Moterų teisių organizacija Nane Budapešte ir Anamaria von Artemis Rumunijoje), kad Moterų Krizių centruose būtų laikomasi kokybės standartų.

Projekto darbo pradžioje buvo plačiai aptarta esama literatūra, po to 2003-iais vyko seminaras apie svarbiausias praktinio vadovo turinio dalis. Tai padėjo nustatyti atskirų praktinio vadovo dalių sudarymo eilės tvarką, susijusių su specialiomis žiniomis atskirose srityse

(žr.:Priedą/Autorių portretai). Antroje fazėje nuo 2004 sausio iki balandžio atsirado pirminiai, ne visiškai parengti tekstai, kurie antrame seminare gegužės mėnesį buvo aptarti. 2004-ųjų liepos pabaigoje pateikta jų galutinė redakcija.

1.3. PRAKTINIO VADOVO TIKSLAS IR JO TIKSLINĖS GRUPĖS

Šio praktinio vadovo svarbiausias tikslas yra suteikti Krizių centrų kūrėjoms konkrečią paramą. Dalinantis skirtingais standartais, taikomais įvairiuose Moterų Krizių centruose Europoje, išleidžiant šį Moterų krizių centrų su prieglauda kūrimo ir organizavimo darbo vadovą bandoma tobulinti standartus, kuriuos skubiai reikia peržiūrėti ir harmonizuoti, taip užtikrinant jų veikimą ir kokybę. Praktinio vadovo pirminė tikslinė grupė yra moterys ekspertės, dirbančios Moterų krizių centruose arba ketinančios juos įkurti pagal feministinius principus. Nuolatos auganti paklausa, pirmiausia Rytų bei Pietryčių Europos valstybėse, turėjo lemiamą reikšmę įgyvendinant idėją parengti visai Europai skirtą praktinį vadovą Moterų Krizių centrams. Galiausiai šiuo vadovu gali pasinaudoti moterys ir jų vaikai patyrę smurtą šeimoje.

Tačiau pareiga teikti paslaugas smurtą ir prievartą patyrusioms moterims ir jų vaikams negali būti pavesta vien tik moterų organizacijoms. Jau daugelį metų šios organizacijos reikalauja, kad Krizių centrai gautų iš valstybės reikalingą finansinę paramą. Taip pat ši knyga yra skirta politikams, valstybinėms įstaigoms, pagalbą teikiančioms organizacijoms, privatiems rėmėjams. Be to knyga gali naudotis įvairiausios profesinės grupės, šia tema besidomintys žurnalistai bei platūs mūsų visuomenės sluoksniai.

2. TEORINĖ DALIS

Moterų krizių centrų darbo pagrindas yra smurto prieš moteris šeimoje priežasčių, jo formų ir pasekmių smurto aukoms suvokimas. Smurtas prieš moteris ir vaikus turi būti analizuojamas istorinio, politinio ir socialinio lyčių santykio kontekste. Bet koks bandymas traktuoti smurtą prieš moteris kaip individualią problemą arba disfunkcinę tarpasmeninę sąveiką bus atitrūkęs nuo realybės ir neturės įtakos keičiant situaciją. Tarptautinės organizacijos šią nuomonę įtraukia į savo dokumentus bei rekomendacijas ir smerkia smurtą prieš moteris kaip žmogaus teisių pažeidimą.

2.1. SMURTO PRIEŠ MOTERIS PRIEŽASTYS

„Prievara prieš moteris yra nelygių valdžios santykių tarp vyrų ir moterų išraiška, kurie privedė prie to, jog moteris dominuojant vyrui buvo diskriminuojama ir tai jai trukdė pilnai atsiskleisti bei pasireikšti.“ (JTO, 1996, 75).

Istoriškai žiūrint, modernių valstybių kūrimosi metu smurto monopolis šeimoje ir visuomenėje buvo perleistas vyrui (Sauer 2002). Vyrų dominavimas prieš moteris šeimoje ir visuomenėje buvo nustatytas socialinėmis normomis, įstatymais ir socialinėmis struktūromis. Moteris gavo teisę balsuoti daug vėliau negu vyrai, jos ilgai dar buvo izoliuotos švietimo sistemoje ir politinėje veikloje, daugelyje sričių joms buvo atimtas teisinis asmenybės statusas, jos buvo priklausomos nuo tėvo ar vyro ir negalėjo priimti savarankiškų sprendimų dėl savo gyvenimo. Taip buvo ribojama moterų veikla daugelyje gyvenimo sričių, todėl jos negalėjo vystytis kaip asmenybės. Pagal norvegų taikos ir konfliktų tyrinėtojo Johan Galtung apibrėžimą tai buvo prievartos struktūros. J. Galtungo nuomone prievarta įsiviešpatauja, „jei žmonės taip paveikiami, kad jų fizinių ir protinių pajėgumų realizavimas yra daug žemesnis už jų turimus gebėjimus“. (Galtung 1971, 57 psl.)

Daugelis senų patriarchališkų struktūrų išliko Europoje ir 20-ajame amžiuje. Kai kuriose valstybėse moterys teisę balsuoti gavo tik po Antrojo Pasaulinio karo. Pagal šeimos teisę iki pat 1970-ųjų vyras daugelyje šalių buvo šeimos galva, moteris turėjo jam paklusti. Išprievartavimas santuokoje dar ir dabar nepripažįstamas kaip baudžiamas nė vienoje Europos valstybėje. Aštuntojo dešimtmečio pradžioje vyko antrasis moterų sąjūdis prieš smurtą prieš moteris šeimoje, kurio metu iškelta problema traktuoti smurtą prieš moteris kaip struktūrizuotą ir tarpasmeninį. Moterys atrado, kad daugeliui iš jų sutuoktinio ar partnerio smurtas prieš jas yra kasdieninis reiškinys. Daugeliui susidūrusių su šiuo reiškiniu teko patirti, kad valstybinės institucijos ir teisėtvara mažai domisi tuo, kaip galėtų smurtui prieš moteris šeimoje užkirsti kelią.

Sutuoktinių smurto atvejai dažniausiai likdavo nesankcionuojami, net jei moterys išdrįsdavo apie smurtą viešai prabilti ir nusikaltimą įskusti. Valstybės domėjimasis smurto veiksmais ir noras juos persekioti kaip ir anksčiau, šiandien labai mažas. Valstybės institucijos vengė savo išskirtine galimybe panaudoti prievartos priemones, palikdama „jėgos taisyklę“ vyrui, jei ne teisiškai, tai praktiškai. Dėka ES antidiskriminacinės politikos, daugelyje sričių moterų ir vyrų lygybė įtvirtinta įstatymuose kaip vertybė. Visgi praktikoje, deja, daugelyje sričių išlikusi diskriminacija ir nelygybė dėl lyties. Tai yra faktorius, lemiantis, kad moterys ir toliau gyvena smurtiniuose santykiuose iš kurių sudėtinga išsilaisvinti. Priemonės smurto prieš moteris įveikimui gali būti sėkmingos ir mažinti smurtą prieš moteris tik tuo atveju, kuomet bus panaikinta struktūrinė nelygybė.

2.2. SMURTO VEIKSMAI PRIEŠ MOTERIS YRA ŽMOGAUS TEISIŲ PAŽEIDIMAI

užbaigta Portugalijoje 2000 metais. 2004 metais buvo patvirtinta Daphne II programa, kuri ir toliau rėmė

Smurtas ir prievarta prieš moteris pirmą kartą pripažinta neprivacia ir nenacionaline problema JTO Žmogaus teisių konferencijoje Vienoje. Moterų organizacijos iš viso pasaulio atliko paruošiamąjį darbą ir parengė peticiją, kurią pasirašė apie pusė milijono žmonių. (Bunch / Reilly 1994).

Vienos konferencijos Deklaracija skelbia: „Moterų ir mergaičių žmogaus teisės yra neatimama, svarbi, nedalijama bendrųjų žmogaus teisių sudedamoji dalis (...). Specifinis lytinis smurtas ir visos seksualinio priekabiavimo formos įskaitant ir visas susijusias su išankstinėmis kultūrinėmis nuostatomis kaip ir tarptautinė prekyba moterimis nesuderinami su žmogiškuoju asmens orumu ir jo žmogiškąja vertybe ir turi būti pašalinti.“ (Jungtinių Tautų Organizacija 1993a, 9-as paragrafas). Valstybės įpareigojamos pašalinti smurtą prieš moteris ir suteikti savo pilietėms efektyvią apsaugą nuo smurto.

Po to Jungtinių Tautų Organizacija paskelbė deklaraciją prieš smurtą prieš moterimis (Jungtinių Tautų Organizacija 1993b, svarbūs straipsniai žr.: 1 Priedas) ir paskyrė specialiąją raportuotoją smurtui prieš moteris. Taip pat ir Jungtinių tautų pasaulio moterų konferencijoje 1995-siais Pekine kova su smurtu prieš moteris buvo vienas iš svarbiausių klausimų. Baigiamajame Jungtinių Tautų Organizacijos dokumente „veiklos platformoje“ pateiktos priemonės prieš smurtą prieš moteris, visos valstybės narės įsipareigoja jas vykdyti (Jungtinių Tautų Organizacija 1995, svarbus straipsniai žr.: 1 Priedas).

Svarbiausias dokumentas kovojant prieš struktūrinį ir asmeninį smurtą prieš moterimis yra JTO Konvencija prieš bet kokią moterų diskriminaciją (CEDAW). Ši konvencija įpareigoja visas valstybes, kurios ją pasirašė ir ratifikavo ją įgyvendinti, priešingai negu ankstesnės deklaracijos ir rezoliucijos. Iki 2004 balandžio 177 valstybės ratifikavo CEDAW konvenciją ir atidavė šį dokumentą Jungtinių Tautų Organizacijai.

Bendrosios CEDAW Komiteto rekomendacijos Nr.12 ir Nr.19 ragina valstybes nares, „(...) suteikti smurto ir prievartos šeimoje aukoms, visų seksualinių nusikaltimų ir kitų lytimi pagrįsto smurto formų reikiamą apsaugą ir pagalbą“. 1999-siais CEDAW įkūrė individualių skundų pateikimo procedūrą, kuomet moterys, kurių teisės buvo pažeistos, gali pateikti Jungtinių Tautų Organizacijai skundą. Praktinį vadovą, kaip teisingai pateikti skundą tarptautiniu sprendimu sudarė ekspertė teisininkė iš Austrijos. (Frauenbüro der Stadt Wien 2001).

Europoje taip pat buvo daug iniciatyvų kovai su smurtu prieš moteris. Europos žmogaus teisių konvencija (1950) garantuoja visiems žmonėms, žinoma ir moterims teisę į gyvybę, sveikatą, laisvę, draudžia kankinimus ar kitą nehumanišką arba žeminančią elgesį. Ši Konvencija įpareigoja valstybes nares imtis priemonių kovai su smurtu prieš moteris ir suteikti apsaugą nuo smurto visoms moterims. Pastaraisiais metais Europos Taryba išleido daugelį rekomendacijų susijusių su smurtu prieš moteris ir smurtu prieš moteris šeimoje (žr.: Literatūra), naujausios nuo 2002 m. (Europos Taryba 2002, svarbūs straipsniai žr.: 1 Priedas). Galutinėje ataskaitoje Europos Tarybos ekspertų grupė rekomenduoja, kad 7500 gyventojų moterų vienai moteriai ir jos vaikams būtų įrengta mažiausiai viena vieta (Europos Taryba 1997).

Europos Sąjungos parlamente moterų teisių komitetas jau 1987 rekomendavo Krizių centre įrengti vieną vietą 10000 moterų gyventojų. 1997 m. Europoje pradėjo veikti DAPHNE programa, skatinanti tarptautinius projektus, susijusius su smurtu prieš moteris ir vaikus. Austrijai vadovaujant Europos Sąjungos Tarybai 1998 gruodį buvo surengta Europos ekspertų konferencija „Policijos darbas kovoje su smurtu prieš moteris“, kurią suorganizuoti padėjo WAVE (Dearing / Förg 1999). Šioje konferencijoje ir kituose ekspertų susitikimuose vadovaujant vokiečiams Kelne ir suomiams Jyväskylä buvo parengta daugybė priemonių moterims apsaugoti nuo smurto (Keeler 2001). Europos Parlamento komitetas moterų teisėms ginti inicijavo Europos Sąjungos narių šalyse 1999 / 2000 kompaniją prieš smurtą prieš moteris (Europos Parlamentas/Komitetas moterų teisėms ginti 1997). Europos konferencija buvo

ateinančius penkis metus projektus nukreiptus smurtui prieš moteris įveikti visose Europos Sąjungos šalyse ir suteikė jiems didesnę finansinę paramą.

2.3. SMURTO PRIEŠ MOTERIS STATISTIKA

Smurtas prieš moteris laikomas šiuo metu rimta visuomenine problema, kuri įgavo pasaulyje epideminį mąstą (YMCA, 2000). Daugiau kaip 90 procentų smurto šeimoje atvejų yra nusikaltimai, kuriuos padarė vyrai moterims ir mergaitėms. UNICEF vertinimu, kai kuriose šalyse iki pusės moterų ir mergaičių yra patyrusios fizinį smurtą nuo savo partnerių ar šeimos narių (UNICEF, 2001). Tyrimų duomenimis paremta statistika rodo, kad smurtas prieš moteris visų pirma būna šeimose.

Didžiojoje Britanijoje paskaičiuota, kad iš visų nužudytų moterų 48 procentai yra nužudytos partnerių, palyginus su 6 procentais vyriškųjų nužudymo aukų (WAFE, vasaris 1998, psl.1). Anglijoje ir Velse vidutiniškai nužudomos 2 moterys per savaitę esamų ar buvusių partnerių (Mirlees-Black, 1995).

WHO 2002 m. paskelbė platų pranešimą „Smurtas ir sveikata“, paremtą 48 studijomis apie smurto prieš moteris paplitimą. Jame prieita prie išvados, kad nuo 10 iki 69 procentų moterų (priklausomai nuo šalies) per savo gyvenimą patiria sutuoktinio ar partnerio smurtą. (WHO, 2002). Keliose Europos Sąjungos šalyse ir Šveicarijoje buvo atlikti analitiniai tyrimai apie smurtą prieš moteris ir jų vaikus šeimoje bei artimoje aplinkoje, kurių skaičiai patvirtina iki šiol užfiksuotų partnerių ir vyrų smurto prieš moteris apimtį.

Viena portugalų studijų 1997 m. rodo, kad 43 procentai visų smurtinių nusikaltimų padaromi šeimose. Belgų tyrimai rodo, kad 68 procentai moterų jau buvo patyrusios psichologinį ar seksualinį smurtą (Europos moterų lobistinė organizacija, 2000). Pirmųjų visoje Graikijoje atliktų studijų išvados rodo, kad 36 procentai iš apklausoje dalyvavusių 18 metų amžiaus ir vyresnių 1200 moterų, patyrė savo sutuoktinio ar partnerio fizinį smurtą (KETHI 2003). Pirmųjų visoje Ispanijoje organizuotų tyrimų rezultatai, kuriuose apklaustos virš 2000, 18 metų ir vyresnių moterų, rodo, kad 14,2 procentų iš jų mažiausiai vieną kartą yra tapusios smurto prieš moteris šeimoje aukomis ir kad 4,2 procento nuolat kenčia smurtą (The Lancet 2000).

Plataus mąsto prancūzų tyrimai rodo, kad 10 procentų apklausoje dalyvavusių moterų per pastaruosius 12 mėnesių buvo savo partnerių smurto aukomis. Jaunos moterys nuo 20 iki 24 metų amžiaus dvigubai dažniau kankinamos negu moterys virš 45 metų amžiaus.

Pagal suomių studijas, iš visų tyrime dalyvavusių susituokusių ar gyvenančių partnerystėje moterų, 22 procentai patyrė fizinį ar seksualinį smurtą arba jų partneriai grasino tokį smurtą panaudoti prieš jas. Be to, 9 procentai šių apklaustų moterų vien per paskutinius metus prieš apklausą susidūrė su savo partnerių smurtu. Olandų tyrimai rodo, kad iš visų apklausoje dalyvavusių moterų, kabėjusių apie dabartinius partnerius, 65 procentai patiria lengvą, 26 procentai vidutinį ir 7 procentai sunkų smurtą. 2 procentai tapo labai žiauraus smurto aukomis. Tuo tarpu, tos pačios moterys ankstesniuose santykiuose patyrė žiaurų smurtą – 33 procentai, vidutinio sunkumo – 21 procentas ir lengvą smurtą – 23 procentai. Švedijoje 46 procentai visų moterų po savo 15-jo gimtadienio patyrė vyro smurtą. Iš jų 34 procentai atvejų buvo seksualinis smurtas. 12 procentų moterų per vienus metus prieš apklausą tapo vyrų smurto aukomis.

2003 Daniela Gloor ir Hanna Meier Šveicarijoje atlikti tyrimai taip pat patvirtina aukštą patyrusių smurtą moterų procentą. Apklausiant beveik 1800 gimdymo ir ginekologijos klinikos Ciuriche pacienčių, viena iš dešimties pripažino, kad buvo susidūrusi su smurtu per

paskutinius dvylika mėnesių. Didžiausią smurtautojų dalį sudarė partneriai (7,9 procento). Daugiau negu trys ketvirtadaliai moterų pripažino (76,8 proc.), jog po 15-jo gimtadienio yra mažiausiai vieną kartą patyrusios joms artimų asmenų fizinį smurtą ar kontroliuojantį elgesį.

Suabsoliutinus skaičius tai reikštų, kad iš 230 milijonų 25 Europos Sąjungos šalyse gyvenančių moterų ir mergaičių 20 milijonų vienu ar kitu metu susidūrė su smurtu. Šie skaičiai

rodo, kad smurtas prieš moteris ir mergaites yra rimta visuomeninė problema, galinti sukelti didelius fizinius, ekonominius, socialinius ir sveikatos sutrikimus (Heise 1995). Olandų tyrimai parodė, kad smurto prieš moteris metinės išlaidos sudaro virš 200 milijonų eurų (beveik 700 milijonų litų) (Korf 1997). Šveicarų tyrimų duomenimis, smurtas prieš moteris federaliniuose vienetuose, kantonuose ir vietos savivaldos vienetuose pareikalauja 400 milijonų Šveicarijos frankų per metus (Godenzi / Yodanis 1998).

2.4. SMURTO PRIEŠ MOTERIS FORMOS, PAVYZDŽIAI IR PASEKMĖS

Tarptautinė literatūra nuolat pabrėžia socialinių ir kultūrinių faktorių reikšmę, skatina moteris persigalvoti palikti smurtautoją ir/arba kreiptis specializuotos pagalbos. (Mahoney, 1994, psl. 60; McWilliams / McKiernan, 1993, psl.50-55; Dobash / Dobash, 1998; Kirkwood, 1993, Chatzifotiu, 2004). Daugelis smurtą patyrusių moterų moka didelę kainą, kad išgyventų, asmenine, psichine, mentaline, šeimynine, socialine ir finansine prasme (Stanko / Crisp / Hale / Lucraft 1997).

Tradicinės patriarchalinės visuomenės vertybės teigia, svarbiausias moters vaidmuo yra būti motina ir žmona. Musulmonų ir arabų visuomenėse netgi yra laikoma, kad tik ištekėjusi moteris tampa pilnaverte (Baobaid 2002). Todėl nestebina, kad moteris padaroma atsakinga už harmoningą šeimos gyvenimą, iš ko seka, kad dėl suirusios šeimos kaltė visuomet perkeliama moteriai. Tai yra atsakomybė, lemiama prisidedanti prie to, kad moteris tyliai kenčia smurtą ir ilgai nieško pagalbos (Strube / Barbour, 1983, psl.786). Taip pat yra giliai įsišaknijęs įsitikinimas, kad santuoka bet kokių atveju turi būti išsaugota, ir kad moteris įgauna stigmatizuotą išsiskyrusiosios statusą, nes ji atsakinga už santuokos nutraukimą. Draugai, giminaičiai, socialinės institucijos dar labiau sustiprina tokį požiūrį, kas stabdo moterį ieškoti specializuotos pagalbos ir/arba palikti smurtaujančią partnerį.

Norint suteikti reikiamą ir efektyvią pagalbą smurtą ir prievartą patyrusioms moterims ir jų vaikams, būtina suprasti smurtavimo mechanizmą.

2.4.1. Smurtas tai ne tik kūno sužeidimas

Smurtas susijęs ne tik su fizinės jėgos panaudojimu, tačiau ir su psichiniais, seksualiniais ir ekonominiais kankinimais. Smurtas yra priemonė panaudoti valdžią prieš auką, ją visapusiškai valdyti, kontroliuoti ir padaryti paklusnia. Jungtinių Amerikos Valstijų psichiatrė Judith Herman (2003) smurto ir prievartos veiksmus prieš moteris lygina su kankinimuose naudojamais metodais. Daugelis moterų, kurios kenčia nuo savo partnerių smurto, pasakoja apie įvairias psichinio smurto formas, tokias kaip izoliacija nuo išorinio pasaulio, grubūs užgauliojimai žodžiais ir menkinimas, bauginimai, grasinimai, bandymai naudojant jėgą priversti auką atlikti beprasmiškus ar žeminančius veiksmus. Gali nutikti taip, kad smurtautojas keičia savo elgesį tam tikrą laiko tarpą ir tampa meilus: atneša gėlių ar pakviečia moterį vakarienės restorane. Toks elgesys suglumina moterį ir verčia ją manyti, kad galbūt dar yra vilties, kad partneris turi ir gerą pusę ir galėtų pasikeisti. Tačiau realybėje, smurtautojas tokiu būdu paprasčiausiai manipuliuoja auka, kad ši pasiliktu su juo ir atsakytu minčių skirtis. Smurtinių santykių kontekste, tokį vyrų elgesį reikia vertinti kaip smurto strategiją.

2.4.2 Smurtas kaip trauma ir savojo Aš praradimas

Smurtas yra traumuojanti patirtis, kurio žaizdos palieka ne tik fizinius pėdsakus. Smurtu siekiama palaužti aukos pasitikėjimo savimi jausmą ir įveikti pasipriešinimą. Gyvenimas nuolatinėje baimėje yra smurto veiksmų pasekmė. Fizinis smurtas dažnai būna „nebereikalingas“, pakanka grasinimų ir anksčiau patirto smurto, kad moteris darytų tai, ko smurtautojas iš jos reikalauja. Judith Herman pateikia tokį paaiškinimą: „Nors smurtas visur sukelia baimę, tačiau smurtautojai gali jį naudoti retai, tik kaip paskutinę priemonę. Nėra būtina dažnai naudoti smurtą aukai įbauginti. Smurtautojai dažnai grasina nužudyti ar rimtai sužeisti, užuot naudoję fizinį smurtą. Grasinimai pašaliečiams, dažnai daro tokį patį poveikį, kaip ir tiesioginiai grasinimai aukai. Daugelis smurtą patyrusių moterų pasakoja, kad jų vyrai grasindavę, nužudyti vaikus, tėvus ar draugus, kurie suteiktų jai pagalbą arba jei jos bandysiančios pabėgti.“ (Herman 2003, psl. 110).

Moterys neturi būdų pačios apsisaugoti nuo smurto, kuris prieš jas gali būti naudojamas daugelį metų, netgi po skyrybų su smurtautoju. Kai kuriais atvejais, smurtą patyrusios moterys tampa priklausomos nuo svaigalų, taip bandydamos susidoroti su tolesnio smurto baimė. „Didesnė tikimybė, kad turinčios priklausomybę moterys gyvena su smurtautoju, nei moterys, neturinčios priklausomybės. Jos dažniau ginasi nuo smurto, keršija, rizikuodamos dar daugiau kentėti nuo smurto.“ (Miller / Downs 1993, Rosa Logar, HeXenhouse 2002).

Downs (2001, cituotas R. Logar) neseniai atliko sąsajų tarp smurto ir priklausomybės tyrimus. Keletas šio tyrimo išvadų:

- Dauguma moterų, dalyvaujančių reabilitacijos programose, jau vaikystėje patyrė smurtą arba matė smurtą tarp tėvų.
- Dauguma moterų, dalyvaujančių reabilitacijos programose, neseniai patyrė savo partnerių smurtą.
- Stipresnę priklausomybę turi tos dalyvaujančios reabilitacijos programose moterys, kurios patyrė smurtą, negu tos, kurios jo nepatyrė.
- Didelė dalis moterų, kurios kreipiasi pagalbos į Krizių centrus, turėjo problemų dėl priklausomybės nuo svaigalų.
- Moterys, kurios kreipiasi pagalbos į Krizių centrus ir turėjo problemų dėl priklausomybės nuo svaigalų, yra patyrusios žiauresnį smurtą.

2.4.3 Gyvenimas nelaisvėje

„Mano vyras nenorėjo, kad aš viena išeičiau iš namų. Išeidamas į darbą jis pasiimdavo visus raktus, kad aš negalėčiau užrakinti durų. Jei aš išeičiau, turėčiau duris palikti neužrakintas arba nebegalėčiau sugrįžti į butą. Taigi aš nebuvo uždaryta, bet ir negalėjau išeiti.“ (Laura, Moterų Krizių centrų Konsultacinis centras, Viena).

Moterys, patiriančios smurtą nuo savo sutuoktinio, dažnai būna įkalinamos savp pačių namuose. Smurtautojas kontroliuoja kiekvieną jų veiksmą ir neleidžia aukai savarankiškai gyventi. Kaip rodo Lauros pavyzdys, kalėjimo sienos yra išoriškai nepastebimos. Herman tai apibūdina labai tiksliai: „Politinė nelaisvė dažniausiai būna atpažinta, tačiau moterų ir vaikų įkalinimas jų namuose neretai būna nepastebėtas. Vyro namai yra jo tvirtovė, tik mažai žmonių gali įsivaizduoti, kad tie patys namai moterims ir vaikams gali pasidaryti kalėjimu. Namų nelaisvėje retai būna išorinių barjerų. Daugumoje namų, netgi ten, kur smurtas labai žiaurus, dažniausiai nėra grotų ant langų ir jokių spygliuotos vielos tvorų. Moterys ir vaikai nėra surakinami, nors ir tai dažniau pasitaiko, negu galima įsivaizduoti. Kliūtys, neleidžiančios pabėgti, apskritai nėra matomos, bet, nežiūrint to, labai veiksmingos. Vaikai įkalinami dėl to, kad yra priklausomi. Moterys įkalinamos ekonomine, socialine, psichologine ir teisine nelygybe, neretai ir fiziniu smurtu. (Herman 2003, psl. 107).

2.4.4 Susitapatinimas su smurtautoju – Stokholmo sindromas

Gyvenimas nuolatinėje baimėje priverčia auką, siekiant išgyventi, identifikuotis su smurtautoju ir veikti pagal jo interesus. Šis pasidavimas yra ne savanoriškas, o smurto pasekmė. Smurtautojas dažnai iš moters reikalauja ne tik pasiduoti, bet ir mylėti jį. Tai Herman aiškina: "Pirmiausiai, smurtautojui svarbiausia pavergti auką, ir šį tikslą jis pasiekia despotiškai kontroliuodamas visas aukos gyvenimo sritis. Tačiau jį retai tenkina vien tik pasidavimas; jis turi psichologinį poreikį pateisinti savo veiksmus, dėl to jam reikalingas aukos pritarimas. Todėl jis iš aukos reikalauja pagarbos, dėkingumo, netgi meilės. Jo aukščiausias tikslas yra sukurti paklusnią auką." (Herman 2003, psl.109).

Susitapatinimas su smurtautoju yra aukos reakcija, kuomet patenkama į situaciją, kurioje ji nemato kitos išeities, vadinama specialiu terminu „Stokholmo sindromas“. Šis fenomenas buvo atrastas po įkaitų paėmimo viename iš Stokholmo bankų: įkaitai pradėjo užmegzti ryšius su banko plėšikais, ir jų priklausomybė vis intensyvėjo. Po to, kai plėšikai buvo nuginkluoti ir sulaikyti, kai kurie buvę įkaitai juos lankė kalėjime. Šis Stokholmo sindromas - identifikavimasis su agresoriumi, gali nutikti kiekvienam žmogui, esant keturioms sąlygoms: asmuo gyvena nuolatinėje baimėje; nėra galimybių pabėgti arba manoma, kad jų nėra, būnant visai izoliuotam nuo išorinio pasaulio ir smurtautojui esant draugiškai nusiteikus. Psichologai Graham ir Rawlings (1998) nustatė, kad šios sąlygos dažnai būna smurto prieš moteris šeimoje atvejais, ir aukoms išvysto Stokholmo sindromas. Tokiais atvejais moterys labai bijo ko nors imtis prieš savo smurtautoją arba sukelti jam pyktį. Jos bando pasirodyti kankintojams esančios geros ir sudaryti su jais sąjungą. Gali nutikti taip, kad pavyzdžiui, smurtą patirianti moteris gali pradėti ginti smurtautoją, nutylėdamos tikrąsias sužeidimų priežastis arba net tvirtindamos, kad susižeidė pačios.

2.4.5 Artimi santykiai tarp smurtautojo ir aukos

Aukos ir smurtautojo artimi santykiai bei moters ekonominė ir socialinė priklausomybė nuo vyro tampa trukdžiu, dėl kurio ji pati negali apsiginti ir pasipriešinti smurtui. Iki šiol egzistuoja tabu šeimos nariui apskųsti. Galima suprasti, kad kankinamoms moterims nelengva paviešinti smurtą ir kreiptis į policiją. Tik ketvirtadalis visų smurto prieš moteris šeimoje atvejų apskundžiami. Kiti 75 procentai lieka neatskleisti (E.W.L., 2000). Patirtis rodo, kad moterys pirmą kartą kreipiasi į policiją patyrusi maždaug 30 žiauraus smurto epizodų.

2.4.6 Migrančių apsauga nuo smurto

Kenčiančių nuo smurto migrantų padėtis itin sudėtinga. Jei viza nebuvo suteikta asmeniškai joms, gaudamos leidimą gyventi šalyje jos tampa visiškai priklausomos nuo smurtautojo. Dėl to joms gresia dar didesnis pavojus tapti smurto aukomis. Ši padėtis gali būti pakeista, jei visos Europos šalys migrantėms leistų gyventi šalyje atskirai nuo vyro ir suteiktų leidimus dirbti, kad jos nebūtų priklausomos nuo smurtautojo.

Migrantėms taip pat turėtų būti suteikiama ekonominė ir socialinė parama, įgalinti pradėti savarankišką gyvenimą. Paprastai jos turi netgi mažiau resursų negu patyrusios smurtą pilietės ir daugelyje šalių migrantės neturi teisės gauti socialinę pagalbą. Dėl šių priežasčių yra labai svarbu, kad migrantės galėtų kreiptis į Moterų Krizių centrus. Moterų Krizių centrai su prieglauda šioms moterims ir jų vaikams yra vienintelė saugi vieta. Dėl to Moterų Krizių centruose su prieglauda labai didelis migrantų skaičius. Pavyzdžiui, 2002 metais Danijoje Moterų Krizių centruose ieškančių pagalbos moterų migrantų buvo 32 procentai (www.lokk.dk, 2004). Austrijoje 2003-čiais metais buvo priimtos 1335 moterys, daugiau kaip pusė iš jų buvo ne Austrijos pilietės.

Moterų Krizių centrams reikalingi adekvatūs resursai, kad galima būtų konsultuoti kiek įmanoma didesnis moterų migrančių grupes jų gimtąją kalba. Daugiakalbė informacinė medžiaga ir kiti išteklių yra būtini, kad migrantės gautų reikalingą pagalbą.

2.4.7 Poveikis vaikams

Smurtas prieš moteris visada paliečia ir jų vaikus. Neretai ir patys vaikai tampa savo tėvų ar patėvių smurto aukomis (Hester / Mullender 2003).

Tyrimai rodo, kad 90 procentų vaikų būna tame pačiame ar gretimame kambaryje, kai vyksta smurto veiksmai prieš jų motiną. Trečdalis tampa smurto liudininkais, bando apginti savo mamas ir gali patys nukentėti nuo smurto (Azijos moterys ir smurtas šeimoje, Informacija patarėjams, 1995 psl.2; Moterys prieš seksualinę prievartą, 1998, psl.1).

Jungtinių Amerikos Valstijų atlikti tyrimai rodo, kad 70 procentų vaikų tampa tiesioginio smurto aukomis, kuomet jų motinos kankinamos, (vgl.Bowker / Arbitell / McFerron 1998). Baimė, kad situacija dar pablogės, jei jos bus aktyvios ir ieškos pagalbos iš šalies, sulaiko smurtą patiriančias moteris nuo skundo pateikimo. Vietoj to jos apsisprendžia likti, kęsti smurtą ir neieškoti pagalbos.

Vaikams kaip ir jų motinoms reikia saugios aplinkos ir pagalbos, kurią gali gauti Moterų Krizių centruose. Moterų Krizių centrai neretai tampa ir vaikų krizių centrais. Europoje daugiau nei pusė Europos Moterų Krizių centrų su prieglauda gyventojų yra vaikai. Vaikai, kurie patyrė tėvo smurtą prieš motiną, yra didelė tikimybė, kad ateityje jie patys taps smurtautojais arba smurto aukomis, atitinkamai berniukams didesnė tikimybė tapti smurtautojais, o mergaitėms – aukomis. (Appelt / Höllriegl / Logar 2001). Labai svarbu padėti vaikams ir juos paremti įveikiant smurto šeimoje patirtį.

2.4.8 Įgalinimas

Smurtas palieka randus ant kūno ir sieloje, sugriauna savigarbos jausmą ir savarankiškumą. Labai svarbu pripažinti, kad moterys, kurios patiria smurtą, kaip ir jų vaikai, nėra vien pasyvios aukos. Moterys kuria strategijas, kaip sustabdyti smurtą ir apginti save. Vaikai bando padėti savo motinoms, kai jos kankinamos: jie rėkia, iškviečia policiją bei bando sustabdyti smurtaujančią tėvą. Moterys stebi, kada galima laukti vyro smurto proveržių ir stengiasi nuo jų apsisaugoti pačios ir apsaugoti vaikus. Jos bando vyrą nuraminti, jei jis grįžta į namus agresyviai nusiteikęs, saugo vaikus nuo smurto ir rizikuoja tuo, kad pačios bus sumuštos. Tai tik keletas strategijų, siekiant išgyventi su smurtaujančiu vyru. Moterys yra šios situacijos ekspertės ir labai svarbu jas matyti ne tik kaip aukas, tačiau pajusti jų stiprybę, jėgą siekiant išgyventi. Tokias moteris laikyti nesubrendusiomis ir silpnomis, net susiejant tai su jų patologija negalima. Tai joms ne tik nepadės, bet ir toliau jas silpnins. Visos moterys turi teisę tvarkyti savo gyvenimą kaip jos jį įsivaizduoja ir kiekviena turi teisę savarankiškai priimti sprendimus.

Moterims, patyrusioms smurtą ir prievartą netinka biurokratiniai institucijų aparatai. Todėl smurtą ir prievartą patyrusioms moterims ir jų vaikams reikalingi specializuoti Krizių centrai, kurie aprašomi šiame vadove, orientuoti į jų specifinius poreikius. Teikiant tokio pobūdžio pagalbą moterims, privalu gerbti jų stiprybę, jautrumo, gebėjimo įsijausti į kito padėtį ir pripažinti jų poreikius. Darbo Krizių centre tikslas yra sustiprinti ir įgalinti smurtą ir prievartą patyrusias moteris, kad jos pačios galėtų pradėti savarankišką gyvenimą be smurto.

2.5. NUORODOS PAGALBĄ TEIKIANČIOMS ORGANIZACIJOMS IR MOTERŲ KRIZIŲ CENTRAMS

Kaip turi atrodyti pagalba moterims ir jų vaikams patyrusiems smurtą? Kokios reikalingos pagrindinės sąlygos ir būtini resursai, kad galėtume aukoms suteikti reikiamą pagalbą?

Toliau aptariama, į ką turėtų orientuotis pagalbą teikiančios organizacijos, vyriausybės ir valstybinės įstaigos, kurios yra atsakingos už pagalbos teikimą. Praktinėje dalyje jos bus išsamiai pateiktos.

2.5.1 Reikalavimai Moterų Krizių centrams ir pagalbą teikiančioms organizacijoms

Kiekvienoje šalyje turėtų būti pakankamai Krizių centrų. Kiekviename regione, taip pat ir kaimo vietovėse, turėtų būti mažiausiai vienas Krizių centras su prieglauda, kuris visą parą galėtų priimti moteris ir jų vaikus. Šie Krizių centrai turėtų būti greit pasiekiami kiekvienai moteriai. Moterims ir jų vaikams, norinčioms pakliūti į Krizių centrą, turėtų būti užtikrintas transportas. Kiekviena šalis turėtų turėti nemokamą nacionalinę telefoninės pagalbos liniją moterims, į kurią smurto aukos pirmiausiai galėtų kreiptis. Taip pat turėtų būti įkurti regioniniai, visą parą veikiantys telefoninės pagalbos krizių centrai, kurie skubiai reaguotų nelaimės atveju ir galėtų priimti moteris ir jų vaikus nedelsiant.

Daug Krizių centrų teikia „judrų konsultavimą“ arba konsultuoja Krizių centre ne Krizių centro gyventojas. Tai yra ypatingai svarbi pagalba smurto aukoms. Viešosios sveikatos sektoriuje, smurto prevencijos sritis reikalauja plataus specialiujų paslaugų rato, kad būtų patenkinti smurtą ir prievartą patyrusių moterų ir jų vaikų poreikiai. Tai apima saugų apgyvendinimą Krizių centre su prieglauda, konsultavimą Krizių centre, telefoninės pagalbos linijas, pagalbą teikiančios organizacijos kaimo vietovėse, krizių intervencijų centrai, būsto programos. Aukos turi turėti pasirinkimo galimybę.

Apsaugos nuo smurto įstatymai yra labai svarbi priemonė, tačiau nereikėtų daryti klaidingos išvados, kad juos priėmus, Krizių centrai būtų nebereikalingi. Prieš šešerius metus Austrijoje priimtas Apsaugos nuo smurto įstatymas. Patirtis rodo, kad Moterų Krizių centrai kaip ir anksčiau yra reikalingi ir netgi turi būti plečiami.

Keletas priežasčių, kodėl Krizių centrų pagalba išlieka reikalinga, kuomet jau priimti geri Apsaugos nuo smurto įstatymai. Pirmiausiai, ne visos smurtą šeimoje patyrusios moterys nori kreiptis į policiją ar teisėtvarkos institucijas ir pateikti kaltinimus smurtautojui. Kai kurios teikia pirmenybę Moterų Krizių centrui su prieglauda, kuriame gali būti tol, kol tai būtina. Moterims, esančioms labai grėsmingoje situacijoje, reikalinga saugi pastogė, kol vyksta skyrybų procesas, nes užtikrinant jų saugumą nuo smurto neužtenka vien įstatymų. Kai kurios moterys nenori ar negali pasilikti sename būste, nes su juo susiję labai negatyvūs prisiminimai, šalia gyvena vyro giminaičiai, nutraukta nuomos sutartis arba sudaryta ne jos vardu.

2.5.2 Moterų Krizių centrų finansavimas: Valstybės institucijos ir kiti rėmėjai

Krizių centrai teikia svarbią psichologinę-socialinę pagalbą todėl kaip ir kitos socialinės įstaigos turėtų būti valstybės traktuojamos kaip specializuotą pagalbą piliečiams teikiančios įstaigos. Iš to seka, kad valstybės institucijos turi pareigą adekvačiai finansuoti Moterų Krizių centrus ir panašias pagalbą teikiančias organizacijas. Moterų Valstybė turėtų padengti profesionalaus Krizių centro išlaikymą, o organizacijų finansavimas turi būti užtikrinamas įstatymais. Kad Krizių centrai ir kitos pagalbą teikiančios organizacijos tinkamai organizuotų savo veiklą, reikalingos

nemokamos telefoninės pagalbos linijos, kiti įrengimai. Visa tai galėtų būti užtikrinama daugiametėmis arba neterminuotomis sutartimis.

Pastaraisiais metais, tose moderniose demokratinėse valstybėse, kuriose gyventojų sveikatos ir socialinio aprūpinimo sritys yra prioritetinės, vis valstybės uždavinius atlieka Nevyriausybines organizacijos (vert. pastaba: toliau – NVO). Moterų NVO yra nepriklausomos, nepelno siekiančios, piliečių asociacijos, kurios sprendžia socialinius arba visuomeniškai politinius uždavinius ir teikia specializuotas paslaugas.

Dažniausiai Europoje Moterų Krizių centrai yra įkurti ir valdomi moterų NVO, kurios veidamos per metų metus sukaupe ilgalaikę patirtį ir specifinių žinių, reikalingų smurtą ir prievartą patyrusioms moterims paremti. Tokia struktūra pasirodė esanti labai efektyvi ir turėtų būti taikoma kuriant ir įgyvendinant naujus projektus. Moterų NVO yra lankstesnės pagalbą teikiančios organizacijos, todėl nukentėjusios moterys labiau linkusios pagalbos kreiptis į moterų NVO negu į valstybės institucijas.

Valstybės institucijų ir Moterų organizacijų bendradarbiavimas siekiant įveikti smurtą prieš moteris pasiteisino daugelyje šalių ir buvo pasiekta naudingų rezultatų. Sėkmės formulė būtų „Privataus ir viešo sektorių bendradarbiavimas“.

Svarbu tai, kad valstybės institucijos reikalautų kokybės standartų (atitinkančių pateiktus šioje metodinėje knygoje), tačiau ir tai, kad jos gerbtų ir leistų nepriklausomai dirbti minėtoms pagalbą teikiančioms moterų organizacijoms. Krizių centrų ir moterų įstaigų darbo kokybė turi būti užtikrinama per nuolatinę išorinę evoliuciją (žr. 11 skyrių). Be to būtina atsižvelgti į tai, kad kokybiška pagalba gali būti teikiama tik turint reikiamą finansavimą ir resursus.

2.5.3 Adekvati pagalba moterims ir jų vaikams – feministiniai principai

Negalima tikėtis, kad smurtą ir prievartą patyrusios moterys ir jų vaikai ieškos pagalbos benamių ar panašiose prieglaudose, nes šios negali patenkinti jų specifinių poreikių. Taigi moterims ir jų vaikams nepakanka duoti tik pastogę virš galvos, reikalinga krizių centrų sistema, kurios paskirtis veikiant pagal unikalius metodus teikti specializuotą pagalbą smurtą ir prievartą patyrusioms moterims ir jų vaikams. Prieglobstis ir saugumas vieni iš svarbiausių standartų, kurių turi laikytis Krizių centrai. Taip pat labai svarbu, kad moterys ir vaikai patektų ne į institucijas, kuriose jie neseniai prarado drąsą, bet į tokius Moterų namus, kurių koncepcija, darbo būdai ir tikslas yra sustiprinti ir padrašinti moteris ir jų vaikus.

Jungtinių tautų deklaracijoje dėl smurto prieš moteris panaikinimo smurto prieš moteris ir vaikus priežastimi laikoma istoriškai atsiradusi nelygybė tarp vyrų ir moterų. Krizių centrai siekia pirmiausia išlaisvinti moteris iš smurtinių santykių ir jas emancipuoti, įgalinti, padaryti savarankiškoms išsiskyrus su vyrais ir gyvenant su jais. Krizių centrų tikslas yra sustabdyti smurtą prieš moteris. Ar moterys nutraukia ryšius, tai jos asmeninis apsisprendimas, kuris turi būti gerbiamas. Būtų neteisinga, jei institucija visų pirma siektų išlaikyti šeimą, o ne siektų pašalinti smurtą.

Smurtauojantiems vyrams turi būti aiškiai apibrėžta, kad nėra ir negali būti jokio pateisinimo smurtui prieš moteris ir kad jie privalo prisiimti visišką atsakomybę už savo veiksmus. Moterų Krizių centrai suvaidino ryškų vaidmenį ir parengė svarbius projektus šioje srityje (Rosa Logar / Rösemann / Ciurichas, 2002).

Moterų Krizių centrų praktika per paskutiniuosius 30 metų parodė, kad feministiniai bei emancipaciniai principai ir idėjos labai prisidėjo teikiant pagalbą ir paramą smurto aukoms (Hanetseder/ Bernas, Štutgartas, Viena, 1992).

Valstybės ir savivaldybės institucijos turi ir gali naudotis šia moterų organizacijų patirtimi, kuriant ir plečiant pagalbą smurtą ir prievartą patyrusioms moterims ir jų vaikams teikiančias organizacijas.

3. MOTERŲ KRIZIŲ CENTRŲ TIKSLAI IR UŽDAVINIAI

Moterų Krizių centrai yra saugi vieta, kurioje smurtą šeimoje patyrę moterys ir vaikai gali gyventi be baimės ir kankinimų. Krizių centrai teikia specializuotą pagalbą ir užtikrina moterų saugumą. Dirbant su smurtą patyrusiomis moterimis svarbiausias principas – ginti moterų teises ir jų galimybę gyventi laisvai ir oriai.

Krizių centrai vaidina svarų vaidmenį kovojant su smurtu prieš moteris. Jie suteikia daug daugiau, ne tik pastogę. Moterų Krizių centruose, moterys gauna pagalbą, įgalinančią pamiršti jų trauminę patirtį, atsikratyti smurto, vėl atgauti pasitikėjimą savimi ir padėti pagrindus savarankiškam gyvenimui. Krizių centrai padeda išspręsti krizines situacijas, konsultuoja moteris įvairiais klausimais ir jas palaiko tvarkant reikalus (teisinais klausimais, gyvenamosios vietos ir darbo susiradimo problemomis, teikia terapiją). Krizių centruose vyrauja bendruomeninė aplinka, kurioje gyvendamos smurtą patyrusios moterys pažįsta kitokį gyvenimo būdą. Taip pat Moterų Krizių centrai gina viešuosius interesus: kelia visuomenės sąmoningumą ir informuoja apie smurto prieš moteris šeimoje esmę, bendradarbiauja su kitomis pagalbą teikiančiomis organizacijomis, siūlo mokymų programas profesionalams, organizuoja renginius, dalyvauja politikoje, aktyviai dalyvauja smurto prevencijos veikloje, įsijungia į prevencinį darbą mokyklose ir daug ką kitą.

Krizių centrums keliami reikalavimai:

- specifiniai tikslai,
- aiškiai apibrėžtos tikslinės grupės,
- veiklos principai,
- specializuotos paslaugos ir jų kvalifikuotas personalas (žr. 5 ir 6 skyriai),
- taikomos specialios saugumo priemonės (žr. 7 skyrius)

Tik jei Krizių centrai atitinka šiuos specialius reikalavimus (išsamiau jie aptariami toliau šioje knygoje), tuo atveju pavadinimas „Moterų Krizių centrai“ pasiteisina.

3.1 MOTERŲ KRIZIŲ CENTRŲ TIKSLAI

Krizių centrai siekia daugybės tikslų, kurie turėtų būti nustatomi pačioje pradžioje. Tai padeda išlaikyti teikiamų paslaugų kokybę. Krizių centrai atlieka esminį vaidmenį smurto prieš moteris ir vaikus prevencijai. Jie bando užkirsti kelią smurtui ateityje, suteikdami smurto aukoms saugią aplinką ir paramą. Smurtą ir prievartą patyrusioms moterims ir jų vaikams reikalinga specializuota pagalba, praktinė parama, jų teisinių poreikių įgyvendinimas. Joms reikalingos kvalifikuotos konsultantės. Paslaugos turi atitikti Krizių centro gyventojų poreikius. Siekiant įveikti trauminę patirtį, reikalinga tiek krizės intervencija, tiek ilgalaikė terapija.

Kita vertus, Krizių centrai įsipareigoja aktyviai įgyvendinti ilgalaikes prevencijos priemones (žr. 5, 9, 10 ir 11 skyrius). Moterų Krizių centrai iš esmės gali prisidėti prie plačios prevencijos pradžios ir smurto prieš moteris ir vaikus pašalinimo.

3.1.1 Apsauga ir saugumas

Pirmiausia, smurto aukoms yra svarbu garantuoti saugumą. Moterų Krizių centrai turi teikti pirmenybę būtent saugumo užtikrinimui (žr. 7 skyrius).

3.1.2 Įgalinimas

Smurtas yra trauminė patirtis, susijusi su bejėgiškumu, pasmerkimu ir priklausymu nuo kažkieno malonės. Dėl to smurto aukų paramos tikslas turi būti padėti įveikti bejėgiškumą ir suteikti moterims jėgų, kad jos vėl pačios galėtų tvarkyti savo gyvenimą. Smurtą ir prievartą patyrusios moterys neturėtų būti laikomos „ligonėmis“ ar „kenčiančiomis“, nes tai dar labiau susilpnintų jų poziciją. Silpnumo ir bejėgiškumo jausmas dažnai būna tik smurto pasekmė. Smurtas palieka ne tik akivaizdžius kūno sužalojimus, bet ir pakerta pasitikėjimą savimi, savęs vertinimą. Kartais dirbant su smurtą ir prievartą patyrusiomis moterimis klystama ir silpnumas traktuojamas kaip moters asmenybės požymis ir susiejamas su patologija. Remiantis Krizių centrų darbuotojų patirtimi, jog labai svarbu smurtą patyrusias moteris pripažinti jų situacijos ekspertėmis. Joms reikia specializuotos pagalbos, siekiant padėti joms suvokti situaciją, kurioje atsidūrė ir kodėl jų partneriui pavyko prieš jas naudoti jėgą (žr. 5.1. skyrius). Suprasti, kaip veikia smurto mechanizmas, padeda smurto aukoms kurti efektyvias pasipriešinimo smurtui strategijas ir tokiu būdu įveikti smurtą šeimoje. Galutinis tikslas – gyventi savarankišką gyvenimą be smurto.

3.1.3 Visuomenės pokyčiai

Krizių centrų tikslas yra pakeisti visuomenėje įsitvirtinčius stereotipus, nuostatas ir požiūrį į smurtą, kurie daro įtaką smurtui prieš moteris ir vaikus.

Krizių centrai siekia, kad visuomenė sąmoningai suprastų:

- Smurtą ir prievartą patyrusių moterų ir jų vaikų situaciją;
- Smurto poveikį visuomenei;
- Efektyvias priemones smurtui įveikti;
- Veiksmingas priemones siekiant išvengti smurto;
- Kokią naudą turėtų visuomenė, jei nebūtų smurto (žr. taip pat 9 skyrių).

3.2 KAM SKIRIAMI KRIZIŲ CENTRAI? TIKSLINĖS GRUPĖS

Krizių centrai turėtų būti atviri visoms moterims, kurios tapo fizinio, psichinio, emocinio, seksualinio ir ekonominio smurto šeimoje ar artimoje aplinkoje aukomis

Kaip pabrėžta 2-jame skyriuje, dažniausiai smurto šeimoje aukomis yra moterys, dažniausi smurtautojai yra vyrai. Tačiau pasitaiko, kad moteris gali būti kankinama, pavyzdžiui, jos partnerės arba vyresnės ar užimančios aukštesnę socialinę poziciją šeimos narės (ypatingai hierarchinės struktūros visuomenėje).

Krizių centrų durys turėtų būti atviros visoms moterims, nepriklausomai nuo amžiaus, religijos, pilietybės, tautybės, seksualinės orientacijos, santuokos statuso, politinių įsitikinimų, ekonominės situacijos ir neįgalumo.

Moterų amžius gali būti susijęs su tam tikromis problemomis. Jei dar nepilnametė gali iškilkti teisinių problemų. Šiuo atveju didelę reikšmę turi bendradarbiavimas su specializuotomis jaunimo organizacijomis ir įstaigomis. Kai kuriuose šalyse yra įkurtos specializuotą pagalbą jaunoms moterims ir mergaitėms teikiančios organizacijos, kadangi jos susiduria su specifinėmis problemomis ir turi kitokius poreikius.

Pavyzdys: Švedijoje yra daugiau kaip 30 krizių centrų jaunoms moterims, Žiūrėti ROKS, www.roks.se/index.html

Moterų Krizių centrai tampa krizių centrais ir jų vaikams.

Smurtas šeimoje daro didelę įtaką vaikams, nes arba jie patys tampa smurto aukomis, arba smurto prieš jų motiną liudytojais (žr.: 2 ir 5.2 skyrius). Ši patirtis gali būti traumuojanči. Be

to, tikimybė, kad moteris neieškos specializuotos pagalbos Krizių centre padidėja, jei ji negali kartu pasiimti savo vaikų.

Ribotos apgyvendinimo galimybės ir privatumo trūkumas verčia nustatyti priimamų berniukų amžiaus limitą. Jei berniukai dėl jų amžiaus negali būti priimti į Moterų Krizių centrą su prieglauda, Krizių centro darbas yra surasti jiems prieglobstį, pavyzdžiui, bendrabutyje.

Kita galimybė būtų įrengti tokioms šeimoms specialius butus su atskirais įėjimais.

Pavyzdys: Eisenstadt Krizių centrai, daugiau informacijos www.aoef.at

Svarbu, kad kiekvienas Krizių centras tinkamai pasinaudotų visomis alternatyvomis ir apsispręstų, kokia politika remsis.

Turi būti aiškiai apibrėžta, kad smurtas prieš moteris šeimoje ir artimoje aplinkoje yra tik viena smurto prieš moteris formų. Moterys gali tapti aukomis kitų nusikaltimų: prekybos žmonėmis, neteisėtų vedybų, moterų genitalijų žalojimu, seksualine prievarta, išprievartavimais karo metu ir kt. apskritai, kiekvienas Krizių centras turi individualiai nuspręsti, kokio pobūdžio smurto aukoms, įskaitant smurto šeimoje aukas, bus teikiama pagalba. Svarstymu metu turi būti atsižvelgiama į galimybes teikti pagalbą ir užtikrinti saugumą. Paprastai Moterų Krizių centrai skirti ne benamėms moterims, tačiau reikia atsižvelgti į tai, kad benamės taip pat gali būti smurto aukos. Dėl to jos taip pat turi teisę kreiptis pagalbos į Krizių centrą.

Moterų Krizių centrams gali iškilti problemų dėl tinkamos pagalbos moterims su psichine negalia arba turinčioms priklausomybę nuo svaigiųjų medžiagų.

Priklausomybė nuo svaigalų bei psichinės sveikatos sutrikimai neretai yra susiję su smurto ir prievartos šeimoje patirtimi (žr. 2 skyrius). Dėl to svarbu pirmiausia išsiaiškinti ir tada spręsti, ar galima tokioms moterims padėti įveikti priklausomybę arba psichines problemas pačiame Krizių centre, ar reikalingas bendradarbiavimas su specializuotomis įstaigomis. Patartina kiekvienu atveju priimti individualų sprendimą, atsižvelgiant į turimus resursus.

3.3 KRIZIŲ CENTRŲ UŽDAVINIAI

Krizių centrų uždaviniai yra apibrėžti pagrindiniuose veiklos tiksluose, kurie nulemia visus Krizių centrų darbo aspektus.

3.3.1 Feministinis pagrindas

Vyrų smurtas prieš moteris yra istoriškai susiformavusio nelygiateisiškumo išraiška tarp vyrų ir moterų. Tai atspindi visuomenėje ir politikoje per vyraujančią lyčių santykį. Dėl to smurtas prieš moteris pirmiausiai turėtų būti aiškinamas kaip visuomeninė bei politinė problema. Moterų Krizių centrai turi atlikti ir politinę funkciją: formuoti visuomenės suvokimą, kad socialinės, istorinės, kultūrinės ir politinės sąlygos skatina vyrų smurtą prieš moteris. Aktyvystės stengiasi padėti moterims ir jų vaikams suprasti, kad jos gali pasipriešinti smurtui. Visuomenė turi reikalauti, kad nusikaltėliai atsakytų už savo smurtinius veiksmus. Feministiniais principais grindžiama Moterų Krizių centrų veikla turi padėti moterims rasti galimybę nutraukti smurtinius santykius ir gyventi savarankiškai.

3.3.2 Moterų pagalba moterims

Dažnai smurtą ir prievartą patiriančios moterys labiausiai kenčia dėl to, kad yra savo partnerių žeminamos ir kankinamos. Todėl labai svarbu, kad joms pagalbą teiktų kvalifikuotos, turinčios specialių žinių konsultantės.

Moterys, kurios tapo vyrų smurto aukomis, jaučiasi esančios silpnesnės ir yra praradusios pasitikėjimą savo gebėjimais ir jėgomis. Krizių centrų užduotis – įteigti moterims, kad jos gali aktyviai ir savarankiškai gyventi. Tai atsispindi ir Krizių centrų struktūroje, kur moterys atlieka ne tik pagalbinius darbus, bet pačios vadovauja. Tai padeda moterims apmąstyti stereotipinį lyčių vaidmenų pasiskirstymą visuomenėje ir jį įveikti. Šis principas tinka ir kitoms specializuotą pagalbą moterims teikiančioms organizacijoms.

3.3.3 Moterų atstovavimas

Pasisakyti prieš smurtą prieš moteris reiškia užimti aiškia poziciją ir pasmerkti smurtą su visomis jo formomis (smurtui nėra jokio pateisinimo). Laikantis neutralios pozicijos kyla pavojus, pradėti toleruoti smurtą. Moterims, pabėgusioms į Moterų Krizių centrus su prieglaudomis, niekma neturi pateikti įrodymų, kad patyrė smurtą. Svarbu tikėti, ką jos sako ir sutikti jas be išankstinės nuostatos. Smurto aukoms reikalingos suprantančios jų situaciją atstovės, kurios jas palaiko ir kiekviename žingsnyje remia. Gynyba ir solidarumas yra esminiai dalykai.

Už smurtą visada atsako pats nusikaltėlis. Laikantis aiškiai apibrėžtos pozicijos prieš bet kokį smurtą, pasmerkiama bet kokia smurtinė veikla.

3.3.4 Komandinis darbas ir lygioji hierarchija

Krizių centrų pradžia siejama su moterų judėjimu 1960-aisiais ir 1970-aisiais, kuris siekė moterų lygiateisiškumo ir bandė pašalinti jų diskriminaciją visose gyvenimo srityse.

Vidinė Krizių centrų organizacija turėtų atspindėti jos tikslus, skatinti demokratinus principus, pasidalinti vadybos pareigomis, vengti hierarchinių ir biurokratinių struktūrų. Daugelyje Krizių centrų specialistės dirba komandoje, pasidalina pareigas ir atsakomybę už jas. Net jei Krizių centrai turi vadovę, svarbu, kad jie dirbtų komandiniu principu, įtraukiant darbuotojas į sprendimų priėmimą ir sudaryti joms galimybę dalyvauti tobulinant Krizių centrų veiklą ir plečiant specializuotos pagalbos paslaugas moterims.

Šios struktūros užtikrina, kad bendradarbiavimas ir santykiai grindžiami ne valdžia „iš viršaus į apačią“, bet solidariai ir lygiateisiškai bendradarbiaujant.

3.3.5 Dalyvavimas ir demokratinės struktūros

Demokratinės struktūros ir galimybė dalyvauti įvairiuose Krizių centrų gyvenimo aspektuose priskiriami prie svarbiausių principų. Visuose Moterų Krizių centruose organizuojami reguliarūs susitikimai įgalina moteris dirbti tarpusavyje bendradarbiaujant, pakeičiant viena kitą. Tuo pačiu reikėtų atsižvelgti į tai, kad Krizių centrai nėra tos įstaigos, kuriose moterys gali dalyvauti visuose vidinio namų gyvenimo procesuose. Partnerio valdžia negali būti pakeista į įstaigos valdžią. Iš darbuotojų reikalaujama, labai atsargiai elgtis, neparodant valdžios ir paaiškinti, kad kai kurie reikalavimai susieti su namų taisyklėmis, jos skirtos bendrai orientacijai, tačiau jos neapriboja moterų asmeninės laisvės.

3.3.6 Laisvo apsisprendimo teisė

Labai svarbu, kad moterys galėtų laisvai apsispręsti (žr.: 3.1.2 skyrių). Dažnai giminės, draugai/ės ir bendradarbiai/ės bando moteriai pasakyti, ką ji turėtų daryti. Kai kurie mano, kad ji turėtų išsiskirti su savo partneriu, kiti sako jai, kad turi jam duoti dar vieną šansą. Deja, dažnai

pasitaiko, kad šie žmonės būna nusivylę ir susierzinę, jei moteris jų patarimo neklauso. Tokie patarimai moteriai sukuria situaciją, kad ji ir vėl pergyvena spaudimą kaip ji turi elgtis. Todėl moteris tai priima ne kaip pagalbą jai. Tai rodo, kaip moteriai svarbu yra pajusti, kad ji pati gali apsispręsti ir jos sprendimas bus gerbiamas. Teisė į laisvą apsisprendimą yra svarbus principas. Kaip ilgai moteris norėtų likti Moterų Krizių centre su prieglauda, ar ji nori skirtis ar ne, yra vien tik jos apsisprendimas.

3.3.7 Atvirumas ir anonimiškumas

Siekiant apsaugoti moters teises bei jos integraciją būtina, kad ji pati galėtų spręsti, kokia informacija apie ją gali būti paviešinama. Išimtys gali būti daromos tik, jei moters ir vaikų gyvybei ir sveikatai grėsia realus pavojus (pavyzdžiui, bandymas nusižudyti, žiauriai smurtaujant partneriui arba, kuomet moterys kankina savo vaikus). Moterys turėtų gauti teisę pasinaudoti Krizių centrų konsultacijomis ir parama, net jei jos nenori savęs identifikuoti.

3.3.8 Pagalba 24 valandas per parą ir neterminuotas apsisistojimas Moterų Krizių centre su prieglauda

Jei moteris pabėga nuo savo partnerio, jai tuojau pat reikalingi prieglobstis ir parama. Ji turi turėti galimybę bet kokių paros laiku, visas 24 valandas atvykti į Moterų Krizių centrą su prieglauda. Moterų Krizių centre nuolatos turėtų būti kvalifikuota darbuotoja, pasiruošusi moterį priimti. Jei mieste yra daugiau nei vienas Krizių centras, bent vienas turėtų būti pasiruošęs priimti moterį ir jos vaikus. Apskritai moterys su savo vaikais Moterų Krizių centre turėtų pasilikti tol, kol ji vėl pasijus visiškai saugi ir išėjusi iš Moterų Krizių centro gyventi be smurto.

3.3.9 Įvairovė

Įvairios moterys susitinka Moterų krizių centruose, jų skirtybė turėtų būti gerbiama. Kartu į tai žiūrima, kaip į didelę vertybę, kurią reikia remti. Ypatingai yra vertinamos Moterų Krizių centrų darbuotojos, kurios atstovauja tą moterų įvairovę. Jos disponuoja užsienio kalbų žiniomis ir gali suprasti ypatingą migrančių praeitį.

3.3.10 Atsakomybė

Krizių centrai yra atsakingi už moteris ir vaikus, prieinami kitoms moterų organizacijoms bei visuomenei. Krizių centrų veiklos pobūdis ir vadovavimo ypatybės gali būti panaudotos ir kitur.

3.3.11 Paslaugų kokybė – svarbus principas

Profesionalumas yra įvairiausių principų įgyvendinimo prielaida. Moterų Krizių centrų personalas turi gauti atitinkamą kvalifikaciją ir išsilavinimą, taip pat turi išklaudyti specialiai parengtą mokymo programą. Kvalifikacijos kėlimas, geros perspektyvos taip pat turėtų būti garantuojami. Personalo skaičius priklauso nuo apsistojančių moterų ir jų vaikų skaičiaus, siekiant garantuoti, kad būtų suteikta visos reikiamos paslaugos ir pagalba. Kai kurie Krizių centrai yra priklausomi nuo savanorių paramos. Savanorės turėtų būti parengtos pagal specialią mokymų programą ir

paruoštos šiam darbui. Turimi ištekliai turi būti naudojami ekonomiškai ir efektyviai. Darbo kokybė turėtų būti sistemingai tikrinama.

3.3.12 Finansavimo ir struktūros principai

Krizių centrai turėtų būti vadovaujami nepriklausomo nuo vyriausybės personalo, ne pelno siekiančių, nepartinių moterų organizacijų (žr.: 2 skyrių). Moterų Krizių centrams reikalingas tęstinis, efektyvus valstybės finansavimas, nes jie atlieka svarbią visuomeninę funkciją. Jjie suteikia smurtą ir prievartą patiriančioms moterims ir jų vaikams specializuotą kompleksinę, paramą, palaikymą ir kai kurie – saugią pastogę.

3.3.13 Nemokamos paslaugos

Smurtą ir prievartą patyrusioms moterims ir jų vaikams specializuotą pagalbą teikiančios organizacijų paslaugos turėtų būti nemokamos, visų pirma, moterims gaunančioms mažas pajamas ar neturinčioms jokių pajamų. Tai yra būtina, kad pagalbą galima būtų užtikrinti, jos ieškančioms moterims ir jų vaikams, nepriklausomai nuo jų finansinės situacijos.

4 . MOTERŲ KRIZIŲ CENTRŲ ĮKŪRIMAS IR JŲ FINANSAVIMAS

Moterų Krizių centras su prieglauda yra daugiau nei tik saugi pastogė. Tai vieta, kur garantuojamas smurtą patyrusioms moterims ir jų vaikams saugumas bei apsauga. Nesvarbu, kas smurtautojas: vyras, partneris, sugyventinis ar tėvai. Tokiuose namuose moterys jaučia solidarumą su kitomis panašaus likimo moterimis, čia joms garantuojama aplinka be smurto, parama ir saugumas. Norint pasiekti užsibrėžtus tikslus, reikia žinoti ne tik konkrečius darbo principus. Moterims ir jų vaikams naujam gyvenimui atverti kelius pasiseks tik sukūrus naują infrastruktūrą, atitinkančią specifinius reikalavimus.

Šio skyriaus pirmojoje dalyje aprašomas Moterų Krizių centro su prieglauda įkūrimas. Čia pateikiami svarbiausi žingsniai nuo Moterų Krizių centro pradinės idėjos iki jo atidarymo. Antroji skyriaus dalis skirta finansavimo klausimams. Joje pateikiami patarimai, kaip inspiruoti valstybinių institucijų ir privačių sponsorų paramą.

4.1 MOTERŲ KRIZIŲ CENTRO ĮKŪRIMAS

Moterų Krizių centro įkūrimo sėkmės galima tikėtis, kai viskas gerai suplanuota ir yra grupė profesionalų. Šiame skyriuje pateikiami standartai ir rekomendacijos, skirti konkrečioms darbo sritims. Būtent: iniciatyva, teisinis pagrindimas, reikiųjų nustatymas, detalus koncepcijos apskaičiavimas, lobistikos ir lėšų gavimo klausimo sprendimas, taip pat tinkamas vietos ir infrastruktūros nustatymas.

4.1.1 Iniciatyva

Moterų Krizių centro įkūrimo iniciatyvos turėtų imtis tie žmonės, kurie išsamiai susipažinę ir labai gerai žino smurto ir prievartos prieš moteris poveikį, jos būdus, formas ir pasekmes. Moterų Krizių centrai dažniausiai įkuriami moterų feminisčių iniciatyva. Pirmieji Moterų Krizių centrai įkurti moterų iniciatyvos dėka Vakarų, Šiaurės ir Vidurio nekomunistinėje Europoje jau 1970 metais. Moterų Krizių centrų kūrimo bazė ir tikslas grindžiami demokratijos ir lyčių lygybės principu. Tarptautinės organizacijos iškart pripažino svarbų nepriklausomų (nevyriausybių) moterų organizacijų vaidmenį ir darbą prevencijos bei moterų ir vaikų apsaugos nuo vyrų smurto klausimais (žr. 2 skyrių).

4.1.2 Teisinis pagrindas

Iniciatyvinė grupė turi vieningai apsispręsti dėl teisinio Moterų Krizių centro statuso, t.y. kas juridškai rūpinsis Moterų Krizių centro kūrimu ir tolesne veikla. Teisiškai šiais klausimais nėra tvirtų nurodymų, todėl įvairiose šalyse teisinė forma šiek tiek skiriasi. Tačiau visais atvejais rekomenduojama pasirinkti naudingą visuomenei nevyriausybinių organizacijos formą. Rūpinantis kredituais naudinga turėti ir galėti pateikti valstybės pripažintą teisinę formą. Iš anksto tiksliai numatomos veiklos sritys, atsakomybė ir įsipareigojimai. Jei draugija ar kitokia organizacijos forma nori registruotis, aukščiau minėti ir tinkamai paruošti klausimai jau veikia kaip prielaida sėkmei. Vien teisinis statusas automatiškai dar nereiškia, kad jau pilnai užtikrinta finansinė parama nei iš valstybinių institucijų įrenginėjant namus, nei iš privačių sponsorų.

Todėl patariama labai kruopščiai surinkti informaciją, pagal poreikį net atskirai tartis su juristais. Reikia kruopščiai išstudijuoti ir mokėti traktuoti kitų nevyriausybinių organizacijų teisinį pagrindimą. Labai svarbu tiksliai numatyti valdybos funkcijas, ir kas geriausiai tiktų bei galėtų dirbti valdybos nariais, taip pat kokiais kriterijais vadovaujantis jie dirbs. Iš patirties žinoma, kad Moterų Krizių centro egzistencijos tikslams ir principams pasiekti reikia tos srities ekspertės (tyrinėtojos), visuomeninio gyvenimo atstovės ir (arba) politikės. Valdybos nariai privalės atsakingai skirti tam tikrą savo laiko dalį numatytiems darbams įgyvendinti bei būti visiškai spęsti iškilusius konfliktus.

4.1.3 Poreikių nustatymas

Prieš imantis darbo, pirmiausiai reikėtų žinoti ir nustatyti specifinius Moterų Krizių centro poreikius.

Numatant Moterų Krizių centro pajėgumą, įprasta naudotis dvejomis tarptautinių organizacijų rekomendacijomis. Viena iš jų - Europos Sąjungos parlamento. Joje jau 1986 m. rekomenduota įrengti vieną šeimyninę vietą Moterų Krizių centre 10 tūkst. gyventojų moterų. Europos Taryba pakeitė šį skaičių į 7,5 tūkst. Aišku, galutinę Moterų Krizių centro pajėgumo koncepciją turėtų nulemti atitinkamai gyventojų skaičius bei jų tankumas gyvenamojoje teritorijoje. Kuo nuošalesnėje vietoje kuriamas Moterų Krizių centras, tuo menkesni šansai, kad ten ieškos pagalbos ir apsaugos smurtą patyrusi moteris. Organizacinio darbo sėkmę lems ir kiti veiksniai. Tai krašto moterų mobilumas, visuomeninio transporto kokybė, moterų užimtumas bei dėmesys, kurį galėjo sukelti Moterų Krizių centro atidarymas. Čia minimi tik visuotinai žinomi veiksniai. Pagal reikalą galima rasti ir naudotis papildoma informacija. Tai galėtų būti:

- smurto namuose kriterijai;
- svarbūs policijos ir teismų kriminaliniai duomenys (lytinis jautrumas, aukos ir nusikaltėlio /kaltintojos ir kaltinamojo/ santykiai);
- šalies ir (ar) regiono smurto prieš moteris studija;
- reikšmingos pagalbos suteikimas smurtą ir prievartą patiriančioms moterims, pagalbos mastai ir kokybė bei tos pagalbos teikimo vietos;
- šalies ir tarptautinis patyrimas šiame darbe.

4.1.4 Konceptijos paruošimas ir planavimas

Prieš pradėdant dirbti, būtina jau turėti visapusiškai gerai apgalvotą, ir dėl to labai svarbų, Moterų Krizių centro kūrimo detalų planą. Jis sudaromas iš daugelio dalių. Detalaus plano turinys apima Krizių centro pajėgumus, visapusišką pagalbą, atsakomybės sritis, vadovavimo planą. Pateikiamas ir pastato planas, kuriame išskirtinai nurodomos saugumo ir apsaugos priemonės.

Kartu pateikiama:

- aptarnaujančio personalo planas;
- du Moterų Krizių centro biudžeto planai. Vienas iš jų veiklos pradžios momentui, antrasis - tai kasmetinė Moterų namo išlaidų sąmata;
- kooperacijos koncepcija;
- lėšų rinkimo planas.

4.1.5 Lobizmas ir lėšų paieška

Kadangi tolesnis visas skyrius išimtinai šiems klausimams skiriamas, čia minėsime tik kai kuriuos svarbiausius lobizmo ir lėšų paieškos elementus, apie kuriuos būtina galvoti jau pradinėje fazėje.

- Kai tik galutinai numatoma koncepcija (įskaitant personalą, pastato pajėgumą, biudžetą /žr. aukščiau/), iš karto reikia ieškoti sąjungininkų. Pagalbininkais gali tapti kiekvienas, tam nebūtina skirti dideles finansines lėšas. Moterų Krizių centro idėjos suvienyti žmonės remia tą idėją, kartu ją rekomenduoja ir reklamuoja, tuo padėdami rasti partnerius ir rėmėjus.
- Labai svarbu viešai pristatyti visuomenei specialaus Moterų Krizių centro, padedančio spręsti smurto prieš moteris problemas, sukūrimo naudą. Šiam pristatymui gerai tinka ir trumpa apžvalginė informacinė medžiaga, kurioje cituojamos ir tarptautinių organizacijų rekomendacijos, rezoliucijos bei tyrimų duomenys.
- Viešumą turi pasiekti tik pozityvus Moterų Krizių centro poveikslas! Negatyvūs dalykai viešai neminimi. Informavimo tikslui labai svarbu išryškinti Moterų Krizių centro darbo naudą. Skirtingoms tikslinėms grupėms reikia pateikti skirtingą, specifinę informaciją (spaudai, politikams, socialinei tarnybai, kitoms nevyriausybinėms organizacijoms ir t.t.).
- Šiame darbe ypač svarbūs asmeniniai kontaktai! Laikui bėgant turi dažnėti susitikimai su vietinėmis politikėmis, spaudos atstovėmis, vietine socialine tarnyba bei bendruomenės ar vietovės įtakingomis asmenybėmis.
- Bendraujant su politikėmis ir rėmėjais reikia jiems nuolat akcentuoti, kad Moterų Krizių centro atidarymas tai tik darbo pradžia, nes kiekvienais metais šiam centrui egzistuoti reikės parūpinti atitinkamai lėšų. Taigi labai reikalinga ir svarbi jų pagalba garantuojant tolesnį finansavimą. Kalbant galima naudotis tarptautinių dokumentų medžiaga, rekomendacijomis, reikšmingais tyrimų rezultatais. Šios priemonės įtikina.
- Moterų Krizių centro darbinė komanda galėtų pamąstyti ir organizuoti kokią nors viešą kampaniją savo idėjai įgyvendinti.

4.1.6 Vieta

Pastato tikslinis pritaikymas garantuoja ne tik pakankamai vietos (žr. aukščiau). Patalpų išdėstymas viduje privalo garantuoti maksimalią moterų ir jų vaikų apsaugą. Idealiausia būtų, jei pavyktų Moterų Krizių centro adresą laikyti paslapyje. Tačiau tai beveik neįmanoma, ypač jei pastatas yra mažame miestelyje, kaime arba labai atviroje bendruomenėje. Tačiau tai tikrai nereiškia, kad tokiomis sąlygomis ten negali normaliai egzistuoti Moterų Krizių centras. Tik ten ypač kruopščiai turėtų būti planuojamos ir įrengiamos apsaugos priemonės. Nepriekaištinga šių priemonių įrengimo techniškoji pusė tai vienas dalykas. Nemažiau svarbu dar prieš Moterų Krizių centro atidarymą užmegzti gerus santykius su policija, administracinėmis tarnybomis, kaimynais (žr. skyrių "Saugumas"). Laikoma pranašumu, jei moteriai galima siūlyti rinktis savo būsimo laikino gyvenimo vietą, t.y. atitinkamai toliau arba arčiau namų. Jeigu smurtautojas traktuojamas kaip labai pavojingas, moteris (ir jos vaikas) turėtų apsigyventi labiausiai nuo jos namų nutolusiame Moterų Krizių centre su prieglauda.

Moterų Krizių centro dydžio variantai gali būti keli. Jis gali būti įrengtas nuošaliai stovinčiame name arba didesnio namo bute. Jei Moterų Krizių centras rengiamas jau stovinčiame name, būtina patikrinti, ar tikrai jis atitinka šiame skyriuje aprašytus reikalavimus. Jeigu finansinės galimybės leistų, idealiausiai būtų tokį namą statyti specialiai.

Jau planuojant reikia laiku žinoti teisinius ir techninius reikalavimus tokiam namui. Specifinis apsaugos priemonių reikalavimas tokiems namams gali prieštarauti kitam įprastiniam "viešajam" namo naudojimui. Tai ypač pasakytina apie avarinius išėjimus, nes jie gaisro atveju

turi būti atviri. Todėl jau pradėdant planuoti namą reikėtų prašyti tiek architektą, tiek statybos firmos bei statybų administracijos pagalbos, ir kartu kūrybiškai išspręsti šią problemą.

4.1.7 Infrastruktūra

Be abejo gyvenimas Moterų Krizių centre su prieglauda skirsis nuo įprastinio namuose. Natūralu, kad čia mažiau vietos. Be to, kai kuriuos kambarius reikia dalintis su kitomis moterimis. Todėl labai svarbu gyvenimą Moterų Krizių centre kiek įmanoma geriau paruošti. Reikia iš anksto apgalvoti svarbiausius klausimus. Rekomenduotina mąstyti apie tokius dalykus:

- Moterims ir vaikams reikia tam tikros specifinės aplinkos, kad galėtų po savo traumatiško gyvenimo tarpsnio pailsėti.
- Gerbti ir atsižvelgti į individualius poreikius.
- Planuojant Moterų Krizių centrą vienas iš pagrindinių principų būtų teisės į privatumą išsaugojimas ir individualios patalpos suteikimas. Praktikoje tai reikėtų, kad moteris bet kada turėtų kur pasitraukti ir būti viena, jei jai to reikia, ne tik dėl asmeninės kūno priežiūros.
- Moterų Krizių centras turi būti pritaikytas neįgaliesiems.
- Moterų Krizių centras taps taip pat namais jų vaikams (žr. skyr. 5.2).
- Remiantis kitų šalių patyrimu aiškėja, kad didesniuose namuose "bendrums" jausmas ne taip greit atsiranda. Čia didesnis anonimiškumas, ir moterys vienos su kitomis susipažįsta vangiai. Suartėjimo procesas atviresniam pokalbiui ilgesnis.

PATARIMAS: Kad geriau suprastume, koks turėtų būti Moterų Krizių centras, pabandykime įsivaizduoti, kad mes ten privalome laikinai gyventi. Argi nenorėtume, kad kambarys būtų patrauklus, erdvus, su niša virtuvei ir vonios kambariu? Maitinimas, vaikų priežiūra, terapijos seansai, medicininis aprūpinimas ir priežiūra jau lyg savaime aiškus dalykas. Tiesiog viskas kaip 4 žvaigždučių viešbutyje. Nors tai iš pradžių skamba labai nerealiai, bet apie tai pagalvoti ir pasvajoti vertėtų. Nes smurtą patyrusios moterys ir jų vaikai turi teisę į kiek įmanoma geresnę pagalbą.

4.1.8 Patalpų planavimas

Patalpos vienai gyventojai (šeimai)

Kiekvienai moteriai ir jos vaikams reikia skirti atskirą patalpą. Vonios kambariu turėtų naudotis ne daugiau kaip 2 šeimos.

Atvykstančios į Moterų Krizių centrą moterys (ir jų vaikai) būna krizinėje būklėje. Tai absoliučiai nepanašu su gyvenamos vietos trumpalaikiu pakeitimu atostogaujant nakvynės arba jaunimo namuose, arba kalnų trobelėse. Svarbiausia sukurti aplinką, kurioje traumota moteris galėtų nusiraminti, atsigauti, jaustis saugi ir pailsėti. Moterų namų finansinė būklė dažniausiai ne tokia, kad galėtų pasiūlyti aptarnavimą kaip 4 žvaigždučių viešbutyje.

Bendro naudojimo patalpos

Moterų namas tai vieta, į kurią atvyksta panašius išgyvenimus patyrusios moterys. Būtent čia jos turi šansą susipažinti ir pajusti solidarumą su kitomis moterimis, suvokti nuo partnerio patirtą smurtą ne kaip asmeninę nelaimę, o kaip visuomeninę problemą. Čia moterys suvokia, kad smurtui galima užkirsti kelią, kad gali būti ir kitokios bendro gyvenimo formos.

Moterų Krizių centre turėtų būti bent du didesni bendrieji kambariai, erdvi virtuvė ir skalbimo patalpa. Vienas iš bendrųjų kambarių turėtų būti kaip svetainė, antrasis skiriamas įvairiai grupinei veiklai ir šventiniams renginiams. Čia rinktųsi visos gyventojos, vaikai ir personalas.

Kai kuriuose Krizių centruose organizuojami moterų tobulinimosi kursai. Jau planuojant Krizių centrą apie tai vertėtų pagalvoti.

Pvz.: Equal projektas FEMOQUA. Daugiau apie tai pateikiama internete adresais:

www.aoef.at

www.migrant.at

Moterims reikėtų sudaryti sąlygas kartu gaminti valgį ir kartu valgyti. Atvykusios moterys dažniausiai turi mažai drabužių, tad teks dažnai skalbti. Todėl reikėtų pasirūpinti tinkama patalpa ir įranga drabužiams skalbti ir džiovinti.

Personalo patalpos

Pagal galimybę reikėtų numatyti atskiras patalpas administraciniam darbui bei pokalbių ir konsultacijų kambarį. Centrinį biurą reikėtų įrengti atsižvelgiant į visas saugumo priemones. Jei galvojama, kad Moterų Krizių centro darbuotojos ten nakvos, kambaryje turėtų būti įrengta virtuvėlė arbatai virti bei vonia. Individualiems pokalbiams su smurtą patyrusiomis moterimis būtina skirti atskirą patalpą, o jei Krizių centras didesnis – ne vieną. Tiek biure, tiek ir pokalbių kambaryje reikalingas telefonas ir kompiuteris su internetiniu ryšiu.

4.1.9 Personalo planas

Žr. skyrių 6.2

4.1.10 Apsaugos priemonės

Žr. skyrių 7

P A V Y Z D Y S :

Dar prieš planuojant kambarius ir nustatant jų skaičių bei dydį, reikia numatyti maksimalų moterų ir vaikų skaičių, bei aptarnaujančio personalo dydį. Dirbant naudinga teisingai suvokti ir iš karto atskirti būtinausias reikmes ir vertingas prabangos priemones. Jas žymėsime taip: būtinas priemonės ženklų O, o prabangos priemones tašku.

Kambariai moterims ir jų vaikams:

- Viena atskira patalpa moteriai ir jos vaikui (vaikams).
- Didesnei šeimai vienas ekstra klasės kambarys.
- Atskiras vonios kambarys kiekvienai šeimai.
- Vienas vonios kambarys ne daugiau kaip dviems šeimoms.
- Didelė bendra virtuvė, jei moters gyvena mosiose patalpose nėra sąlygų gaminti valgį.
- Bendrasis kambarys kasdieniam ir kasavaitiniam Krizių centro gyventojų ir darbuotojų susirinkimui, jis gali būti ir valgomasis.
- Moterų svetainė (biblioteka, televizorius, stereoįranga, virtuvėlė arbatai virti ir kt.).
- Kompiuterizuota studijų ar seminarų patalpa.
- Vaikų žaidimų kambarys (priklausomai nuo Moterų Krizių centro dydžio) žr. skyrių 5.2.
- Skirtingos patalpos, aprūpintos žaidimų reikmenimis ir žaislais priklausomai nuo vaikų amžiaus: 0 - 5 metų, 6 – 12 metų bei vyresniems kaip 12 metų.
- Fizinio bei dvasinio išsikrovimo kambarys.
- Daugiafunkcinis kambarys.
- Ramus kambarys namų darbams daryti, skaitymui ir kt.

Patalpos personalui:

- Vienas arba daugiau (priklausomai nuo darbuotojų skaičiaus) kambarys pokalbiams bei krizių intervencijai.
- Vaikus aptarnaujančio personalo kambarys.
- Administracinės biuro patalpos su telefonu, kompiuteriu, kopijavimo aparatu ir faksu.
- Naktinės pamainos darbuotojos kambarys su lova, prausykle ir arbatos virtuvėle.

Ūkinės patalpos:

- Didelis sandėlys, skirtas Moterų Krizių centro su prieglauda bendriems namų apyvokos daiktams ir produktams (maisto produktai ir gėrimai, biuro medžiagos, drabužiai, higieninės priemonės ir kt.).
- Specialusis sandėlys (už Moterų Krizių centro ribos). Jis skiriamas asmeniniams baldams, dovanotiems daiktams ar kt. laikyti.
- Skalavimo kambarys.
- Šildymo ir karšto vandens įrengimų patalpa.
- Sandėlys dviračiams, vaikų vežimėliams ir kt. laikyti.
- Asmeninis sandėliukas sodo inventoriui ir drabužiams laikyti.

4.2 MOTERŲ KRIZIŲ CENTRO FINANSAVIMAS

Kuriant Moterų Krizių centrą ir garantuojant jo tolesnę egzistenciją ypatingai svarbūs finansavimo aspektai. Turimi finansiniai resursai tiesiogiai lemia galimybes. Tarp jų ir parinkti kvalifikuotesnį personalą, teikti kokybiškesnes ir įvairesnes paslaugas bei apskritai sukurti sąlygas normaliam gyvenimui Moterų Krizių centre su prieglauda. Jo finansavimas tiesiogiai atspindi visuomenės požiūrį į prevenciją kovojant su prievarta prieš moteris. Kilus idėjai sukurti Moterų Krizių centrą dažniausiai pats sunkiausias klausimas būtent ir yra lėšų jam rinkimas. Nesvarbu iš kurios pusės tai būtų bandoma gauti, iš valstybinių organizacijų ar iš privačių žmonių.

4.2.1 Valstybinis finansavimas

Moterų Krizių centrai skirti apsaugoti Smurtą ir prievartą patyrusias moteris. Jie suteikia svarbią psichologinę ir socialinę pagalbą ir turėtų būti traktuojami kaip ir kitos tarnybos, kuriomis remiasi valstybė, išreikšdama rūpestį dėl savo piliečių. Šiandieninės „gerovės“ valstybės deklaruoja savo uždaviniu pirmiausiai saugoti žmones nuo bet kokio smurto privačiame ar viešajame gyvenime. Taigi atrodytų, kad vyriausybės bei valstybinių institucijų įsipareigojimas pakankamai finansuoti Moterų Krizių centro kūrimą ir garantuoti jo egzistenciją (žr. skyrių 2).

Demokratinėse valstybėse, kurios vienu iš svarbiausių savo uždavinių laiko rūpinimąsi visuomenės sveikatos ir socialiniais klausimais, pastaruoju metu dažnai praktikuojama kai kuriuos uždavinius perleisti spręsti visuomeninėms organizacijoms. Vienas jų - nepriklausomi visuomenei naudingi susivienijimai. Jie sprendžia socialinius ir visuomeninius politinius uždavinius ir siūlo savo pagalbą, naudodamiesi viešojo finansavimo priemonėmis.

Europoje Moterų Krizių centrams daugiausiai vadovauja nevyriausybinių moterų organizacijos. Paskutiniiais dešimtmečiais jos sukaupe daug praktinių žinių ir patyrimo kaip padėti moterims, patyrusioms smurtą nuo savo partnerių. Nevyriausybinių moterų organizacijos teikdamos pagalbą taiko lanksčius metodus. Jų vertingas patyrimas, padedant smurtą patyrusioms moterims, turėtų pasitarnauti ir atsirandant naujoms iniciatyvoms. Smurtą ir prievartą patyrusios moterys betarpiškiau ir lengviau priima pagalbą iš nevyriausybinių organizacijų negu iš vyriausybinių.

PAVYZDŽIAI: Austrijoje Aukštutinės Austrijos žemėje visi Moterų Krizių centrai yra valdomi Nevyriausybinių organizacijų, bet jie turi įstatymines garantijas. Vienoje (Austrija) visi keturi Moterų Krizių centrai sudarę neterminuotas sutartis su miesto bendruomene, kuri užtikrina finansavimą. Ispanijos Andalūzijos provincija parengė ilgametį akcijos prieš smurtą planą, kuriame numatytas ir finansavimas.

Visai normalu, kad vyriausybinių institucijų, kurios finansuoja Moterų Krizių centrus, kontroliuoja ir reikalauja kokybės standartų bei kokybiško darbo. Tačiau reikėtų, kad būtų toleruojamas dalykinis instituto nepriklausomumas. Moterų Krizių centrų ir moterų instituto darbo kokybę privalo užtikrinti siauras dalykinių žmonių ratas (žr. skyrių 11).

Reikia pastebėti, kad kokybiškos pagalbos galima tikėtis tik tada, kai tam yra pakankamai finansų ir resursų. Smurtas prieš moteris ir jų vaikus turi vertinę išraišką. Skyriuje 2 cituojamoje studijoje išdėstyta, kad prievarta prieš moteris ir jų vaikus, turint galvoje socialines pasekmes, laikoma didele našta ir valstybei, ir visuomenei. Taigi investicija į prevencijos priemones kartu yra ir investicija į ateitį be smurto, kartu tai tiesiogiai susiję su pagalbos institutų finansavimu.

Moterų Krizių centrų finansavimo rekomendacijų santrauka:

- Moterų Krizių centrams turi vadovauti nevyriausybinės moterų organizacijos.
- Moterų Krizių centrų finansavimas turi būti reglamentuotas įstatymiškai.
- Adekvačiam darbui garantuoti, Moterų Krizių centrai, Pagalbą teikiančios organizacijos ir kitos institucijos turi sudaryti su finansuojančiomis valstybinėmis institucijomis neterminuotas arba ilgametes finansavimo sutartis. Nuolatinė kova dėl pinigų atima daug laiko ir jėgų, užuot juos panaudojus tiesioginiam darbui. Moterų Krizių centro finansavimo netikrumas ir priklausomybė neigiamai veikia pagrindinį bendrą tikslą – padėti moterims, užtikrinti joms saugumą ir nepriklausomybę.
- Finansavimas turi būti daugiau siejamas ne su gyventojų skaičiumi, o su teikiama pagalba ir paslaugomis.
- Finansavimas turi būti pakankamas ir viską apimantis. Jis turi apimti visuomeninio darbo priemones ir kitus iš anksto sugalvotus bei su jais susietus darbus.
- Finansavimo sutartyje privaloma įrašyti dalykinį savarankiškumą ir dalykinius standartus.
- Dalykinių standartų garantijai privaloma skirti pakankamai finansinių išteklių.
- Smurtą patyrusi moteris ir jos vaikai Moterų Krizių centre turėtų gyventi nemokamai.
- Nepriklausomai nuo finansinių taisyklių, kiekviena moteris gali rinktis, į kurią Moterų Krizių centrą jai eiti. Tik pati nukentėjusioji gali nuspręsti, ar jai saugiau būtų gyventi netoli namų, ar vistiek reikėtų apsigyventi kuo toliau. Šio pasirinkimo neturi riboti finansavimo būdas ir taisyklės. Pavyzdžiui, reikalavimas, kad moteris turi eiti tik į savo bendruomenės Moterų Krizių centrą, o ne į kitą, esantį kitame mieste.
- Moterų Krizių centrai neturi būti spaudžiami egzistuoti tik iš pačių surinktų lėšų. Šis indėlis turėtų sudaryti tik nežymią biudžeto dalį.
- Privačių sponorių pagalbą reikia skirti ne einamosioms išlaidoms, o tik specialiesiems tikslams, kaip pvz. lauko žaidimų įrengimams vaikams, televizoriui, kompiuteriui, tobulinimo kursams ir kt.
- Finansavimo sutartyje turi būti akcentuojama, kad Moterų Krizių centrų metinis biudžetas nebus mažinamas ta lėšų dalimi, kurią Moterų Krizių centrai gaus iš rėmėjų. Taigi valstybės atsakomybė išlieka.

Viešojo finansavimo pagalbos moterims kriterijus reikia numatyti kartu su Moterų Krizių centro ekspertėmis. Jos kompetentingos reikiai įvertinti keliamus uždavinius ir jų vykdymo galimybes, taip pat pagrįsti Moterų Krizių centro darbo standartus. Į jų nuomonę reikėtų atsižvelgti kaupiant lėšas bei nustatant finansavimo kryptis, kad darbas su Moterų Krizių centru būtų skatinamas, o ne apsunkinamas. Kai procedūros pasidaro per daug biurokратиškos, jos atitraukia vertingus resursus, kurie turėtų būti skirti svarbesniems uždaviniams realizuoti.

4.2.2 Pagrindinio finansavimo problemos

Kaip ir anksčiau, taip ir ateityje daugelis Moterų Krizių centrų gali gauti finansavimą iš privačios labdaros bei rėmėjų. Naujose ES šalyse narėse bei kai kuriose kitose Europos šalyse moterų pagalbos institutai neretai pagalbą ir finansinę paramą gauna tik iš užsienio ir egzistuoja tik tarptautinių organizacijų dėka. Tačiau kiekvienoje šalyje reikia siekti tikslo, kad Moterų Krizių centrai būtų finansuojami valstybės lėšomis. Tam reikia ir ES kryptingos paramos.

Gaila, tačiau visur Moterų Krizių centrai dėl šių pagrindinių poreikių turi nuolat įtemptai kovoti. Diskutuojant su valstybinių tarnybų tarnautojais būtina atkreipti jų dėmesį į tai, kad yra tiesioginis ryšys tarp struktūrinės ir individualiosios prievartos, tarp skiriamų finansinių resursų ir būtiniausios pagalbos moterims teikimo. Kiekvienų Moterų Krizių centrų kūrėjos ir darbuotojos turi pačios nuspręsti, ar jos nori “bet kokia kaina” išlaikyti to namo egzistenciją arba ar yra punktas, kuris neleistų įdėtą triūsą tinkamu būdu pasiūlyti. Moterų Krizių centro darbas tik tada bus kokybiškas ir sėkmingas, jeigu tam bus skirta deramas finansavimas. Viena iš priemonių

tam pasiekti - tai nuolat skelbti informaciją bei žadinti interesą šia tema. Ypač svarbu tuo sudominti politikėms, kad jos pastoviai rūpintųsi Moterų Krizių centrais ir juos remtų.

Daugelyje Moterų Krizių centrų gyventojos privalo mokėti nuomą savo arba socialinės pagalbos lėšomis. Vistik privaloma turėti garantiją, kad bent jau nuomos mokesčiai bus sumokėtas. Tačiau negalima iš moterų reikalauti mokesčio už patarimus ir konsultacijas ar kitą paramą. Juk už smurto prevenciją atsakinga ir visuomenė. Už vaikų priežiūrą moterys taip pat neturėtų mokėti. Tuo turėtų pasirūpinti valstybė.

4.2.3 Privatūs rėmėjai

Kaip jau minėta, norint įsigyti papildomai naudingos įrangos ar daiktų, tenka prašyti pinigų iš privačių rėmėjų. Einamosios Moterų namų išlaidos dengiamos iš viešojo finansavimo. Tačiau tenka apgailestauti, kad dar daug kur Moterų namų egzistenciją lemia privatūs rėmėjai. Todėl ir pateikiame patarimus, kaip sėkmingiau gauti pinigų iš privačių rėmėjų. Beje, jų aplinkoje smurto ir prievartos prieš moteris tema kalbėtis sunkoka. Kalbėti apie nemalonius dalykus ar reiškinius laikoma tabu. Ir tai reikia turėti galvoje, kiekvienos organizuojamos kampanijos ar renginių metu. Todėl naudinga ir tikslinga potencialiems rėmėjams daugiau apie darbą Moterų Krizių centruose ir moterų institucijose papasakoti, tiksliau paliesti tas temas, kurios paveiktų pašnekovus ir sužadintų jų susidomėjimą. Kartu reiktų paskatinti juos prisidėti prie šio darbo ir paremti tolesnę eigą. Remti galima įvairiais būdais:

- labdara;
- dovanomis;
- asmeniniu darbu;
- renginių organizavimu (lėšų rinkimo pobūviu);
- labdaros parduotuve (žaislai, dėvėti drabužiai, pačių pagamintos prekės);
- firmų kooperacija.

KAŲ DARYTI, NORINT RASTI RĖMĖMJŲ

Projekto prezentacija ir su tuo susiję sunkumai

- Sužadinti dėmesį smurto prieš moterį problemai ir paskatinti susidomėjimą reikalingumu statyti ir išlaikyti Moterų Krizių centrą.
- Parengti konkrečią medžiagą šiuo klausimu. Kartu pateikti ir tarptautinių organizacijų rekomendacijas ir rezoliucijas, kurios narė yra ir dabartinė šalis (žr. skyrių 2). Cituoti tyrimų rezultatus.
- Visada ir visur stengtis demonstruoti tik pozityvų Moterų Krizių centro įvaizdį. Vengti negatyvų. Viešiesiems tikslams pasiekti visada prasmingiau koncentruotis į privalumus.
- Pateikti Moterų Krizių centro darbo įtaką ir efektyvumą. Rėmėjai mieliau dirba su stipriomis asmenybėmis. Moterų Krizių centrui taip pat reikia veiklių partnerių, o ne gailėsčio.

Bendravimas su rėmėjais

- Pirmiausia reikia suburti grupę įtakingų ir autoritetingų žmonių, kurie palaikytų Moterų Krizių centro įkūrimo ir gyvavimo idėją. Tai padeda ieškant partnerių ir rėmėjų.
- Susitikti ir bendrauti asmeniškai su aktyviais ir įtakingais vietinės bendruomenės atstovais: vietinėmis politikėmis, spaudos atstovėmis, socialinių institutų darbuotojais, bažnytinėmis organizacijomis. Užmegzti artimesnius ryšius su vietos ar regiono įtakingais ir turtingais žmonėmis.
- Pasidaryti ir nuolat atnaujinti kontaktinių asmenų sąrašą, tai labai padeda.
- Motyvuotai skatinti žmones daryti ką nors reikalingo Moterų Krizių centrui.

Tikslinės grupės

- Skirtingoms tikslinėms grupėms reikia pateikti atitinkamai skirtingą informaciją.
- Rėmėjai domisi veiklos rezultatais. Jie tikisi profesionalaus ir veiksmingo darbo. Jie remia Moterų Krizių centro darbą, jei tik jis tiks jų firmos įvaizdžiui.
- Labdarą teikiančiosioms organizacijoms labiau rūpi socialinės problemos. Jas daugiau inspiruoja Moterų Krizių centro tikslai, tad laukia patikinimo, jog jų labdara labai reikalinga ir naudinga.
- Politikės (ir žurnalistės) nori matyti skaičius ir faktus.
- Žurnalistėms reikia istorijų, kuriose centrinis akcentas – žmogus.
- Vietiniai socialiniai institutai nori matyti išsamų aprašymą, kokias paslaugas Moterų Krizių centras pasiūlys.

Taigi su kiekviena tiksline grupe reikia dirbti atsižvelgiant į jų poreikius. Priemonės tam gali būti labai įvairios: detali informacinė medžiaga, asmeniniai padėkos laiški arba reguliarūs aplinkraščiai ir publikacijos, kuriuose aprašoma aktyvi veikla.

Rėmėjų Paieška:

- Patikrinti visą savo pažįstamų ratą! Gal tarp jų atsiras tokių, kurie galėtų gerai žinoti apie jus sudominusią konkrečią firmą? Arba galėtų jus pristatyti kokiam svarbiam autoritetingam vadovui?
- Susirinkti informaciją apie firmas, kuriose yra skyriai ar marketingas, susieti su viešaisiais darbais, kur tiktų paskambinti.
- Pasiteirauk apie jų tikslus. Gal jie norėtų savo įvaizdį pagerinti ar pademonstruoti supratimą socialinės atsakomybės klausimais, pasidaryti žinomesniais? Jie galėtų bendrų tikslų siekiančią organizaciją paremti ir tuo pagerinti ryšius su savo partneriais ir klientais bei kartu pakelti savų darbuotojų identifikaciją tose firmose ir t.t.
- Reikia tiksliai žinoti savo partnerių pavardes ir vardus, jų titulus, telefono numerius ir adresus bei pateikti jiems analogiškus duomenis apie savo organizaciją. Jie privalo žinoti, kas atsakingas už šią veiklą.
- Numatyti, ką naudingiausio galėtų jie pasiūlyti (pinigų, įrangos, darbo paslauga).
- Gerai apmąstyti, ką galėtų pasiūlyti firmai Moterų Krizių centras. Remdama Moterų Krizių centrą firma gali pagerinti savo įvaizdį. Taigi galima prezentuoti šią firmą spaudoje, informacinėje medžiagoje, lėšų rinkimo renginiuose paminėti ir kt.
- Jau pirmojo susitikimo metu paaiškinti Moterų Krizių centro darbo esmę, parodyti raštu paruoštą tolesnio darbo planą. Aprašymas turėtų trumpai aprėpti svarbiausius dalykus ir užimti ne daugiau kaip 2 puslapius. Jei pageidaus, galima pateikti ir detalesnę informacinę medžiagą.
- Paaiškinti Moterų Krizių centro finansavimą ir biudžeto planą. Numatyti trūkstamą konkrečią pinigų sumą kokiam tai svarbiam projektui: baldams ar vaikų žaislams pirkti, autobusui Moterų namams, specialioms renginiams ir kt. Leisti rėmėjui pasirinkti bent dvi galimybes, kokiam reikalui jis dovanotų pinigus. Svarbu ir naudinga tokį susitarimą užfiksuoti raštiškai. Tai suteiks tikrumo, kad abi pusės toliau dirbs ta pačia linkme.

Krizių centro kūrimo iniciatyvą gali paremti kiekvienas. Kas pinigais ar labdara, kas savo darbu.

- Susirašyti į vieną lapą spontaniškai kilusias mintis, kokios pagalbos reikėtų.
- Paskleisti šitą pageidavimų lapą plačiai: susitikimuose, bažnytinėse grupėse, aplinkraščiuose, internete ir t.t.
- Pageidavimų lapą reikia nuolat atnaujinti.
- Jame gali būti ir labai specifinių pageidavimų, pvz.: kas nors biurui ar darbui su vaikais.
- Pageidavimų lape reikėtų daugiau orientuotis į grynus pinigus, atseit "pirkimo procedūrą palikite mums".
- Apie labdaros gavimą reikia patvirtinti raštu ir įteikti jį labdarą teikusiajai (teikusiajam).

- Panaudoti asmeninius ryšius ir pažintis ir toliau ieškoti rėmėjų. Gal kartais bažnytinės grupės ar labdaringos organizacijos norėtų Moterų Krizių centrą darbą paremti. Muzikės ir atlikėjų grupės galėtų atlikti labdarinius koncertus. Menininkės galėtų organizuoti viešą aukcioną Moterų Krizių centro naudai. Kaimynai galėtų pasiūlyti remontuoti vaikų dviračius.
- Rėmėjai labai vertina asmeninius kontaktus. Ir negalima pamiršti, kad tik jie patys nuspręs, kiek laiko ir darbo jie gali ir nori investuoti į Moterų Krizių centro reikalus.

5. PASLAUGOS MOTERIMS IR VAIKAMS

Moterų Krizių centras teikia kompleksinę specializuotą pagalbą ir paslaugas. Jų aktyvumo bazė plati, taigi jų visuomeninė veikla ryški ir svarbi. Moterų Krizių centrai su prieglauda siūlo pastogę, psichologinę pagalbą ir konsultacijas nuo smurto nukentėjusioms moterims ir jų vaikams, net jei jos Moterų Krizių centre ir negyvena. Moterų Krizių centro visas darbas iš esmės koncentruotas į tai, kad užkirstų kelią smurtui prieš moteris ir vaikus. Savo darbu jos siekia plačiau supažindinti visuomenę dėl smurto prieš moteris šeimoje, jo priežasčių ir įtakos smurto aukoms. Kartu atkreipia dėmesį į būtinybę apsaugoti jas specialiomis saugos priemonėmis. Tikslui pasiekti stengiamasi suburti šią idėją remiančių asmenų ir organizacijų tinklą, taip pat naudinga kooperuotis ir su kitomis profesinėmis grupėmis. Būtinai dalykinis specialistų vertinimas, tai padės užtikrinti pagalbos kokybę (žr. skyrių 11).

5.1 PASIŪLYMAI MOTERIMS

Žemiau pateikiami pasiūlymai laikomi Moterų Krizių centrų standartu. Praktikoje taikomi įvairūs organizavimo modeliai paslaugų pasiūlai įgyvendinti. Tačiau būtina, kad tie pasiūlymai visada atitiktų skyriuje 3 aprašytus tikslus ir principus.

Paslauga bet kuriuo paros metu

Labai svarbu, kad moteris bet kuriuo paros metu ištikus krizei rastų pagalbą ir būtų priimta į Moterų Krizių centrą, net ir naktį. Gaila, bet Moterų Krizių centrų talpumas yra ribotas. Tadėl ypač svarbu gerai apmąstyti, kaip išsiversti turint vietų trūkumo problemą. Nes moteris, kuriai grąšinama, negali būti atstumta ir verčiama grįžti į smurtautojo namus. Kai regione tik vienas Moterų Krizių centras, jis privalo bet kuriuo metu priimti moterį ir jos vaikus. Jei regione, ar didesniame mieste Moterų Krizių centrų yra daugiau, tai bent vienas iš jų turi priimti moteris bet kuriuo paros metu. Atvežimas į Moterų Krizių centrą turėtų būti nemokamas, o jei mokestis vis dėlto imamas, jis turi būti labai nedidelis, kad moters neslėgtų rūpestis dėl kelionės kainos.

Pvz.: Vienoje Moterų Krizių centrai apmoka taksi išlaidas iš savo specialiai tam kaupiamo biudžeto rezervo.

Smurtą ir prievartą patirianti moteris paprastai ne iš karto ateina į Moterų Krizių centrą. Dažniausiai pirmiausiai skambinama telefonu. Daugelis Moterų Krizių centrų teikia skubią telefoninę pagalbą bei patarimus visą parą. Čia galioja ta pati taisyklė: krašte ar regione turėtų veikti bent viena telefoninės pagalbos tarnyba visą 24 val. per parą. Moterims siūloma pagalba krizei įveikti, tarpininkaujama apgyvendinant Moterų Krizių centre su prieglauda. Skubios pagalbos, kaip ir Moterų Krizių centro nemokama telefoninės pagalbos linija, turėtų būti plačiai reklamuojamas, kad moterys juos žinotų, kaip ir apskritai žinotų apie organizacijas teikiančias pagalbą moterims ir prireikus galėtų į juos kreiptis (žr. skyrių 9).

Taip pat labai svarbu, kad nukentėjusi moteris dar prieš ateidama laikinai gyventi į Moterų Krizių centrą su prieglauda galėtų susitikti ir pasikalbėti su šių namų darbuotoja.

Pokalbis – konsultacija

Tikslinis dalykinis pokalbis laikomas pagrindine Moterų Krizių centro siūloma paslauga. Kai kuriuose Moterų Krizių centruose tokie pokalbiai siūlomi ir moterims, kurios net juose negyvena. Yra Moterų Krizių centrų, kurie įkūrę savus konsultacinius taškus įvairiuose regionuose ar kraštuose. Jie pirmieji kontaktuoja su moterimis, kurioms reikalinga vieta Moterų Krizių centre. Pvz.: AMCV Portugalijoje; Cassa Delle Donne Bolognoje, Italijoje; Women' s Aid Didžiojoje Britanijoje.

Kaip bebūtų organizuojami pokalbiai, didžiausią prioritetą prievartą patyrusių moterų tarpe turi profesionalų, apmokytų pagal specialią mokymo programą, konsultacijos. Labai svarbu, kad moteris gautų išsamią informaciją apie Moterų Krizių centro teikiamą pagalbą jai ir jos vaikams. Jau pirmojo pokalbio su nukentėjusiaja metu turi jaustis pasitikėjimas. Moterų Krizių centro darbuotoja privalo labai dėmesingai išklausti ir išsiaiškinti moters poreikius (norus). Nukentėjusios moterys turi teisę į profesionalią pagalbą, o ne į situacijos vertinimą, nepriklausomai nuo būsimo sprendimo. Konsultaciją teikianti darbuotoja privalo moterį patikinti, kad visa sužinota informacija bus laikoma paslapyje. Tuo garantuojama josios teisė į anonimiškumą.

Labai svarbu teisingai įvertinti smurtautojo pavojingumą ir atitinkamai paruošti moters apsaugos ir saugumo planą. Moterį reikia informuoti apie jos teises ir galimybes. Dalį šios informacijos galima pateikti raštu. Jos saugumo labai reikėtų patarti tą informaciją slėpti nuo smurtautojo.

Taip pat svarbu išsiaiškinti, kokie moters resursai, į kokius žmones (šeimą, drauges, draugus, visuomenines ar socialines organizacijas) moteris galėtų kreiptis pagalbos. Kiekvienai moteriai reikia paruošti individualų planą ir jame numatyti visas pagalbos galimybes.

Priėmimas į Moterų Krizių centrą

Kaip moterys ir jų vaikai patenka į Moterų Krizių centrus? Galimybės įvairios. Kai kuriais atvejais Moterų Krizių centro adresas laikomas paslapyje, o jų konsultacinis adresas žinomas plačiai. Tada pagalbos ieškanti moteris pirmiausia ateina į konsultacijos vietą. Kitais atvejais moteris gali pirminiam kontaktui paskambinti į Moterų Krizių centrą telefonu, nes jų adresas laikomas paslapyje. Jei išaiškėja, jog moterį reikia priimti į Moterų Krizių centrą su prieglauda, jai pasakomas adresas. Kartais Moterų Krizių centro darbuotoja susitinka su ja sutartoje vietoje ir palydi.

Visais atvejais priėmimo procedūras privalo vykdyti profesionalios darbuotojos. Neretai tai nelengvas uždavinys, nes Moterų Krizių centrai dažnai neturi lėšų ištiesią parą samdyti tokio personalo. Tačiau reikia užtikrinti, kad bent jau pirmomis buvimo Moterų Krizių centre su prieglauda valandomis moteris gautų profesionalią konsultacinę pagalbą. Daugeliui moterų buvimo Krizių centre pradžia sunki ir paini. Todėl labai svarbu jau šioje pirminėje fazėje suteikti kuo intensyvesnę pagalbą. Būtų puiku, jei ji nuo priėmimo momento turėtų partnerę pokalbiui, o idealiausia – jei tai būtų ta pati darbuotoja, kuri ją priėmė, kuri su ja kalbėjosi ir konsultavo pirmą kartą.

Pasitikėjimu grįstas bendravimas padeda geriau orientuotis naujoje gyvenimo situacijoje ir yra labai svarbus veiksnys. Naujoje aplinkoje, kur tiek daug nepažįstamų žmonių, krizės ištikta moteris gali pasijusti prislėgta, ir tai reikia teisingai įvertinti.

Pvz: Kai kuriuose Moterų Krizių centruose kabinamos informacinės lentos su visų darbuotojų nuotraukomis, pavardėmis ir informacij, kokiais klausimais jos dirba. Tai padeda geriau susipažinti su personalu.

Kai atvykusi moteris šiek tiek apsiranta, ji turi teisę pati pasirinkti pokalbiams konsultantę ir bendrauti su ja visą likusį Moterų Krizių centre su prieglauda laika. Moterys dažniausiai pasirenka tą darbuotoją, kuri jas priėmė. Jos jau spėja suartėti su ja. Jei tokios galimybės nėra, tarkim, dėl per didelio darbo krūvio, reikėtų kartu su moterimi ieškoti kitos konsultantės.

Priėmimo metu, nesvarbu, kur tai vyktų, konsultavimo vietoje ar tiesiogiai Moterų Krizių centre, reikia ne tik nustatyti moterų ir jų vaikų poreikius, bet ir įvertinti pavojų, kuris gali juos ištikti. Moteris ir jos vaikai turi gauti visą svarbią informaciją apie Moterų Krizių centrą ir nuorodas kaip elgtis ypatingais atvejais (žr. skyrių 8).

Pradinis buvimo laikas: apmąstymų laikotarpis

Pradiniu buvimo Moterų Krizių centre laiku, vadinamu apmąstymo laiku, moteris susipažįsta ir apsiranta su centru, pailsi ir atsigauna nuo patirto streso. Ji apmąsto savo situaciją, poreikius ir rūpesčius bei bando spręsti, kaip turėtų jos gyvenimas klostytis toliau. Mąstymo laikotarpio trukmė labai įvairi. Ji gali trukti nuo kelių valandų iki kelių savaitių.

Tuo laikotarpiu moteris turėtų apsispręsti, ar ji pasiliks Moterų Krizių centre su prieglauda ilgesniam laikotarpiui, ar norėtų kitur apsigyventi. Taip pat, ar ji tik trumpam laikui nori atsiskirti nuo partnerio, ar nori išsiskirti visiškai. Labai svarbu, kad konsultantė aiškiai ir įtikinamai keletą kartų pasakytų moteriai, kad tik ji viena turi nuspręsti, kaip elgtis toliau. Ar pasilikti su partneriu, ar jį palikti. Taip pat reikia pasakyti moteriai, kad ji bet kuriuo laiku gali atvykti į Moterų Krizių centrą, net ir tada, jei ji buvo vėl sugrįžusi į savuosius namus. Jei moteris vistiek apsispręs sugrįžti į savo namus, būtina aptarti su ja saugumo klausimus. Būtina kartu parengti saugumo strategiją, kad ji ir jos vaikai būtų saugūs, taip pat paaiškinti, kaip ir kas jai galėtų padėti.

Kai kurios moterys nori grįžti pas savo partnerį, tikėdamos, kad jis pasikeis. Kai kuriuose kraštuose paruoštos ir veikia smurtaujantiems vyrams skirtos programos. Tad moteris savo grįžimą gali susieti su sąlyga, kad josios partneris dalyvaus tokioje programoje. Tačiau patariama rekomenduoti smurtautojams tik tokias programas, kuriose aukai užtikrinamas aukščiausias saugumo prioritetas, ir kur numatytas glaudus bendravimas su pagalba moterims teikiančiomis organizacijomis (žr. skyrių 12).

Šiuo laikotarpiu labai svarbu dažnos konsultacijos, ir kad su moterimi būtų kalbama labai įsijaučiant į jos reikalus. Nes būtent tada dažniausiai apsisprendžiama, grįžti pas partnerį ar ne.

Individualus konsultavimas ir įgalinimas

Konsultacijos metu iki smulkmenų analizuojami visi moters poreikiai ir norai, ir nustatomi prioritetai. Kiekvienai moteriai sudaromas individualus patarimų ir pagalbos planas. Tai padaryti gali tik profesionali konsultantė. Ji aptaria su moterimi visus galimus optimaliausius variantus ir paremia ją ieškant geriausio sprendimo. Moteris privalo pati priimti sprendimus. Tačiau ją reikia sustiprinti, ugdyti joje savo vertės jausmą. Jai reikalinga pagalba ir įgalinimas apsisprendimo teisei įtvirtinti. Moterį reikia skatinti patikėti, kad ji turi teisę ir jėgų pati rinktis bei nuspręsti, kaip toliau jos gyvenimas klostysis. Rekomenduotina palikti jai galimybę bet kuriuo metu kalbėti apie jos patirtą smurtą ir prisiminti tai (jei ji to nori, ir kada to nori). Kartu reikia turėti galvoje, kad moterims, tapusioms smurto aukomis, labai dažnai reikia ilgo laiko, kol jos įgauna drąsos ir pasitikėjimo kalbėti apie tai, kas joms buvo padaryta, ypač jei tai susieta su seksualine prievarta. Konsultantės padedama moteris pradeda suprasti, kokią smurto strategiją taikė jos partneris, kad ją valdytų ir kontroliuotų. Tai suvokus, galima išvystyti savo strategiją ir pasipriešinti bei apsisaugoti.

Moterų Krizių centro darbuotojos ir savanorės-konsultantės turėtų ir praktiškai paremti savo klientes: esant reikalui palydėti jas į įvairias institucijas (policiją, teismą ar kt.). Labai svarbu kalbėti apie moters vaidmenį visuomenėje, apie lytinius stereotipus, lytinius neatitikimus bei kalbėti panašiomis temomis ir tuo praplėsti suvokimą apie jos pačios kaip moters vaidmenį. Beje, neretai pažeidžiama ir valios stiprumo pusiausvyra tarp konsultuojančiosios ir pagalbos ieškančiosios, kai konsultantė sprendžia daugiau pati, o ne kartu su konsultuojamąja. Konsultantė dirbdama turėtų pastoviai galvoti ir užsitikrinti, kad jos teikiama parama neduotų pagrindo moteriai jaustis bejėge.

Grupinis darbas

Moterų Krizių centre taip pat dirbamas įvairus darbas grupėse. Tai lyg vertingas individualios konsultacijos papildymas. Jo dėka moterys suvokia, kad jos ne vienintelės, patyrusios savo partnerių smurtą. Apmąstymų ar specifinių temų grupėse moterys gali diskutuoti įvairiausiais klausimais. Tai smurtas, prievarta ar su juo susietos temos. Kaip individualaus darbo tąsa darbas grupėse suteikia šansą geriau suvokti savo paties vaidmenį bei visuomeninę aplinką. Darbo grupėse tikslas - sustiprinti moterų pasitikėjimą savimi bei skatinti tarpusavyje apsikeisti nuomonėmis. Svarbu, kad pokalbio dalyvės jaustųsi atsakingos už pokalbio eigą grupėje. Kita specifinė grupinio darbo forma, tai darbas su motinomis. Čia daugiau kalbama apie mamos vaidmenį, kaip galima tema yra ir darbas su vaikais problemos. Gali būti ir kūrybinės grupės, kuriose moterys daugiau išreiškia save piešdamos, dainuodamos, vaidindamos ir t.t. Tokioms grupėms turėtų vadovauti Moterų Krizių centro darbuotoja. Tačiau gali kartu vadovauti ir viena iš centro gyventojų. Svarbu tik, kad būtų atsižvelgiama į individualų požiūrį ir nuomones.

Saugumas ir saugumo planavimas

Aukščiausiu Moterų Krizių centro prioritetu laikomas moterų ir jų vaikų saugumas. Saugumo priemonės moteriai privaloma planuoti nepriklausomai nuo jos apsisprendimo likti Moterų Krizių centre su prieglauda, ar ne. Tam pateikiamas informacinis paaiškinimas atskirame šios knygos skyriuje (žr. skyrių 7).

Savigyna

Moterų Krizių centre reikia organizuoti ir siūlyti moterims lankyti savigynos kursus apsiginti nuo smurto. Ten moterys, patyrusios įtampą, išmoksta strategijos apginti bei apsaugoti save ir savo vaikus. (žr. taip pat Seith / Kelly, 2003).

Pavyzdys: Moterims siūloma įsisavinti specialiai paruoštą savigynos formą WENDO.

Teisinė pagalba

Tinkamam sprendimui priimti, smurtą ir prievartą patyrusios moterys turėtų gauti žinių apie savo teises ir galimybes. Tad kiekviename Moterų Krizių centre turėtų būti pakankamai informacinės medžiagos teisiniais klausimais. Be to, reikia organizuoti pagalbą teisiniais klausimais bei pagalbą teismo procesuose.

Teisinę informaciją turėtų gauti tokiais klausimais:

- momentinės ir / arba ilgalaikės apsaugos nuo smurto įstatymai;
- policijos veiklos būdai;
- galimi iš karto taikyti teisiniai veiksmai;

- šeimos teisė (santuoka, santuokos nutraukimas);
- tėvų teisės;
- atvykimo į šalį ir gyvenimo šalyje užsieniečiams įstatymai;
- baudžiamoji teisė;
- nukentėjusių teisė ir žalos atlyginimo pretenzijos civilinėje ir baudžiamoje teisėje;
- socialinio draudimo teisė;
- visuomeninis aprūpinimas;
- teisė į būstą ir kt.

Moteryų Krizių centro darbuotojos turėtų iš anksto paruošti pokalbiams klientes ir lydėti jas į policiją, teismus ar kitas teises institucijas. Taip pat, gali tekti moterį tiksliai informuoti apie būsimo pokalbio eigą arba pasitelkus vaidybą treniruoti moterį duoti parodymus. Lydėti į teismą svarbu todėl, kad tai padeda išvengti momentinio streso ir traumų. ES nuorodose numatyta, kad kiekviena smurtą ir prievartą patyrusi moteris turi teisę į informaciją ir pagalbą teisiniuose procesuose (žr. informaciją prie skyriaus 2).

Komplikuotesniais atvejais bylas naudingiau patikėti atstovauti advokatėms / advokatams. Tam reikalui rekomenduojama rasti advokatę, kuri identifikuotųsi suprastų aukos situaciją ir galėtų į ją įsijausti. Svarbu, kad šį darbą ji atliktų nemokamai arba tik už visai mažą atlygį.

Pavyzdys: Vienoje (Austrija) moterys sukūrė Moterų teisių fondą, kuris finansuoja nukentėjusių atstovavimą teismuose. Šio fondo vienas iš tikslų - organizuoti pavyzdinius teismo procesus ir tuo stiprinti moterų teises.

Feministės juristės sukūrė europinį tinklą "European Women's Lawyers' Association". Šio tinklo bendras darbas turėtų prisidėti prie įstatyminio moterų lygių teisių kūrimo bei stiprinti jį (žr. www.ewla.org).

Finansinių reikalų tvarkymo pagalba

Atvykus moteriai gyventi į Moterų Krizių centrą su prieglauda, svarbu iš karto spręsti finansinės pagalbos reikalus. Jei moteris neturi jokių savų pajamų, pirmiausias uždavinys – rasti jai galimus finansinius šaltinius. Daugelyje šalių moterims, neturinčioms pakankamai lėšų pragyventi, skiriama socialinė pagalba. Kad išvengtų ilgos administracinių sprendimų trukmės, Moterų Krizių centras iš karto imasi moters socialinės pagalbos gavimo reikalų. Taigi dar ir todėl Moterų Krizių centrui svarbu nuolat palaikyti gerus santykius su socialinėmis tarnybomis. Moterų Krizių centro uždavinys yra ir moterų teisių užtikrinimas bei jų finansinių poreikių saugojimas (pvz. pinigų mokėjimas joms ir jų vaikų išlaikymui, bedarbės pašalpa, pagalba vaikų priežiūrai ir kt.). Moterų Krizių centro darbuotojos turi sekti, kad moters partneris neturėtų galimybės paimti jokių jai priklausomų pinigų. Jei nusikaltėliui buvo išmokėti pagalbos vaikams ar kitokios pagalbos pinigai, skubiai tą situaciją reikia pakeisti. Tokią pagalbą turi gauti tik pati moteris.

Migrantės dažnai neturi teisės gauti socialinę pagalbą. Tokiu atveju Moterų Krizių centro darbuotojos turėtų padėti gauti privačią pagalbą arba labdarą joms išsilaikyti.

Pavyzdys: Vienos Moterų Krizių centras įkūrė Monikos – Burdak fondą. Jis taip pavadintas vienos Moterų Krizių centro darbuotojos atminimui. Ji labai daug dirbo moterų migrantų teisių klausimais, tik gaila, mirė per anksti. Vienos Moterų draugijos rūpesčiu ieškomi rėmėjai šio fondo pinigams sukaupti. Surinkti pinigai skiriami migrantų ir jų vaikų labui.

Pagalba randant gyvenamąją vietą

Labai dažnai moterys, patyrusios smurtą ir prievartą, visai neturi lėšų, ypač auginančios mažamečius vaikus. Kartais vaikai smurtautojui yra kaip dalinė strategija kontroliuoti moterį ir neleisti jai turėti savų pinigų.

Dėl to tokiai moteriai būna sunkumų ieškant pastovaus, patogaus ir preinamo gyvenamo būsto. Todėl labai svarbu, kad reikšmingi įstatymai, priimami smurtą ir prievartą patyrusių moterų naudai, suteiktų teisę grįžti kaip galima greičiau į šeimos gyvenamąją vietą arba pasilikti savuose namuose ir neprivalėti iš jų bėgti į Moterų Krizių centrą su prieglauda (žr. skyrių 12). Jei dėl kokių nors priežasčių moteris negali grįžti į savo namus, reikia padėti jai rasti gyvenamą būstą. Tam pasitarnauja glaudūs ryšiai ir kooperacija su butų tarnybomis, kartu tai suvokimo formavimo priemonė ieškoti išėities kankinamoms moterims. Kompetentingos tarnybos turėtų jausti atsakomybę ir kaip galima greičiau tokioms moterims suteikti laikiną būstą už kiek įmanoma mažesnę kainą (žr. skyrių 10).

Pavyzdys: Vienos miestas priėmęs labai veiksmingą gyvenamojo būsto programą. Remiantis ja, moterims (taip pat ir migrantėms) suteikiamas atitinkamai už prieinamą kainą būstas per sąlygiškai trumpą laiką – per kelias savaites.

Pagalba sveikatos apsaugos klausimais

Moteriai atvykus į Moterų Krizių centrą, gali paaiškėti, kad jai būtinai reikalinga skubi medicininė pagalba. Tokiu atveju Moterų Krizių centro darbuotoja turėtų moterį palydėti į atitinkamas medicininės įstaigas ir pasirūpinti iš ten surinkti visus dokumentus, susijusius su jos sužalojimu. Šie dokumentai ateityje gali pasitarnauti kaip įrodymai teismo procesuose (daugiau apie šiuos dokumentus ir jautrumo skausmui medicininis išvadas pateikiama WAVE treniruotės programoje, WAVE 2000). Beje, medicininis aprūpinimas moterims turėtų būti nemokamas. Tuo turi rūpintis valstybė, tiksliau įvairūs sveikatos centrai, kurie ir bendradarbiauja su Moterų Krizių centrais.

Pagalba ieškant darbo ir kvalifikacijos kėlimas

Labai reikšminga ir svarbi Moterų Krizių centro darbo sritis - pagalba moterims išlaikyti turimą darbą arba naujo darbo paieška. Taip pat parama suteikiant galimybę toliau tobulintis ir kelti ar keisti kvalifikaciją. Patirtas smurtas yra didelė kliūtis moters profesiniame gyvenime. Tai neigiamai veikia ir teisę į moterų lygybę. Gali atsitikti, kad moteris praranda savo darbą vien todėl, kad jos partneris smurtautojas grasina jai jos darbovietėje, arba net neleidžia eiti į darbą. Gali atsitikti, kad moterys praranda darbą ar net atleidžiamos dėl to, kad partnerio kankinimų pasekoje jos negali toliau normaliai dirbti. Todėl Moterų Krizių centro ar moterų konsultacinio punkto pagalba tokiu atveju ypatingai svarbi.

Iš kitos pusės moteris, visai neturinčias darbo, reikia padrąsinti ir padėti jį surasti, taip pat įteigti noro savo kvalifikaciją tobulinti. Moterų Krizių centro darbuotoja galėtų gyventojai pagelbėti ir tokiu būdu, kaip kad ruošdama ją pirmajam pokalbiui dėl priėmimo į darbą. Tam galima pasitelkti vaidybą, kai pokalbiui atitinkamai paskirstomi vaidmenys. Sėkmingam darbui labai padeda glaudūs Moterų Krizių centro darbuotojų ryšiai su darbo birža. Kai kuriose šalyse paruošti specialūs pasiūlymai moterims. Migrantėms kaip pirmąjį žingsnį reikėtų siūlyti lankyti kalbos kursus, kad jos išmoktų valstybinę kalbą. Kai kurie Moterų Krizių centrai patys organizuoja tokius kursus bei kvalifikacijos kėlimą.

Pavyzdys: AÖF, ES Equal projektas "famqua", žr. <http://www.aof.at> ir www.migrant.at

Migrantės ir etninių mažumų moterys

Pagalbą teikiančios moterų organizacijos turėtų palaikyti ryšį su visomis svarbesnėmis panašiais klausimais dirbančiomis etninių grupių darbuotojomis. Jų pagalba reikalinga norint

kokybiškai konsultuoti įvairiomis kalbomis. Beje, ir informacinę medžiagą taip pat reikia paruošti įvairiomis kalbomis.

Dirbant su migrantėmis ir socialinių mažumų moterimis svarbu suvokti socialinį ir kultūrinį daugiasluoksniškumą ir jį toleruoti. Moterų Krizių centro darbuotoja turi iš anksto žinoti, kokios kliūtys atsirasti jos norimai suteikti pagalbai ryšium su šių moterų mąstymo stereotipais, išankstiniu neigiamu nusistatymu ar prietarais. Kai kuriuose kraštuose migrančių ir politinio prieglobsčio prašiusių teisinis statusas priklauso nuo jų vyrų, kuriems ir suteiktas leidimas gyventi šalyje. Tokiu atveju būtina reikalinga gauti pažymą patvirtinančią teisinį statusą nepriklausomai nuo sutuoktinio dėl gyvenimo ir darbo šalyje. Kai kuriose šalyse migrančių problemoms spręsti sukurtos specialios pagalbos tarnybos.

Pavyzdys: Southall Black Sisters Londone siūlo konsultacijas, suteikia informaciją kaip pasisiūlyti ir dirbti visuomeninius darbus. Organizacija remia smurtą šeimoje patyrusias afrokarybiškos ir azijietiškos kilmės moteris. Joms siūloma daug kas: nuo praktinės pagalbos iki konsultacijų ir grupinio darbo. Southall Black Sisters pasišventusi ir politiniam darbui, pirmiausiai imigracijos, priverstinių vedybų ir baudžiamosios teisės klausimais. Jų telefonas: ++44- (0)20-8571 9595

Pavyzdys: Tarptautinis įvairių kultūrų moterų Krizių centras / konsultacijų punktas Berlyne,

Pašto dėžutė 370542, 14135

Berlinas, e – mail : Interkulturelleinitiative@t-online.de ; www.interkulturellesfrauenhaus.de

Adekvачios paslaugoms specifinių poreikių turinčioms moterims

Į Moterų Krizių centrus su prieglaudomis reikėtų priimti ir neįgalias moteris. Specialios priežiūros ir tinkamai pritaikytos infrastruktūros dėka joms sudaromos sąlygos dalyvauti kasdieniniame Moterų Krizių centro gyvenime. Kambarius reikia apstatyti reguliuojamo aukščio baldais, kad invalido vežimėlyje sėdinti moteris galėtų juos sau pritaikyti.

Vyresnėms moterims Moterų Krizių centruose paprastai reikia ramesnės vietos ir pagal poreikius bei galimybes ypatingesnės medicininės priežiūros ir pagalbos. Dažnai jos esti priklausomos nuo vyro pensijos. Tad čia labai svarbi glaudi kooperacija su socialinio aprūpinimo tarnybomis. Konsultantės galėtų padėti joms išmokti naujos gyvenimo strategijos ir paremti, stiprinant pasitikėjimą savimi. Taip jos galėtų bandyti pralaužti tokių moterų izoliaciją.

Nėščioms ar moterims su kūdikiais reikėtų skirti kambarį ramesnėje vietoje. Ypatingai vertinga pagalba šioje situacijoje – į Moterų Krizių centrą reguliariai ateinanti akušerė.

Dar neseniai buvo laikoma tabu kalbėti apie smurtą, susietą su lesbijietiškais santykiais namuose. Lesbijietei, patiriančiai iš savo partnerės smurtą, labai sunku ieškoti pagalbos. Tad pagalbą moterims teikiančios organizacijos turėtų rasti būdų ir specifinių aspektų kalbėti apie smurtą, susietą su lesbijiečių tarpusavio santykiais.

Pavyzdys: Tam sukurtas ir galėtų pasitarnauti Daphne projektas Vokietijoje,

Žr. <http://www.broken-rainbow.de>

Išsikraustymas iš Moterų Krizių centro

Išsikraustymas iš Moterų Krizių centro kiekvienai ten gyvenusiai moteriai yra labai svarbus žingsnis. Tai naujo gyvenimo pradžia, tad dar prieš kraustantis viskas turi būti kruopščiai suplanuota. Idealiausias variantas, jei Moterų Krizių centro darbuotojai pavyktų pasirūpinti, kad moteriai ir jos vaikams būtų suteikta tokia pagalba:

- užtikrintos pajamos: ji turėtų gauti atlyginimą ir / arba socialinę paramą;
- užtikrinta pastogė (tarpinis gyvenamas plotas, nuosavas butas arba nuosavas namas);
- vaikų aprūpinimo planas: vaikų darželis, mokykla, medicininė pagalba ir kiti naudingi pasiūlymai;
- saugumo planas, sudarytas atsižvelgiant į naują moters ir jos vaikų gyvenimo situaciją (žr. skyrių 7 ir informaciją);
- Moterų Krizių centro ar kitų pagalbą teikiančių organizacijų tolesnės paramos (moteriai ir jos vaikams) konsultacijų planas.

Moterų Krizių centrą paliekanti buvusi gyventoja įspėjama, kad ji niekam neteiktų informacijos apie ten gyvenančias kitas moteris, vaikus ir dirbančią personalą. Paslapyje turi likti ir Moterų Krizių centro adresas.

Pagalba išėjus iš Moterų Krizių centro su prieglauda

Išsikrausčiusi iš Moterų Krizių centro, buvusi jo gyventoja ir toliau turi teisę gauti visą reikalingą pagalbą sau ir savo vaikams. Pagalbai organizuoti sukurti įvairūs modeliai. Kraštuose, kur Moterų Krizių centrų veiklą papildo moterų konsultavimo punktai, moteris ras paramą teisiniais ir kitais specifiniais klausimais. Jei moteris negali tokia pagalba pasinaudoti, svarbu pranešti jai apie kitą vietinę socialinės pagalbos instituciją ir su ja kartu toliau dirbti.

5.2 PASLAUGOS VAIKAMS MOTERŲ KRIZIŲ CENTRE

Dažnai į Moterų Krizių centrą kartu su kankintomis motinomis atvyksta ir jų vaikai. Jiems reikia skirti ypatingą, specifinį dėmesį. Tam reikalingas specialus personalas ir specialios patalpos. Tokių vaikų priežiūrai Moterų Krizių centras privalo turėti savo žinioje pakankamai finansinių lėšų. Atvykę vaikai dažnai esti smurto liudininkai ar net patys yra to smurto aukos, t. y. atvyksta jau traumuoti. Tad jau vien dėl to reikėtų ypatingai jautriai atsižvelgti į jų poreikius. Remiantis tyrimų duomenimis, tokiems vaikams daug didesnė rizika suaugus patiems tapti smurtautojais negu vaikams, augusiuose normaliose, be smurto šeimose.

5.2.1 Paslaugų vaikams tikslai

Užtikrinti fizinį ir emocinį saugumą, perteikti vaikams saugumo jausmą

Kartu su mamomis patekę į Moterų Krizių centrą vaikai gali būti sužeisti, taip pat gali turėti kitų sveikatos sutrikimų. Visais atvejais būtų naudinga, kad juos apžiūrėtų gydytojas. Vienas iš pagrindinių Moterų Krizių centro uždavinių - kruopščiai planuoti ir vykdyti vaikų saugumo užtikrinimo priemones.

Gerinti vaikų protinę būklę ir emocinę savijautą

Tai yra ilgalaikiai darbo su vaikais tikslai. Tačiau krizinėse situacijose tai gali tapti prioritetiniu, ypač jei pastebimas savęs žeidimo elgesys. Ugdant vaikų emocinę ir protinę sveikatą kartu didinamas ir jų saugumas bei pasitikėjimas savimi (žr. skyrių 7).

Padėti gražinti vaikystės džiaugsmus

Vaikai, patyrę smurtą šeimoje, kartais elgiasi kaip suaugusieji arba tampa baugūs ir įsitempę. Taikant žaidimus, atsipalaidavimo ar kitas linksmas priemones, jie tampa linksmi ir vėl gali mėgautis vaikyste.

Padėti spręsti motinos ir vaiko tarpusavio santykius

Atsigaunant po patirto smurto ir jos pasekmių, labai svarbus motinos vaidmuo. Todėl nustatant vaiko poreikius labai svarbu kalbėtis ir glaudžiai bendradarbiauti su mama.

5.2.2. Kokios vaikams teikiamos paslaugos gyvenant Moterų Krizių centre

Darbas su vaikais labai įvairiapusis: tarpininkavimas krizėms spręsti, psichosocialiniai klausimų sprendimai, pedagoginis, terapinis ir grupinis dinaminis darbas.

Plataus spektro ir aukštos kvalifikacijos pasiūlymai

Smurtą šeimoje matydavę ar net patys jį patyrę vaikai jaučia pasekmes. Dažnai jie praranda savigarbą, tampa baugūs ar agresyvūs. Kai kurie iš jų net linkę į saviagresiją. Daugelyje vaikų galima pastebėti ribotus gabumus ar vystymosi atsilikimą. Jų socialinė kompetencija dažniausia būna taip pat sutrikdyta. Psichosomatiniai sutrikimai tokie, kaip sutrikęs miegas, pilvo ar galvos skausmai, silpnumas, šlapinimasis į lovą ar valgymo sutrikimai pasitaiko labai dažnai.

Persikėlimas laikinai gyventi į Moterų Krizių centrą vaikams yra kaip naujas iššūkis. Kartu tai ir sunkus laikas. Nes moterims atbėgus ieškoti pagalbos į Moterų Krizių centrą, krizinė situacija ir gyvenimo lūžis tokiu pat mastu paliečia ir vaikus. Moterų Krizių centro darbuotojos praneša apie vaikų emocines ir fizines problemas jų buvimo Moterų Krizių centre metu. Tai sveikatos sutrikimai, didžiulis praradimo jausmas, pyktis, baimė, liūdesys, suglumimas ir kaltė, kaip ir įvairūs specifiniai prisitaikymo prie gyvenimo Moterų Krizių centre niuansai (Peled / Davis 1995). Problemų kilmę galima įvardinti :

- smurto sąlygota krizinė situacija namuose;
- suardyta įprastinė reikalų sprendimo ir paramos sistema ryšium su tėvo, kitų tolimesnių šeimos narių, draugų, mokyklos bei nuosavų namų netektimi bei kita;
- stengimasis kaip galima greičiau prisitaikyti prie naujos gyvenimo situacijos;
- sunkesnės gyvenimo sąlygos dėl susiaurėjusios privačios sferos ir intensyvesnės emocijos dėl kitų gyventojų;
- emocinis ir / arba fizinis motinos nebuvimas, sąlygotas jos pačios gyvenime padidėjusia sumaištimi, kaip ir praktiniai reikalavimai ir poreikiai, atsiradę ryšium su pasikeitusiomis naujomis šeimos gyvenimo sąlygomis;

Dirbant su vaikais Moterų Krizių centre svarbu visad turėti galvoje, kad kiekvienas vaikas skirtingai suvokia ir skirtingai bando įveikti smurto pasekmes, nors visi jie išgyvenę panašų patyrimą ir turi tokius pačius poreikius.

Moterų Krizių centre buvimo metu vaikų priežiūros poreikių spektras labai įvairus. Tai krizinis tarpininkavimas ir nuolatinė emocinė parama, medicininė priežiūra, bendradarbiavimas su auklėjimo institucijomis, teisės ir vaikų apsaugos tarnybomis, taip pat pagalba motinoms ir darbas su jomis siekiant padidinti jų, kaip vieno iš tėvų kompetenciją.

Priėmimas į Moterų Krizių centrą

Paprastai moterys į Moterų Krizių centrą prašosi (arba joms siūloma) pačios. Tuo tarpu jų vaikai eina kartu su jomis, t.y. lydi mamas. Šiuo pradiniu laikotarpiu reikia labai teisingai įvertinti moters ir jos vaiko gyvenimo situaciją. Be kitko, svarbu vaiką iš anksto paruošti laikinam gyvenimui Moterų Krizių centre. Vaikui reikia kalbėti apie jo laukiančius pasikeitimus, kartu tarpininkaujant reikia perteikti saugumo jausmą.

Pradinio vertinimo aspektai būna tokie:

- būtinybė ir poreikis kriziniam tarpininkavimui;
- vaikų ir motinų poreikių nustatymas siekiant paruošti jų saugumo planą;
- vaikų kankinimo (ar prievartavimo) masto nustatymas;
- moterų ir vaikų galimybių įvertinimas patiems apsisaugoti, sveikti ir būti tikriems dėl savo saugumo.

Kaip svari pagalba ruošiant vaikus laikinam gyvenimui Moterų Krizių centre gali pasitarnauti tokie veiksmai:

- paaiškinti Moterų Krizių centro veiklos tikslus;
- įteikti vaikams, kad Moterų Krizių centras yra tikrai saugi vieta;
- kalbėti vaikams apie Moterų Krizių centro taisykles bei pasitikėjimo galimybes;
- atsižvelgiant į amžių, kai kuriuos vaikus su Moterų Krizių centro taisyklėmis galima supažindinti raštiškai, t.y. jie susipažįsta ir patys pasirašo.

Individualus darbas su vaikais

Individualios konsultacijos padeda vaikams sukurti saugią aplinką ir atstatyti pasitikėjimą suaugusiais. Būtent jie ateityje ir galėtų tapti tarpusavio santykių modeliu. Šiuose pokalbiuose svarbiausias akcentas - vaiko poreikiai ir jausmai (baimė, netikrumas, vienišumas, kaltė, pyktis). Konsultantė padeda vaikui jojo patirtį apmąstyti ir pripažinti, kad suaugusiųjų prievartoje jojo kaltės tikrai nėra. Ypač svarbu stiprinti vaikui savigarbos jausmą.

Dirbant individualiai su vaiku reikia sukurti saugią terapinę aplinką. Jam pasakoma, kad nebūtina kalbėti apie dalykus, apie kuriuos jis nenorėtų kalbėti. Vaikui taip pat išaiškinami ir pasitikėjimo principai.

Planuojant saugumo priemones vaikams reikia nuo pat pradžių žiūrėti, kad tie saugumo planai būtų realūs, paprasti ir pritaikyti pagal vaikų amžių. Yra keletas strategijų, padedančių stiprinti vaikus. Įvardinti galima tokias:

- kaip jie galėtų išvengti smurtinių situacijų, panašių į tas, kokias jiems jau teko išgyventi;
- kaip jie galėtų skambinti telefonu;
- kaip jie galėtų skubiai pasikviesti pagalbą;
- kaip galėtų jie pabėgti;
- ką turėtų jie daryti, jei juos pagrobtų.

Saugumo planą reikia sukurti ir tobulinti kartu su motina ir vaiku bei pratinti prie jo.

Konsultacijų pabaigos temą reikėtų aptarti labai anksti. Vaikams, patyrusiems smurtą, labai svarbi diskusija skyrybų tema, todėl vaikus reikia šiam įvykiui paruošti.

Vaikai ne visada nori formalių konsultacijų. Kartais jie nori niekieno neragunami prieiti ir pasikalbėti su suaugusiuoju.

Dirbant su vaikais, reikia atsižvelgti į jų amžių. Pavyzdžiui su jaunuoliais galima kartu aptarti, kaip jie galėtų vėl saugiai jaustis ir su kokiomis tarnybomis jie ar jų motinos galėtų užmegzti ryšį. Su jaunais žmonėmis galima diskutuoti apie jų požiūrį į draugystę ir tarpusavio santykius, bei ką jie mano apie smurtą šeimoje. Gali būti prasminga vaikams paaiškinti, kad smurtas namuose yra nusikaltimas, ir kad niekas neturi teisės kankinti kitą žmogų (Mullender / Debonnaire 2000).

Grupinis darbas

Grupinis darbas laikomas veiksmingu tarpininkavimo metodu dirbant su vaikais ir jaunuoliais, patyrusiais smurtą šeimoje. Moterų Krizių centre organizuojami formalūs ir neformalūs grupiniai susirinkimai. Juose turėtų vyrauti palaikomoji dvasia, čia vaikams suteikiama galimybė bendraujant paremti vieniems kitus. Tokiuose bendravimo rėmuose atsiranda nauji veiksmingi keliai tarpininkavimui ir komunikacijoms, čia išmokstama reikšti įvairias mintis, tarp jų ir apie jausmus bei poreikius. Pagrindiniai šio grupinio darbo tikslai yra padėti vaikams suvokti situaciją, nustatyti bei pripažinti, kas turėtų atsakyti už smurtą šeimoje. Vėliau jie išmoksta

aiškiau išreikšti savo jausmus, pagerėja jų komunikavimo ir kitos savybės, sustiprėja savigarbos jausmas, kartu kuriamas socialinis ir saugumo planas. Svarbu, kad jie tuose susirinkimuose patiria nemažai pozityvių dalykų.

Grupės organizuojamos labai įvairios: auklėjamosios, informacinės, prevencinės. Organizuojant grupes reikia pagal galimybę atsižvelgti į dalyvių amžių ir jų išsivystymo laipsnį. Reikėtų galimai įvertinti vaikų kultūrinį skirtumą. Jei yra neįgalių vaikų, atsižvelgti į jų poreikius ir galimybes bendrauti.

Bendradarbiavimas su motinomis

Darbas su vaikais Moterų Krizių centre neturėtų apsiriboti vien tik praktiniu darbu su vaikais. Lygiai toks pat svarbus yra ir darbas su motinomis, nes geriausiai vaikų poreikius gali patenkinti motinos. Tuo tikslu vaikų skyriaus darbuotojos asmeniškai bendrauja su motinomis. Susitikimas vyksta pagal poreikius, nesvarbu, kurios pusės iniciatyva. Tų pokalbių tikslas yra perduoti vaikų norus, baimes ir problemas, jei vaikai šito prašo. Gali atsirasti ir būtinybė pokalbiui, pavyzdžiui smurtas Moterų šeimoje. Kitas darbo metodas yra, tai grupinis darbas su motinomis (pvz. Moterų būreliai). Juose vaikų skyriaus darbuotojos turi progą apie vaikų reikalus pakalbėti. Bendravimo metodai gali atspindėti pagal reikalą paramą arba konfrontaciją. Vaikų skyriaus darbuotojų užduotis yra nušviesti vaikų poreikius ir atstovauti jiems.

Žaidimų terapija

Kai kurie vaikai esti nepakankamai psichologiškai išsivystę arba emociškai negabūs savo jausmus, mintis ar patyrimą išreikšti žodžiais. Čia padeda žaidimų terapija. Tai vertingas darbo metodas dirbant su vaikais. Žaidimai yra natūrali vaiko komunikacijos priemonė, kurią jis naudoja jausmams išreikšti. Pagal Urquiza / Winn, 1994, psl. 59: „tai padeda baimes, susietas su kankinimu, pašalinti, savo jausmus dėl to, kas vyko, išreikšti ir apskritai savo suvokimą apie įvykius bei santykius parodyti. Žaidimų terapija padeda vaikui įvykius, kurie jam kėlė baimę ir siaubą, pateikti simboliškai, padeda priartėti prie to patyrimo, integruotis į jį ir rasti sprendimą.“ Žaidimų terapija gali būti taikoma tiek dirbant su vaiku individualiai, tiek dirbant grupėmis.

Meno terapija / ekspresyvi menų terapija

Meno terapija yra svarbi komunikacijos, įvertinimo bei poveikio priemonė. Meno pagalba vaikas išreiškia tuos savo jausmus ir emocijas, kurių žodžiais pasakyti jis negali. Piešiant, braižant, modeliuojant, kaip ir per poeziją, teatrą, muziką, pasakojamąjį meną padedama vaikams nugalėti baimes, atsipalaiduoti. Meno terapijos pranašumas ryškus tiek dirbant su vaikais individualiai, tiek grupėmis.

Poilsio ir lavinimo veikla

Gera priemonė laikoma laisva forma organizuojami žaidimai ir poilsis, kuriuose nėra prievartos elementų. Tuo skatinama vyresniųjų vaikų parama jaunesniesiems. Jiems siūloma sportuoti, eiti pasivaikščioti, šokti ir t.t.

Kai kuriems vaikams reikalinga pagalba mokantis.

Pagalba teisiniuose procesuose

Kai vaikas privalo dalyvauti ir kalbėti teismo procesuose, ypač naudinga parūpinti jam specialistą (psichologą, socialinį darbuotoją), kuris iš anksto jį supažindintu apskritai su teismu, papasakotų jam apie būsimą teismo procesų eigą bei paruoštų kalbėti teisme. Teisminei apklausai rekomenduojama teikti vaikui tokią pagalbą:

- palydėti vaiką į teismo, kuriame vyks apklausa pastatą apytikriai savaitę prieš teismo procesą;
- eiti su vaiku į teismo posėdžių salę, kurioje jis turės kalbėti, leisti jam atsisėsti į tą vietą, kur jis sėdės ir kalbės teismo proceso metu;
- paaiškinti vaikui kiekvieno dalyvausiančio teismo proceso metu vaidmenį, parodyti, kur jie sėdės ar stovės;
- suteikti vaikui emocinę pagalbą ir informaciją, kurios jam gali prireikti, kad šis procesas vaikui kiek įmanoma lengviau praeitų.

5.2.3 Personalas

Profesionalus personalas

Dirbant su vaikais reikalaujama turėti atitinkamą išsilavinimą psichosocialinėje srityje, kaip ir atitinkamą specialų paruošimą. Su vaikais gali dirbti vaikų psichologės, vaikų prižiūrėtojos, pedagogės. Atlyginimo dydis nustatomas priklausomai nuo išsilavinimo ir sugebėjimo dirbti. Savanorės gali būti tik pagalbininkės specialistėms. Darbui su vaikais reikia skirti tiek pat dėmesio kaip ir jų mamoms, kai jos atvyksta į Moterų Krizių centrą.

Todėl be prižiūrėtojų, papildomai personalui reikalingos moterys profesionalės darbu su vaikais. Dirbančiosios su vaikais privalo labai gerai žinoti jų poreikius, ir vaikų vardu veikti. Jos atstovauja vaikų reikalus Moterų Krizių centre ir už jo ribų.

Reikalavimai personalui

- turėti atskirą personalą tik darbui su vaikais;
- turėti psichologo, socialinio darbuotojo ir / ar pedagogo kvalifikaciją;
- turėti atitinkamą išsilavinimą anamnezės, krizinio tarpininkavimo ir vaikų konsultavimo srityse;
- turėti žinių ir supratimą apie smurto namuose dinamiką ir apie vystymosi psichologiją;
- turėti žinių apie vaikų ir jaunuolių apsaugos teisinius aspektus.

Rūpinantis geresne vaikų savijauta svarbu palaikyti kontaktus ir kooperuotis su kitomis Moterų Krizių centro konsultantėmis, ypač su tomis, kurios konsultuoja tų vaikų mamas.

Vaikų konsultantės dėl vaikų reikalų privalo bendrauti bei koordinuoti savo darbą ir su kitų sričių specialistėmis: policininkėmis, advokatėmis, prokurorėmis, teisėjomis.

Personalo dydis

Kiekviename Moterų Krizių centre rekomenduojama turėti bent dvi vaikų konsultantes. Jų funkcijos:

- visas aukščiau išvardytas vaikų labai užduotis atlikti profesionaliai;
- sugebėti ir galėti keistis patyrimu;
- užtikrinti, kad ligos ar atostogų metu viena darbuotoja visada dirbs.

Kai kuriuose Moterų Krizių centruose vaikų prižiūrėtojais dirba ir vyrai. Jie priimami į darbą tokiu tikslu, kad pateiktų vaikams pozityvų vyro vaidmenį. Tuo norima parodyti, kad vyrai gali būti mieli ir rūpestingi bei atmetantys smurtą. Tačiau kai kur (Lüttich, Belgija) vaikų srityje vyrai negali dirbti jokio vadovujančio darbo jau vien todėl, kad nebūtų nukrypstama nuo feministinių principų Moterų Krizių centrų darbo reikaluose.

5.2.4 Infrastruktūra

Specialios patalpos ir įranga

Vaikų aptarnavimui, poilsiui ir konsultavimui turėtų būti specialiai pritaikyta erdvė ir patalpos. Jos turėtų būti tokios:

- (vienas) žaidimų kambarys, aprūpintas žaislais ir žaidimo priemonėmis įvairioms vaikų ir jaunuolių amžiaus grupėms;
- terapiniais žaislais, lėlėmis, lėlių namais, rankinėmis lėlėmis, rašymo priemonėmis, sviediniais, smėliu ir t.t.
- žaidimais: žaidimų lentomis arba žaidimais, kurie skatina vaikų vystymąsi arba padeda kūrybiškai spręsti problemas;
- braižymo, piešimo, rašymo ir kt. priemonėmis, pedagogine medžiaga;
- konsultacijoms kambarys;
- daugiafunkcinė patalpa;
- aktyviam laisvalaikiui kambarys;
- daržas, kur vaikai ir jų mamos galėtų judėti ir ilsėtis;
- patalpa jaunuoliams.

Visos patalpos turėtų būti planuojamos atsižvelgiant į specifinius, ypatingus Moterų Krizių centro vaikų poreikius. Svarbiausi iš jų:

- apsauga ir saugumas,
- komunikacija,
- kūrybingumas
- judėjimas (kad išsikrautų, atsipalaiduotų ir kt.).

Rekomenduojamos gerai apšviestos patalpos su tvirtų medžiagų apipavidalinimu. Patalpos turėtų būti saugios žaidimams. Žaislai ir žaidimai turėtų skatinti kultūrinę įvairovę, kartu orientuoti ir į neįgalius vaikus. Administracinių ir organizacinių užduočių sėkmingam vykdymui vaikų sferos darbuotojos turėtų gauti atskirą kambarį savo biurui su telefonu, faksu ir kompiuteriu.

5.2.5 Probleminės sritys

Kol kas realybė yra kitokia, nei aprašyta aukščiau. Daugelyje Europos šalių valstybės finansinė parama darbui su vaikais Moterų Krizių centruose yra labai nežymi, ar net visiškai jos nėra (netgi tose šalyse, kur valstybinis finansavimas apskritai įprastas). Labai dažnai parama vaikams gaunama tik iš privačių aukotojų ar labdaros renginių. Toks požiūris labai kritikuotinas, nes vaikų poreikiai yra ne mažiau svarbūs ir būtini spręsti kaip ir moterų, kurios atvyksta į Moterų Krizių centrus. Vaikai, būdami smurto šeimoje liudininkais ar net patys tapę smurto aukomis, patiria stiprias skirtingo laipsnio traumas. Traumos sustiprėja dar ir dėl papildomų stresinių dalykų. Jie privalo palikti savo namus, drabužius, žaislus, naminius gyvūnėlius, jų įprastą aplinką (vaikų darželį, mokyklą, draugus, drauges, gimines ir t.t.). Jie tiesiog išplėšiami iš ankstesnės aplinkos. Jų motinos dažniausiai gali tik ribotai jais rūpintis ir paremti.

Štai tada ir privalo vaikų srities darbuotojos užsiimti tokių vaikų reikalais. Jos turi rūpintis specifiniais tokių vaikų poreikiais, kartu pradėti ruošti teisminę medžiagą, susietą su įvykiu. Moterų Krizių centre paprastai gyvena vaikai įvairaus amžiaus ir iš skirtingos socialinės ir kultūrinės aplinkos. Darbas Moterų Krizių centre reiškia taip pat, kad esi nuolatiniame konfrontacijoje su skirtingo laipsnio traumuotais vaikais. Norint vaikų buvimą Moterų Krizių centre galimai naudingai ir tinkamai organizuoti, reikia tam turėti atitinkamų lėšų personalui ir infrastruktūrai.

PAGRINDINIAI DARBO SU VAIKAIS PRINCIPAI

Didžiausias darbo su kankintais vaikais prioritetas yra jų gerovė ir jų saugumas. Taigi Moterų Krizių centro uždutis yra sustabdyti smurtą šeimoje, apsaugoti vaiką ir patenkinti jo pagrindinius poreikius. Darbas su kankintais ar prievartautais vaikais yra kartu darbas ir su suaugusiais, ypač su tais, kurie ir atsakingi už vaiko gerovę. Geriausias paramos metodas – pagalba motinai. Būtent ji laikoma nesmurtine tėvų puse, ji turi prisiimti nesmurtinio pasitikėjimo asmens vaidmenį, kad galėtų dėmesingai reaguoti į vaiko reikmes ir tiek, kiek to reikės, galėtų saugoti vaiką nuo tolesnio smurto. Kai ieškoma optimalaus sprendimo arba atsiranda būtinumas pakeisti situaciją, kaip tik tada ypač svarbu dirbti kartu su motina.

Sėkminga psichologinė parama smurtą patyrusiems vaikams galima tik tada, kai kartu garantuojamas saugumas. Su vaiku reikia dirbti taip subtiliai ir kruopščiai, kad jis įsisąmonintų, jog dėl patirto smurto jis nekaltas. Kad dialogas su vaiku vyktų sėkmingai, reikia turėti galvoje keletą svarbių dalykų, iš jų būtent:

- susitikimas ir pokalbis turi vykti įprastoje pažistamoje aplinkoje;
- paaiškinti vaikui, kodėl jam reikalingos konsultacijos ir terapija;
- kad vaiko pasitikėjimą ir pagarbą turintis bei prievartos nenaudojantis suaugęs asmuo leistų jam kalbėti apie viską;
- vaikui aiškiai patvirtinti, kad patirtas smurtas (ar prievarta) tikrai ne jo kaltė;
- kalbėti aiškiais sakiniais, klausti tiesiai, tačiau vengti sakinių, kurie prasideda klausimu "Kodėl?", nes tada dažniausiai vaikui atrodo, kad jis turi gintis, tokie klausimai lyg signalizuoja vaikui, kad dėl to, kas įvyko, ar kur jis dalyvavo, atsakingas yra jis.
- su vaiku reikia kalbėti apie visas jo paslaptis: ir "geras", ir "blogas";
- leisti vaikui apie seksualines problemas kalbėti savais žodžiais ir žinoti, kad vaikai kartais vartoja bjaurius, t.y. nusikaltėlio vartojamus žodžius;
- vaikams paprasčiau apie kankinimus pasakoti ne žodžiais, o gestais, mimika ar piešiniais, todėl dialogo metu ir naudojamos lėlės ir piešiniai;
- kalbant su vaiku žiūrėti jam į akis, bet jo neliesti (kad nekiltų vaikui abejonė, jog suaugusysis, kai būna su juo kartu, iš jo ko nors nori, ir kad situacija jam neatrodytų panaši į jo patirtą kankinimų situaciją);
- kalbėti apie jausmus, ypač apie baimę, grąsinimus ir dvylypumą bei įtampą;
- nekurti naujų paslapčių, naujų pažadų, pokalbio gale padėkoti vaikui už pasitikėjimą ir paaiškinti jam, kokia numatoma tolesnė eiga;
- suvokti nusikaltėlio ir aukos santykių dinamiką ir tarpininkaujant ar teikiant pagalbą tai turėti galvoje. Asmenys, kurie kuria paramos vaikams sistemą (smurto nenaudojantis vienas iš tėvų, smurto nenaudojanti giminaitė ar giminaitis, psichologė, terapeutė, socialinės darbuotojos ir kt.) turi žinoti, kad naujai patirtas smurtinis elgesys gali vaiką vėl traumuoti ir padidinti moralinę žalą.
- Situacijos, kurių reikėtų išvengti, yra tokios:
- normalizuoti kankinimo padarinius remiantis įsivaizdavimu, elgesio būdu arba patyrimu, kuris reikalauja menkaverčio pamėgdžiojimo;
- prievartos ir neteisybės nepakankamo vertinimo;
- blogai paruošto išankstinio laukiamo rezultato skaičiavimo. Ypač tai aktualu tarpininkaujant norint išvengti pakartotino vaiko kankinimo (Artemis 2001).

6. VADYBA, PERSONALAS IR BIUDŽETO VALDYMAS

Moterų Krizių centras turi aiškius tikslus ir principus, kurių pagrindu gali pasiūlyti saugumą ir kompleksinę specializuotą pagalbą moterims bei vaikams, tapusiems smurto šeimoje aukomis. Tam reikalinga gera vadyba ir profesionalus organizavimas, specialiai tam paruošti suinteresuoti darbuotojai ir kruopštus biudžeto planavimas.

6.1 VADYBA IR ORGANIZAVIMAS

Moterų Krizių centro vadyba reikalauja profesionalaus darbo organizavimo visose srityse. Moterų Krizių centrai jau yra sukūrę įvairius vadybos modelius, kad galėtų profesionaliai ir veiksmingai atlikti savo užduotis. Vienuose Krizių centruose darbuotojos dirba kaip viena komanda ir drauge vadovauja organizacijai. Kituose vadovaujamas funkcijas perima viena arba dvi moterys. Galimas kitas modelis, kai Moterų Krizių centrui vadovauja grupė, tačiau atskiroms sritims yra atsakingos darbuotojos, savarankiškai veikiančios bei planuojančios, bet apie tai informuoja ir yra atskaitingos vadovujančiai grupei.

Be abejojimo, yra ir kitų gerų variantų, kiekvieni namai turėtų susikurti tokį modelį, kuris jiems geriausiai tinka.

Moterų Krizių centrų darbuotojos turėtų būti lanksčios ir atviros iššūkiams, sugebančios keisti struktūras, kurios neatitinka reikalavimų.

6.1.1 Pagrindiniai klausimai

Moterų Krizių centrus sunku būtų pavadinti ūkine įmone, tačiau vis dėlto ir čia darbuotojoms tenka panašūs vadybos uždaviniai, kurie greitai gali komplikuoti naudingos moterų organizacijos veiklą. Todėl keletas apmąstymų pagrindiniais klausimais: komandinis darbas, valdžia ir atsakomybė, darbuotojų teisės ir verslo kultūra.

Komandinis darbas

Svarbiausia, kad ir Moterų Krizių centro vadovavime ir darbuotojų bendradarbiavime būtų realizuojami principai "elementari hierarchija", "demokratinės struktūros" ir "dalyvavimas". Moterų Krizių centro komanda, kaip minėjome, turi būti pavyzdys moterims ir vaikams, gyvenantiems Moterų Krizių centre su prieglauda, ir parodyti, kad moterys sugeba pačios valdyti savo įmonę ir tarpusavyje bendradarbiauti.

Griežtos hierarchinės tvarkos modelis, pavyzdžiui, kai viską sprendžia vienas vaovaujantis asmuo, nepadėtų stiprinti moterų pasitikėjimo savimi (žr. 3 skyrių). Be to, šiuolaikinės vadybos teorijos teigia, kad žmonės, dirbantys komandoje ir dalyvaujantys priimančiais sprendimus, dirba efektyviau, geriau ir patiria daugiau džiaugsmo.

Svarbu laiku pastebėti vadybos trūkumus ir veiksmingai juos taisyti. Darbą Moterų Krizių centre gali apsunkinti užsitiesęs sprendimų priėmimas arba tai, kad juos svarstant visi kalba. Kai sprendimų priėmimo visos darbuotojos gali spręsti visų sričių klausimus, greitai gali kilti konfliktai, apsunkinantys bendruomenės darbą.

Didelė komanda vargu ar galėtų veiksmingai vadovauti. Barbara Sichtermann, feministinės organizacijos patarėja, šitai aiškina taip: mažos grupelės iki šešių, daugiausia septynių asmenų, gali drauge gerai valdyti – net ir muzikantų grupė be dirigento gerai groti gali, turėdama ne daugiau septynių atlikėjų. Esant didesnei grupei, tampa vis sunkiau: procesai išsitiesia, nuo to nukenčia darbo kokybė. Taigi, didesnė grupė gali gerai dirbti tik tada, kai yra jai vadovaujantis asmuo.

Tad darbo struktūros ir vadyba turi būti sudarytos taip, kad darbus galima būtų atlikti kuo profesionaliau ir efektyviau.

Valdžia ir atsakomybė

Net jeigu grupėje dirbama kolegialiai ir lygiomis teisėmis, kas, be abejo, yra pageidautina, dažniausiai egzistuoja formalios struktūros, kurių reikia paisyti. Jeigu Moterų Krizių centro įkūrėjas yra, pavyzdžiui, nepriklausoma draugija, tuomet dar būna taryba ir nariai. Juridiškai taryba yra vyriausias draugijos organas. Taryba atsakinga už visą draugijos vykdomą veiklą, taip pat ir už finansinius draugijos reikalus. Taryba gali vadybos užduotis Moterų Krizių centre pavesti grupei, vienam ar keliems asmenims.

Moterų Krizių centro darbuotojos dažniausiai yra etatinės, t. y., dirba pagal darbo sutartį, jos yra priimamos ir atleidžiamos. Yra labai svarbu, kas Moterų Krizių centre tvarko personalo reikalus. Šis klausimas turi būti gerai apgalvotas ir suplanuotas, nes dėl to gali kilti sudėtingų konfliktų.

Rekomendacija: Kad darbuotojos geriau suvoktų Moterų Krizių centrus bei jų tikslus, gali būti svarbu, kad jos ne tik čia dirbtų, bet ir kad būtų draugijos narėmis. Taip yra daugelyje Moterų Krizių centrų. Kai kuriuose Moterų Krizių centruose darbuotojos arba kelios iš jų įeina ir į tarybą. Tai gali sukelti sunkumų, nes tuomet darbuotojos prisiima du vaidmenis, kurie nesusipratimų atveju gali būti sunkiai suderinami. Pavyzdžiui, būdama tarybos nare, ji galbūt priversta sumažinti etatus dėl lėšų stygiaus, o kaip darbuotoja pati yra šioje rizikos grupėje.

Moterų Krizių centre labai svarbu tiksliai apibrėžti ir visoms aiškiai pasakyti,

- kam tenka kokia funkcija ir vaidmuo,
- kokia su tuo susijusi atsakomybė (taip pat ir finansiniu aspektu),
- kokios yra teisinės struktūros ir kaip jos veikia darbo santykius bei rezultatus.

Darbuotojų teisės

Daugumoje šalių darbuotojos, dirbančios Moterų Krizių centre, – kaip ir visi darbuotojai – turi tam tikras teises, pavyzdžiui, teisę į tam tikrą atostogų dienų skaičių, teisę, kad atleidžiant iš darbo, turi būti laikomasi tam tikro termino, ir t.t. Už šių teisių laikymąsi dažniausiai būna atsakingi taryba ir vadovaujantys asmenys.

Į vadybą įeina ir personalo sritis, vadybininkams privalu žinoti darbo įstatymus ir jų laikytis.

Be abejo, darbdavė gali savo darbuotojoms suteikti ir daugiau kitų teisių. Darbo teisėje nustatytos teisės yra tik minimalios. Papildomos teisės gali būti numatytos draugijos struktūroje arba atskiru susitarimu tarp tarybos ir darbuotojų.

Pozityvi verslo kultūra – konsultacijos organizaciniais klausimais

Moterų Krizių centras kaip ir visos organizacijos savo raidoje praeina tam tikras vystymosi fazes. Kiekvienoje fazėje gali iškilti tam tikrų problemų.

Planuojant bei plėtojant pasiūlymus ir darbo struktūras, patariama reguliariai konsultuotis, naudojantis parama iš šalies įvairiomis formomis – atskirų asmenų konsultacijos, grupių stebėtojos (supervisorės) arba organizavimo konsultantės. Grupių stebėtojos padeda plėtojant bendradarbiavimą grupėse, organizavimo konsultacijos yra visapusiškesnės ir apima visos įmonės klausimus, įtraukiant ir visą draugiją, tarybą ir t.t.

Šitos paslaugos, aišku, kainuoja pinigus, į jas būtina atsižvelgti planuojant biudžetą. Stebėtojos turėtų ne tik atlikti patariamąjį darbą, bet ir užtikrinti Moterų Krizių centro darbo kokybę apskritai. Jeigu rėmėjai paklaustų, kam to reikia, atsakymas galėtų būti toks: verta investuoti į gerą vadybą, nes vadybos sukeltos problemos gali kainuoti daug energijos, tuo pačiu resursų ir pinigų.

Pozityvi "verslo kultūra", darbo džiaugsmas, motyvuotos darbuotojos, savo potencialą ir kūrybiškumą atiduodančios darbui, yra labai svarbu būtent Moterų Krizių centrams ir jų veiklai, kuri skirta įveikti smurtą prieš moteris ir vaikus.

Daugelyje šalių stebėtojos ir organizavimo konsultantės specializavosi dirbti moterų įstaigose ir siūlo labai geras konsultacijas.

Rekomenduojama jau pačioje Moterų Krizių centro veiklos pradžioje pasitelkti konsultacijas ir stebėjimą.

6.1.2. Vadybos uždavinių planavimas ir atlikimas

Vadybos uždaviniai apima įvairias Moterų Krizių centro veiklos sritis. Jie reikalauja kruopštaus planavimo ir aiškaus užduočių bei kompetencijų paskirstymo.

Aiškus užduočių ir kompetencijų paskirstymas

Pagrindinė sąlyga sėkmingai vadybai yra aiškus užduočių ir kompetencijų paskirstymas. Šis užduočių paskirstymas turėtų būti išdėstytas raštu Moterų Krizių centro darbo koncepcijoje.

Sudarant vadybos planą, svarbiausi gali būti tokie klausimai:

- Kokios yra vadybos sritys?
- Kas už kokią sritį atsakingas?
- Kas įeina į užduotį ir kompetenciją?
- Kas šioje srityje priima sprendimus ir kaip? (vienas, komandoje, remiantis komandos informacija, kita).

Geras planavimas

Svarbu nuodugniai suplanuoti darbą atitinkamose srityse, visas apie tai informuoti, darbų eiga nuolat stebėti ir analizuoti, o jeigu reikia, ir pakoreguoti. Aiškus planavimas jau irgi yra dalis kokybės garanto (žr. 11 skyrių).

Kontrolinis sąrašas darbo planavimui atskirose srityse:

- Koncepcijos sudarymas (pavyzdžiui, metams)
- Planavimas (tikslai, uždaviniai, resursai, terminai, kita)
- Plano pristatymas komandoje
- Sprendimas
- Atlikimas
- Monitoringas ir analizė – kas funkcionuoja gerai, o kur kyla sunkumų?
- Pristatymas komandoje
- Plano suderinimas
- Kita

6.1.3 Vadybos sritys Moterų Krizių centre

Priklausomai nuo vadybos modelio, vadovavimas ir atsakomybė už atskiras darbo sritis gali būti paskirstyti vienai arba kelioms moterims. Klausimas: "Kas norėtų dirbti šioje srityje, kieno sugebėjimai ir kvalifikacija tam geriausiai tinka"?

Pasitikėjimas yra svarbi sąlyga gebėjimams. Jeigu, pavyzdžiui, darbuotoja perima kokią sritį ir sugeba priimti sprendimus, vadovybė ar kitos darbuotojos turi tai gerbti. Tuo pačiu darbuotoja, vadovaujanti tam tikrai veiklos sričiai, yra atsakinga prieš vadovybę ir/arba koleges. Ji turi joms atsiskaityti, įsiklausti į kritiką ir atsižvelgti į pageidavimus.

Žemiau išdėstomos svarbiausios vadybos darbo sritys Moterų Krizių centre. Visose srityse turėtų būti (viena arba dvi – per daug vėlgi apsunkina vadybos darbą) atsakingos darbuotojos:

Vadybos sritis: moterų konsultavimas ir parama (pavienės konsultacijos, darbas grupėse)

Ši sritis apima planavimą ir įgyvendinimą tų pasiūlymų, kuriuos Moterų Krizių centras siūlo atitinkamoms moterims ir vaikams (žr. 5.1 skyrių).

Daugelis Moterų Krizių centrų atviri diena ir naktį, turi skubios pagalbos telefono numerį ir bet kuriuo metu priima moteris. Tad svarbiausias šios srities darbo akcentas – organizuoti paslaugas visą parą.

Tam tinka įvairūs modeliai, pavyzdžiui:

- Darbuotojos praleidžia Moterų Krizių centre 24 valandas, kad galėtų pagelbėti skubiu atveju;
- Darbuotojos Krizių centre yra tik dieną, o naktį mobiliuotu telefonu priima skambučius, būdamos namie (budėjimo tarnyba);
- Savanorės perima naktinę ir/arba savaitgalio pamainas;
- Vietinis arba šalies mastu pagalbos telefono centras kritiškiems atvejams, kuris – reikalui esant – susisiečia su Moterų Krizių centru;
- Kai kuriuose Moterų Krizių centruose naktį moteris ir jų vaikus priima ilgesnį laiką apsistojusios gyventojos, bet Moterų Krizių centro darbuotoja visada pasiekama per mobilųjį telefoną. (Šiame modelyje yra pavojus, kad nukentėjusiąją priimanti gyventoja bus dar kartą traumuojama arba išgyvens sukrėtimą; tačiau jeigu viskas vyksta sklandžiai, naujai atvykusiai moteriai gali labai pagelbėti tas faktas, kad moteris, išgyvenusi tą patį, kaip ir ji, dabar sugeba padėti kitoms.)
- Be to, ši darbo sritis apima ir ambulatorinės konsultacijos plėtojimą ir įgyvendinimą, lydėjimą ir tolesnę priežiūrą, taip pat pagalbos tarnybinių planų sudarymą ir jų laikymąsi.

Vadybos sritis: darbas su vaikais

Už šią darbo sritį paprastai atsakingos darbuotojos, dirbančios su vaikais. Ir šioje srityje yra svarbu vaikams skirtas programas planuoti, įgyvendinti ir prisitaikyti prie naujų, kintančių reikalavimų.

Vadybos sritis: demokratinės struktūros ir bendrabūvis Moterų Krizių centre

Šioje srityje svarbu, kad bendras moterų ir vaikų gyvenimas Moterų Krizių centre vyktų kiek galima sklandžiau, kad jie čia gerai jaustųsi, gyventų be baimės ir streso. Čia turima galvoje Moterų Krizių centro "kultūra", kaip dalis verslo kultūros (žr. 8 skyrių). Konfliktų sprendimas ir jų valdymas yra svarbūs šios srities uždaviniai. Už šią sritį turėtų būti atsakingos viena arba dvi darbuotojos, turinčios specialų darbo su grupėmis ir konfliktų vadybos išsilavinimą (būtų idealu).

Vadybos sritis: tarpusavio ryšiai, komandinis aptarimas, draugija

Vidinių tarpusavio ryšių sritis negali būti apleista. Svarbu, kad visa informacija greitai ir efektyviai būtų perduodama toliau. Anketų sudarymas gyventojoms, gyvenimo Moterų Krizių centre taisyklės ir kiti svarbūs reikalai taip pat įeina į tą pačią sritį kaip reguliarių aptarimų grupėse planavimas ir pravedimas. Reguliariai vyksta ir draugijos susirinkimai bei darbuotojų susitikimai su taryba.

Gyventojų atstovės turėtų būti reguliariai kviečiamos į susirinkimus grupėse, į aptarimus su taryba, kad jos galėtų tiesiai išdėstyti savo reikalus ir interesus (žr. 8 sk.yrių.)

Galbūt tikslinga, kad bendrabūvio ir vidinės komunikacijos sritį valdytų ta pati vadybininkė arba kelios tos pačios, nes taip galėtų susidaryti sinergijos efektas – moterų ir vaikų poreikiai būtų perduodami grupėms bei tarybai ir atvirškčiai.

Vadybos sritis: saugumas

Gyventojų apsauga ir saugumas yra pagrindinis Moterų Krizių centro uždavinys (žr. 7 skyrių) Turėtų būti vienas asmuo, atsakingas už šią sritį, kuris sudarytų saugumo įgyvendinimo planus,

nuolat kontroliuotų jų laikymąsi ir efektyvumą, pritaikydamas juos prie kintančių aplinkybių. Į saugumo priemonių planavimą ir jų realizavimą irgi turi būti įtraukiamos visos Moterų Krizių centro moterys, jų vaikai ir darbuotojai.

Vadybos sritis: darbo planas, personalas

Ši vadybos sritis yra viena iš klasikinių vadovavimo užduočių ir turėtų būti atliekama vadovaujancio asmens:

- Naujų darbuotojų paieška, etatų charakteristika, pokalbiai su pretendentinėmis, atranka
- Naujų darbuotojų priėmimas ir apmokymas
- Atsisveikinimas su darbuotojomis, kurios baigė savo veiklą
- Darbo sutartys
- Einamoji informacija darbuotojoms apie jų teises ir naujoves
- Parama darbuotojoms, plėtojant jų darbą Krizių centre, karjeros planavimas (kokiose srityse šiuo metu dirbu, kaip man sekasi, kaip turi vystytis mano veikla ateityje)
- Pagalba sprendžiant problemas, neleisti persidirbti
- Pagalba sprendžiant konfliktus tarp darbuotojų
- Priežiūros organizavimas
- Atostogų planai, laisvadieniai, pavadavimas ligos atveju, teigiama verslo kultūra, kolektyvinės išvykos, gimtadieniai, pergalių šventimai, bendras nesėkmių ar sunkumų išgyvenimas ir t.t

Svarbi detalė: darbuotojos turi būti informuotos, kad jos privalo saugoti paslaptis, tai turėtų būti įtraukta į darbo sutartį.

Vadybos sritis: biudžetas, finansavimas, rėmėjų paieška

Savaime suprantama, šiai sričiai tenka centrinė vieta, nes tik esant pakankamam finansavimui yra įmanoma tokia Moterų Krizių centro organizacija (žr. 4.2. skyrių). Tai labai svarbi sritis, nes kalbama apie finansinę atsakomybę, ir ją turėtų perimti vienas vadovaujantis asmuo. Finansavimas yra taip pat ir draugijos tarybos kompetencijos sritis.

Atsiradus skoloms, jas turi padengti draugija. Turi būti išsiaiškinta ir nustatyta, kam leista disponuoti banko sąskaita (banko sąskaitomis) bei atlikti pervedimo operacijas.

Darbuotojos šioje srityje turi turėti specialų išsilavinimą. Šiai darbo sričiai priklauso šio pobūdžio darbai:

- Finansavimas ir rėmėjų paieška
- Einamasis biudžeto planavimas ir išlaidų apskaičiavimas
- Tiksli ir tvarkinga buhalterija
- Atlyginimų apskaičiavimas
- Mokesčių, socialinio draudimo įmokų ir kitų rinkliavų mokėjimas
- Užduočių išdalijimas ir atlikimas
- Finansiniai pervedimai (atlyginimų mokėjimas, sąskaitų apmokėjimas ir t.t.)
- Tarpinės ataskaitos, metiniai atsiskaitymai ir ataskaitos apie finansinę padėtį
- Ataskaita tarybai, tarybos vykdoma kontrolė
- Palaikomi ryšiai su rėmėjais, atsiskaitymo taisyklių bei mokėjimo modelių skaidrumas ir t.t.

Svarbi detalė: daugelis Moterų Krizių centrų dalį šių darbų, pvz., buhalterijos vedimą, deleguoja darbuotojoms valandininkėms. Tačiau svarbu žinoti, kad atsakomybė už tvarkingas finansines operacijas tenka atsakingoms etatinėms darbuotojoms ir tarybai, todėl jos turi būti tvarkomos itin kruopščiai.

Tvarkinga buhalterija ypač svarbu ir dėl (tikėkimės, esamos) viešųjų įstaigų paramos. Buhalterijos nesklandumai sukelia problemų, kai tenka vėl prašyti finansinės paramos. Su

paramą teikiančiomis institucijomis turėtų būti labai tikslūs susitarimai dėl finansinės paramos teikimo įforminimo procedūros. Rėmėjai turi atsižvelgti į tai, kad Moterų Krizių centrai neturi jokio "kapitalo" (ir neprivalo jo turėti), todėl yra labai priklausomi nuo to, kad jų paramos prašymai būtų greitai patenkinti ir finansinės priemonės būtų greitai pervestos.

Vadybos sritis: Moterų Krizių centro administravimas

Administravimas yra viena stambiausių darbo sričių. Moterų Krizių centre dažnai vyksta didelė kaita, naujos moterys ir vaikai ateina, kiti išeina. Baldai ir inventorius stipriai susidėvi ir greitai lūžta. Todėl nelengva nuolat palaikyti gerą namų būklę, kad gyvenimas juose būtų malonus. Šiai sričiai turėtų būtinai būti atskira darbuotoja, kuriai patiktų organizacinis darbas ir kuri nesibodėtų glaudžiai bendradarbiauti su moterimis ir vaikais.

Daugelyje Moterų Krizių centrų numatyta, kad gyventojos dalyvautų įvairiuose centro darbuose. Visa tai gerai, tačiau reikia atsiminti, kad neretai moterys būna gilioje krizėje, joms reikia pirmiausia susivokti savo problemose, ir jos neturi būti per daug apkrautos. Jokiu būdu negalima leisti, kad jos visus darbus Krizių centre darytų pačios. Jeigu leidžia finansinė padėtis, labai pageidautina, kad, pavyzdžiui, Krizių centre būtų valytojos ir virėja. Ši užduočių sritis iš dalies priklauso nuo Moterų Krizių centro veiklos organizavimo formos.

Vadybos sritis: darbas su savanorėmis ir praktikantėmis

Daugelyje moterų organizacijų dirba savanorės ne tik dėl lėšų stygiaus, bet ir dėl to, kad svarbu ir prasminga į tam tikrą veiklą įtraukti savanores padėjėjas. Šios gali būti multiplikatorės, savo žinias ir darbo su smurtą patyrusiomis moterimis ir vaikams patyrimą pritaikančios kitose srityse (žr. 6.2 skyrių. Be to, nemažai Moterų Krizių centrų priima praktikantes, kurios pagal savo studijų profilį, pavyzdžiui, socialinio darbo, kelias savaites ar mėnesius dirba Moterų Krizių centre. Praktikančių priėmimas, apmokymas ir priežiūra taip pat turi būti suplanuota.

Pavyzdys: vienas seniausių Moterų Krizių centrų Anglijoje, *The Haven*, daugelyje sričių dirba su savanorėmis, žr. <http://www.havenrefuge.org.uk/>

Vadybos sritis: visuomeniškumas, ryšiai, lobizmas

Daugelyje Moterų Krizių centrų kelios arba netgi visos darbuotojos įtrauktos į šios srities veiklą, kas dažnai yra netgi neišvengiama. Tačiau reikia, kad vienas ar du asmenys būtų atsakingi už darbų planavimą ir vykdymą ir rūpintųsi, kad darbai vyktų kryptinai ir be pertrūkio. Tas labai svarbu būtent ryšių su visuomene srityje (žr. 9 skyrių).

Į šią veiklos sritį įeina lobizmas potencialiems rėmėjams, atsakingiems politikams.

Vadybos sritis: statistika, duomenų kaupimas, analizė ir kokybės kontrolė

Nuolatinis duomenų kaupimas labai svarbus darbo eigai ir statistinių duomenų sisteminimui bei ataskaitoms. Šioje srityje turėtų dirbti asmenys, turintys atitinkamą kvalifikaciją. Padėties analizė ir kokybės kontrolė yra irgi vienas iš Moterų Krizių centro uždavinių (žr. 11 skyrių).

Vadybos sritis: ugdomasis darbas, įvertinimas, plėtotė ir ateities planavimas

Užrašyta analizė bei pastabos įvairiomis dalykinėmis temomis arba įstatymų projektų įvertinimas, taip pat straipsnių spausdinimas yra svarbi veikla, paviešinanti visuomenėje Moterų Krizių centro patitį ir tyrinėjimus.

Reguliarios darbo grupės, užsiimančios veiklos plėtojimu ir ateities planavimu, yra būtinos, kad būtų fiksuojami nauji reikalavimai ir į juos būtų atsižvelgta.

Ilgalaikė perspektyva ir klausimas "Kaip Moterų Krizių centras turi atrodyti po 10, 15, 20 metų?", padės laiku nustatyti gaires naujiems procesams. Nes: "Kas šiandien vizija, rytoj taps tikrove".

6.2 PERSONALAS IR VIDINĖ ORGANIZACIJA

6.2.1 Moterų Krizių centro personalo klausimo pagrindai

Ilgametė Moterų Krizių centrų Europoje patirtis rodo, kad moteris, kenčianti nuo smurto šeimoje, lengviau atsiveria kitai moteriai. Todėl personalą Moterų Krizių centre sudaro darbuotojos, kurios gerai supranta skirtingą lyčių padėtį visuomenėje. Kadangi smurtas šeimoje vyksta lyčių pagrindu, jam įveikti reikalingi ir lyčių problemą suvokiantys asmenys. Smurtaujantys vyrai anksčiau nebuvo visos visuomenės reikalas. Moterys pačios ėmėsi iniciatyvos, kad būtų įveikta ši prievartos forma. Moterys kenčia nuo sunkios diskriminacijos, o smurtas yra viena blogiausių šios diskriminacijos formų. Tokiais projektais kaip Moterų Krizių centrai ir telefoninės pagalbos linijos moterys temą išskėlė į v iešumą. Politinis bazinio judėjimo modelis (iš apačios į viršų) būdingas moterų organizacijoms bei kitiems socialiniams judėjimams, kurių centre yra specialių grupių poreikiai.

Atidaryti Moterų Krizių centrą reikia turėti pakankamas finansines priemones, tačiau ne mažiau svarbu ir tam tikrą išsilavinimą turinčios motyvuotos darbuotojos.

Moterys, dirbančios Moterų Krizių centre, turi turėti stiprią motyvaciją. Labai svarbu, kad savo darbe jos būtų visiškai atsidadusios Krizių centro tikslams ir principams (žr. 3 skyrių). Moterų Krizių centro darbuotojos turi turėti specialių žinių apie smurtą, kurios joms padėtų suteikti efektyvią pagalbą kitoms moterims.

Pamatinės reikšmės turi Krizių centro darbuotojų darbo pripažinimas ir atitinkamas atlyginimas. Joms turi būti apmokama pagal jų kvalifikaciją (pavyzdžiui, pagal kolektyvinę sutartį). Įkūrus Moterų Krizių centrą, organizacinė grupė turi nuspręsti, kokios paslaugos bus teikiamos, kokie reikalingi profesiniai darbuotojų sugebėjimai, kokių reikia papildomų kvalifikacijų.

Paprastai Moterų Krizių centruose dirbančios moterys turi atitikti plačią profesijų paletę, kad galėtų vykdyti kompleksinius konsultavimus. Žinios ir profesinė kvalifikacija ypač reikalinga šiose srityse: krizių valdymas, pavieniai ir grupiniai konsultavimai, darbas grupėse, konfliktų sprendimas ir sutaikantis tarpininkavimas, socialinis darbas, terapinės žinios darbui su traumotomis aukomis, psichologinė ir pedagoginė kvalifikacijos, teisinių žinių pagrindai, vadovavimo ir vadybos sugebėjimai, finansavimo, rėmėjų paieškos ir finansų vadybos žinios, ryšiai su viešuomene, tarpkultūrinis darbas, kalbų mokėjimas ir t.t. Kadangi Moterų Krizių centras negali samdyti visų sričių specialistų, kiekviena centro darbuotoja turi turėti kelias kvalifikacijas ir žinių, taip pat turi būti atitinkamai apmokoma darbo vietoje pagal specialiai parengtą mokymo programą.

Kai Moterų Krizių centre bus teikiamos visos reikalingos paslaugos, yra svarbu ne tik geras darbuotojų išsilavinimas, bet ir nuolatinis jų tobulinimasis. Tobulinimasis yra svarbu gilinant sukauptą patyrimą bei įgyjant specifinių žinių, padedančių Moterų Krizių centrui gerinti siūlomų paslaugų kokybę ir ieškant naujų iššūkių (pavyzdžiui, naujų Moterų Krizių centrų įkūrimas, naujos paslaugos ir t.t.).

Treniruotės ir lavinimasis kartu su nuolatinėmis supervizijomis padės personalui palaikyti ir plėsti profesines žinias, taip pat įtvirtinti savo patirtį emociniame ir pažintiniame lygmenyje.

6.2.2 Personalo dydis

Lemiamas faktorius nustatant personalo dydį yra Moterų Krizių centro dydis, paslaugų skaičius bei pobūdis ir organizacinė centro struktūra (Moterų Krizių centras, Moterų Krizių centro ir konsultacijų kombinacija). Moterų Krizių centrai, turintys ir konsultacijų biurą, paprastai turi dvi komandas: viena atsakinga už paslaugas ir pasiūlymus, kita perima pagalbą telefonu ir

konsultacijas. Kai kurios paslaugos moterims ir jų vaikams yra būtinos bet kokiu atveju (žr. 5 skyrių).

6.2.3 Pavyzdys – darbo valandos Moterų Krizių centre

Čia pateikiama kalkuliacija yra pagrindas vidutinio Moterų Krizių centro dydžio personalui, kur teikiamos tokios paslaugos:

- Moterų Krizių centras 10 – 15-kai šeimų, viso 25 – 35 vietos
- skubi pagalba telefonu 24 valandas
- konsultacijos ir paramos pasiūlymai kaip aprašyta 5.1 skyriuje
- Viešųjų ryšių darbas ir ryšiai su institucijomis

Savaitės darbo valandos:

- Mažiausiai 200 valandų per savaitę (vienas etatas apima 40 valandų, 200 valandų atitinka 5 etatus arba daugiau dalinio užimtumo vietų), įskaitant 24 val. skubios pagalbos skambučius; ne mažiau 80 – 100 valandų turi dirbti darbuotojos su specialiomis žiniomis apie imigrančių globą (50% ar daugiau gyventojų yra imigrantės arba etninių mažumų atstovės, žr. 2 ir 5.1 sk.).
- Konsultacijos ir parama (ne mažiau 80 val.)
- Vaikų priežiūros darbai (mažiausiai 60 val.)
- Administracija (mažiausiai 40 val.)
- Vadyba ir darbas su viešuomene (ne mažiau 40 val.)

Kad vidutinio dydžio Moterų Krizių centras galėtų teikti profesionalią ir veiksmingą pagalbą, reikia apie 10 darbuotojų.

Nuoroda: kalkuliacija nenurodo, kaip turi būti organizuojamas darbas Moterų Krizių centre. Dažnas modelis, kai visos darbuotojos – išskyrus globojančias vaikus – dirba keliose srityse (skubūs skambučiai, priėmimas, konsultacija, centro susirinkimas ir pan.). Tai užima dalį jų darbo laiko. Kitą dalį jos skiria individualiai moterų priežiūrai ir lydėjimui, taip pat specialiems uždaviniams (žr. 6.1 skyrių).

Čia neįtrauktos specialią veiklą atliekančios darbuotojos, valandininkėmis dirbačios juristės ar advokatės, buhalterės, viešųjų ryšių specialistės ir t.t.

Apskaičiuojant personalo dydį, visada reikia atsižvelgti į tai, kad darbuotojoms reikės atostogauti, kad reikia laiko kvalifikacijos kėlimui ir kad jos gali susirgti. Todėl kiekvienam Moterų Krizių centrui reikia lešų pavaduojančių darbuotojų apmokėjimui.

6.2.4 Darbo apimtis ir užmokestis – rizikos faktoriai

Kaip jau minėta, svarbu, kad darbuotojų skaičius atitiktų darbo apimtį, o darbo užmokestis – profesinę kvalifikaciją. Moterų Krizių centro darbas tai socialinė profesija, pagal kurią dirbama su traumuotais žmonėmis. Todėl jis vertas tokio paties socialinio statuso kaip ir panašios profesijos kitose srityse.

Jeigu turimų pinigų personalui nepakanka, svarbu, kad atitinkamai būtų sumažintos ir paslaugos. Visada reikėtų stengtis, kad pavienių darbuotojų darbo apimtis neperžengtų jų galimybių ribų. Žmogiškieji ir profesiniai resursai turi būti apsaugoti, kad būtų užtikrinta, jog šie resursai teiks naudą gyventojams ir jų vaikams.

Vadinasi, kiekviena Moterų Krizių centro darbuotoja, atsakinga už tam tikrą sritį, turi turėti pakankamai laiko darbų planavimui ir atlikimui, atlikto darbo analizavimui ir pagaliau projekto pakeitimui ar intervencijai, jeigu tai reikalinga (žr. 6.1 skyrių).

Pavyzdys: planuojant laiką individualiai konsultacijai, reikia atlikti tokius žingsnius: kruopštus pasiruošimas individualiai moters konsultacijai, konsultacija, rezultatų užrašymas po konsultacijos, moters istorijos ir jos žodžių apmąstymas, jeigu reikia, paruošti klausimus kitam pokalbiui, kurie padėtų (naujai) vesti pokalbį su šia moterimi.

Pavyzdys: informacinio renginio projekto planavimas moterims ir vaikams (pvz., sveikatos stiprinimas); projekto įgyvendinimas; projekto grupės susitikimas aptarti projekto įgyvendinimą, moterų reakcijos analizė, nauji rezultatai; būsimų projektų planavimas.

Jeigu kasdienėje veikloje nebus atsižvelgta į šiuos pavienius žingsnius arba jiems liktų per mažai laiko, reikia rasti šios problemos sprendimą, kadangi dėl to galėtų kilti neigiamų padarinių ir personalui, ir organizacijai.

Esant per dideliu darbo krūviui (per mažai personalo) arba per mažiems darbo užmokesčiams (nepripažįstama profesionali ekspertizė), rizikuojama:

Perdegimo sindromas:

Personalas nebeįstengia teikti profesionalios pagalbos (nepakankamai globojamos moterys, konfliktai tarp kolegijų, bejėgiškumo / visagalybės jausmas, atsakomybės vengimas, asmeninės laisvės stoka arba net visišką darbo struktūrą nebuvimas).

Didelė kadrų kaita:

To pasekmė, kad organizacija kaip visuma neturi praktikos ir negali kaupti patirties, kurios lygis kiltų.

6.2.5 Darbo planai

Sudarant darbo planus Moterų Križių centre, komanda ar koordinatore (priklausomai nuo to, koks pasirinktas organizacijos modelis) turėtų atsižvelgti į šias taisykles:

- pirmiausia už darbo planų sudarymą ir organizavimą turėtų būti atsakingas vienas asmuo. Darbo planai turėtų apimti visų siūlomų paslaugų poreikį. Darbo planai turi būti laiku išdalinti visoms darbuotojoms ir būti joms priimtini. Norint pasikeisti darbu tarpusavyje, reikia laikytis tam tikrų taisyklių (pranešti nustatytu laiku; atsakingo asmens sutikimas).
- Vienos paslaugos teikiamos visą parą, o kitos (konsultacijos, vaikų priežiūra, terapija ir t.t.) paprastai gali būti atliekamos tik biuro darbo laiku.
- Darbo planas turi būti sudaromas kartą per mėnesį, tačiau paliekant galimybę kas 14 dienų jį keisti. Sudarant darbo planus visam mėnesiui, reikia atsižvelgti į laisvas dienas po naktinės pamainos taip pat į papildomą personalą, reikalingą papildomiems renginiams.

Priklausomai nuo Moterų Križių centro dydžio ir galimų skubių atvejų patartina, kad – išskyrus naktį – Moterų Križių centre vienu metu savo pareigas eitų visada dvi darbuotojos.

6.2.6 Personalo apmokymas

6.1.1

Personalo apmokymas turi būti orientuotas į tai, kad darbuotojos gebėtų įsikišti smurto prieš moteris bei vaikus atveju, turėtų kompetencijos smurto prevencijos srityje, taip pat susipažintų su praktiniais Moterų Krizių centro darbais. Apmokymą atlieka moterų komanda, turinti tam įgaliojimus (žr. 3 sk.yrių.)

Apmokančios trenerės turi būti kvalifikuotos ir turėti ilgametę patirtį. Kiekvienas Krizių centras turi susirasti treneres, kurių išsilavinimas atitiktų specifinius reikalavimus.

Apmokymas vyksta intensyviai, jį sudaro ne mažiau 80 valandų kursas (10 seminaro dienų arba dvi darbo savaitės), po to seka tobulinimosi kursai ir stebėjimo valandos.

Mokymo programos turinys susideda iš dviejų dalių:

- bazinis modulis: specifinio lyčių smurto moksliniai ir teoriniai aspektai (apibrėžimas, problemos dydis, smurto formos, smurto cikliškumas, trumpalaikis ir ilgalaikis smurto poveikis, nusikaltėlio strategijos); intervencijos ir įgaliojimų taisyklės (apginti bei apsaugoti, įvardinti patirtą smurtą, naujai išdėstyti atsakomybę, pabrėžiant visuomenės normas, atstovauti aukai, tikėti moterimi, gerbti jos sprendimus, drauge sudaryti saugumo planą, apsvarstyti galimos intervencijos kompleksiskumą ir pan.) ryšiai su kitomis dalyvėmis ir institucijomis vietiniu, nacionaliniu ir tarptautiniu mastu.
- Vienas ar keli specialūs moduliai suderinti su Moterų Krizių centro organizacijos modeliu, įvairios paslaugos, siūlomos Moterų Krizių centre (priėmimas, pagalbos skambučiai, konsultacijos, prevencija, viešieji ryšiai ir t.t.) ir tikslinės grupės (vaikai, moterys, jaunimas, vyresnės moterys, neįgalios moterys, imigrantės).

Gali būti labai naudinga kelias arba visas darbuotojas apmokyti, įtraukiant jas į kasdienę Moterų Krizių centro veiklą. Ypač naujoms darbuotojoms yra naudinga mokymosi metu ranka rankon dirbti su patyrusiomis Moterų Krizių centro darbuotojomis.

6.2.7 Tobulinimasis

Be apmokymo reikalingas ir tobulinimasis. Kad galima būtų palaikyti tinkamą siūlomų paslaugų kokybę, Moterų Krizių centras turi nuolat rengti tobulinimosi kursus, kurie nagrinėtų specifines temas, pavyzdžiui, vaikų seksualinis išnaudojimas ir smurtas prieš juos, prekyba moterimis, moters asmenybės žlugdymas, teisinės naujovės, informacija apie įstatymus imigrantams ir pabėgėlėms, parama moterims ir vaikams su negalia, potrauminis streso sindromas ir t.t.

Be to, darbuotojos gali gilinti savo žinias, lankydamos konferencijas, seminarus ir kitokius renginius lyčių smurto tema ir skaitydamos specialią literatūrą. Kiekvienai darbuotojai tobulinimuisi turėtų būti skirta ne mažiau dviejų savaitių.

Keitimasis darbuotojomis su kitais Moterų Krizių centrais vietiniu, nacionaliniu ir tarptautiniu mastu yra vertingas įnašas gerinant prevencines priemones. Nuolatinis tobulinimasis turėtų sustiprinti smurto suvokimo jausmą.

6.2.8 Trenerių ruošimo seminarai

Moterų Krizių centro darbuotojoms, turinčioms ne mažiau, kaip dvejų metų praktiką, reikėtų suteikti galimybę lankyti trenerių ruošimo seminarus (ne mažiau 40 valandų arba 5 dienos). Juose jos bus ruošiamos trenerės toms profesinėms grupėms (gydytojų, advokačių, policijos, socialinių darbuotojų, psichologų), kurios dirba su smurto prieš moteris ir vaikus problema (žr. WAVE 2000).

6.2.9 Supervizijos

Supervizijos yra metodas reflektuoti ir pagerinti savo darbą. Supervisorės turi specialų išsilavinimą, jos siūlo patarimus komandoms, grupėms ir atskiriems asmenims. Daugelyje šalių supervisorės yra susibūre į draugijas, kurios sukūrė savo darbuotojų tobulinimo standartus ir siūlo kvalifikuotų supervisorių sąrašą. Patartina ieškoti tokios supervisorės, kuri supranta lyčių santykius ir gali įrodyti, turinti patyrimo smurto prieš moteris ir vaikus srityje.

Norint efektyviai patarti komandai, reikia išlaikyti atstumą. Todėl supervisorė neturėtų būti įsitraukusi į Krizių centro vidaus santykius. Norint aukštos kokybės supervizijos, reikia, kad ją atliktų ekspertė iš šalies.

Supervizija įpareigoja visas darbuotojas ir savanores: kad būtų galima pasikliauti darbuotoja, ji turi jausti poreikį tobulėti. Kiekvienas Moterų Krizių centras turėtų kviesiti supervisorę bent komandų darbui stebėti. Dar geriau, jeigu darbuotoja gali pasikviesti supervisorę savo individualioms konsultacijoms. Ypač naujoms darbuotojoms būtų tai naudinga.

Supervizijų dažnumas priklauso nuo personalo skaičiaus ir grupės patyrimo. Stebėjimai gali vykti kas mėnesį arba kas savaitę, jeigu to reikia naujai paslaugai, kurią siūlo Moterų Krizių centras.

Kodėl Moterų Krizių centro darbuotojoms yra svarbios supervizijos:

Supervizija yra svarbi ir neatsiejama dalis to darbo, kurio sritis – globa ir socialiniai santykiai, o pavojaus akivaizdoje gali išsivystyti antrinis streso sindromas, kuomet globodamos žmonės, patyrusius traumą, Moterų Krizių centro darbuotojos nuolat turi klausytis traumotų moterų gyvenimo istorijų. Be to, jos gali tapti ir kitų traumuojančių įvykių liudininkėmis: partnerio smurtas prieš moterį, lydint ją į teismą, arba į Moterų Krizių centrą įsibrovus smurtaujančiam vyrui.

Jeigu moters situacija sukelia darbuotojai stiprias emocijas (įtūžis, bejėgiškumo ar visavaldystės jausmas, užuojauta ar meilė) arba praėityje patirti asmeniniai išgyvenimai sukelia prisiminimus arba užblokuoja gebėjimą padėti, supervizija gali jai atverti naujus kelius link globojamos moters. To galima pasiekti, padedant darbuotojai suvaldyti savo emocijas ir suvokti savo patirtį pažintiniu ir emociniu aspektu.

Bendravimas su moterimi ar vaiku gali sukelti stiprių jausmų, kurie apsunkintų tolesnį darbą, nes sukeltų sumaištį, konfrontaciją arba per daug ją įtrauktų.

Situacijos, kada reikėtų supervisorės pagalbos:

- įtūžis kažkam, kas sulaužė pasitikėjimo principą;
- liūdesys, kai kuri moteris palieka Moterų Krizių centrą;
- bejėgiškumo jausmas, kai moteris grįžta pas savo smurtaujančią partnerį;
- problemos ir sunkumai, kylantys dėl kasdienio bendravimo su moterimis;
- konfliktai tarp kolegių;
- taisyklių nustatymas Moterų Krizių centre ir elgesys, kai moteris pažeidžia taisykles;
- darbuotojų susitikimų organizavimas;
- pagarbos stoka, nesiskaitymas su vaidmenų ir užduočių paskirstymu tarp darbuotojų.

Darbuotojų bei komandų diskusijos ir problemų analizė vadovaujant ir padedant supervisorėi iš šalies palengvina konfliktų sprendimą tarp kolegių, kurie greitai kyla dirbant su moterimis sunkiose ir traumas sukeliančiose situacijose. Tai turėtų vykti jaukioje aplinkoje, kur galima saugiai jaustis.

Supervizijos dėka galima pasiekti šių rezultatų:

- emocinių blokadų panaikinimas;
- patvirtinimas ir parama darbe su traumotomis moterimis.

Be abejo, patyrusios darbuotojos Moterų Krizių centre yra pakankamai kvalifikuotos, kad galėtų naujoms darbuotojoms patarti ir su jomis analizuoti jų darbą. Ši abipusės paramos forma vadinama profesine sąvoka "intervizija".

Supervizija gali būti naudinga ir organizacijos plėtotei, analizuojant įstaigos struktūras bei uždavinius ir remiant tolesnius patobulinimus ir vystymąsi (žr. 6.1 skyrių).

6.2.10 Savanorės konsultantės

Ar Moterų Krizių centre dirba savanorės neapmokamos darbuotojos, ar ne, yra individualus apsisprendimas. Čia išdėstyti principai teigia, kad personalas turi būti apmokamas ir Moterų Krizių centrai neturi būti verčiami dėl finansų stokos laikyti neapmokamas darbuotojas. Pagrindinės Moterų Krizių centrų teikiamos paslaugos, kaip aprašyta 5 skyriuje, turi būti atliekamos atitinkamai apmokamų darbuotojų.

Savanorių veikloje reikia laikytis šių reikalavimų:

- savanorių veiklą turėtų koordinuoti etatinė centro darbuotoja.
- savanorės turėtų suvokti specifinę lyčių diskriminaciją ir turėti stiprią motyvaciją skirti savo laiką darbui su smurta ir prievarta patyrusiomis moterimis ir jų vaikais.
- su kiekviena moterimi, susidomėjusia savanorės darbu, turėtų būti išsamiai kalbama apie jos lūkesčius ir įsivaizdavimus.
- tik po tokio pokalbio turėtų būti abiejų pusių nuspręsta, ar toks bendradarbiavimas pageidaujamas ir prasmingas. Jeigu taip, sutartyje turėtų būti numatyta trukmė, uždaviniai ir atsakomybės sritys.
- savanorės turi laikytis Moterų Krizių centro taisyklių (paslapties saugojimas, elgesio taisyklės ir t.t.).
- savanorės turi būti tinkamai apmokamos pagal specialią programą, taip pat tobulinamos, joms irgi reikalinga supervizorė.

Savanorės nusipelno didžiausios pagarbos dėl savo atsidavimo. Tarp kolegijų kartais įvyksta maži nesusipratimai (kažkas verčiamas laukti, neperduodama svarbi informacija). Tokios smulkios klaidos su savanorėmis gali turėti nemalonių pasekmių. Joms gali susidaryti įspūdis, kad jų darbas nevertinamas.

6.2.11 Savanoriškos pagalbos būdai

Kiekvienas Moterų Krizių centras gali kreiptis pagalbos į tas moteris, kurios domisi smurto prieš moteris tema, kai tik išskyla papildomo personalo ir pagalbos poreikis (informacinės, aiškinimo kampanijos, rėmėjų paieška).

Gali būti įvairios savanorės pagalbininkės:

- savanorės, galinčios atlikti visus Moterų Krizių centro darbus (konsultacijos, personalo susirinkimai, supervizijos).
- profesinių ir aukštųjų mokyklų absolventės, dalį savo profesinio pasirengimo atliekančios Moterų Krizių centre. Jų laikas būna ribotas.
- Praktikantės iš kitų Moterų Krizių centrų. Paprastai, jų domėjimasis yra natūralus ir ilgalakis.
- Prijaučiančios ir draugės, kurios Moterų Krizių centru remia, aukodamos pinigus, ir padeda tam tikromis progomis kaip labdariniai renginiai, kampanijos.

Savanorės gali turėti labai įvairių priežasčių ir skirtingų patyrimų: vienos būna ką tik susipažinę su smurto prieš moteris problema, kitos tik retkarčiais remia Moterų Krizių centrus, kitos turi daugiau patirties, dar kitos yra draugijų ar jų tarybų, įkūrusių Moterų Krizių centrus, narėmis.

Moterys iš tokių draugijų ar tarybų dažnai jaučia didelę atsakomybę ir gali imtis svarbių užduočių, netgi dirbti Moterų Krizių centruose nuo jų įkūrimo. Jos sudaro ypatingą savanorių pagalbininkų grupę, prisiimdamos ir finansinę atsakomybę. Formaliai jos priklauso Moterų Krizių centro vadybai.

Dažnai savanorės turi naujų idėjų apie projektus, iniciatyvas ir jų įgyvendinimą, kaip geriau skleisti informaciją apie smurtą prieš moteris, apie Moterų Krizių centro vaidmenį ir uždavinius. Jos yra svarbios įvairiapusėje veikloje ir kartu su etatinėmis darbuotojomis bei draugijos narėmis atlieka vertingą darbą.

6.3 FINANSINIS PLANAVIMAS

Įkuriant Moterų Krizių centrą būtina atlikti kruopštų ir apgalvotą finansinį planavimą. Ne mažiau svarbus yra metinis biudžeto planavimas ir ypač svarbių renginių bei akcijų apskaičiavimas.

Neįmanoma sudaryti tikslaus išlaidų apskaičiavimo, įkuriant Moterų Krizių centro organizaciją. Viskas priklauso nuo vietinių kainų. Tačiau čia pateikiame biudžeto planavimą, kuris turėtų tapti orientyru skaičiuojant visas išlaidas, neišvengiamas bet kurioje šalyje.

Tačiau šitie biudžeto planavimai nėra pilni. Dėl paslaugų bei veiklos įvairovės gali susidaryti ir papildomų išlaidų.

6.3.1 Biudžeto planas Moterų Krizių centro su prieglauda įkūrimui

Neįmanoma nurodyti tikslių skaičių, kuriant Moterų Krizių centrą su prieglauda. Dėl to, kad vietinės kainos visur skirtingos, atsiranda išlaidų, kurios priklauso nuo to, ar reikia nupirkti sklypą arba namą, ar bus statomas namas, ar jau toks yra, kurį tereikia tik pritaikyti Moterų Krizių centro reikmėms ir pan. Tačiau kai kurios išlaidos vis dėlto yra vienodos.

Būtent – kuriant naują Krizių centrą patartina konsultuotis su specialistais. Geriausia, jeigu galima pasinaudoti asmeniškais kontaktais. Tačiau ir viešos institucijos bei moterų organizacijos gali padėti savo patarimais. Bet kokiu atveju yra svarbu kviesti statybos bei saugumo įrangos sričių specialistus ir kartu su jais aptarti planavimą bei numatomas išlaidas.

Ši sąmata galėtų būti tik grubus orientyras, tačiau joje stinga detalių, nes kainos gali būti labai skirtingos.

Pastato išlaidos**Suma**

Namo pirkimas (nuomos išlaidos) *arba*
sklypo pirkimas +
Statybos išlaidos (pagal kv.m., vietinėmis kainomis)
vidinė įranga, (elektrikas, instaliuotojas,
grindų klojėjas, dažytojas ir t.t.)
Techninė apsaugos įranga (žr. aukščiau)
Įsikūrimo išlaidos
Baldai moterų kambariams (lovos, spintos, stalai, krėslai)
Valgykla
Svetainė
Virtuvė (*įsk.* puodus, indus, valgymo įrankius)
Vonios kambarys
Konsultacijų kambarys
Vaikų kambarys
Žaislai, žaidimai, pedagoginės priemonės
Holas
Sandėliai
Sodas (apsodinimas, sodo įrankiai, sodo baldai, žaidimų aikštelė)
Skalbimo mašina (-os), patalynė
Biuro įranga (telefonai, kompiuteris, kopijavimo aparatas, faksas ir t.t.)

Bendra suma:

6.3.2 Moterų Krizių centro su prieglauda einamųjų metų biudžetas

Metinis finansų planavimas Moterų Krizių centre irgi labai svarbus. Čia irgi reikia atsižvelgti į vietines kainas. Tai pasakytina ir apie darbuotojų bei kitų dirbančiųjų Moterų Krizių centre atlyginimus. Darbas Moterų Krizių centre neturėtų būti įvertinamas mažiau, negu tokios pačios kvalifikacijos veikla kitur.

Labai tikėtina, kad šis skaičiavimas kasmet keisis. Priežastys tam gali būti įvairios: atlyginimų indeksavimas arba pakėlimas, darbuotojos paaukštinimas, besikeičiančios ypatingos išlaidos ir investicijos, energijos kainų kaita bei kitos priežastys.

Paprastai susidaro tokios išlaidos:

IŠLAIDOS

Suma per metus

Išlaidos personalui (žr. 7 skyrių)

Smurtą ir prievartą patyrusių moterų ir jų vaikų konsultantės
Konsultantės moterims, kurioms reikia ambulatorinės konsultacijos
Personalas naktinėms pamainoms
Buhalterė
Praktikantės
Laisvai samdomos bei neetatinės konsultantės
Valymo personalas
(Mokesčių konsultantė)

Infrastruktūra

Nuoma
Nenumatytos išlaidos
Energijos išlaidos (elektra, šildymas, vanduo)
Priežiūra (taisymai, remontas)
Draudimas
Investicijos į įrangą (baldai, biuro įranga)
Automobilis/autobusas (draudimas, remontas, einamosios išlaidos)

Einamosios išlaidos

Telefonas, faksas, internetas
Paštas
Valymas
Darbas su visuomene
Kelionės išlaidos darbuotojoms
Darbuotojų tobulinimas
Supervisorės darbuotojoms
Speciali literatūra
Biuro reikmenys ir mokymo medžiaga
Ūkinės priemonės
Išlaidos vaikams
Maisto produktai

Bendra suma:

Be abejo, negalima apsiriboti tik išlaidomis. Reikėtų laiku suplanuoti, kokios bus rėmimo priemonės. Priklausomai nuo finansavimo šaltinio bei išlaidų kategorijos (pavyzdžiui, kampanijos) reikalingas išankstinis planavimas keleriems metams.

Pateikiame tik apytikrą sąmatą:

Pajamos:

Suma per metus:

Reguliarios pajamos

Viešas finansavimas (nacionalinės, regioninės ir / arba vietinės institucijos ir įstaigos)

Narių įnašai

Įvairios pajamos

Šalpa

Rėmimas

Nuomos išlaidos, kurias apmoka gyventojos / viešos įmonės

Bendra suma:

7. SAUGUMAS IR SAUGOS PRIEMONĖS

Moterims ir vaikams, bėgantiems nuo smurto, reikia saugios vietos, kur jie būtų apsaugoti nuo partnerio ir tėvo smurto. Kai kurie smurtautojai persekioja moteris ir vaikus net Moterų Krizių centre, nepaliaudami smurtauti ir grasinti. Dažnai jie siekia, kad moteris grįžtų namo. Tam naudoja įvairiausią strategiją, kad tik pasiektų tikslą: maldauja, prašo, atneša gėlių ir tikina, niekada daugiau nenaudosi prievartos. Jeigu šios strategijos nepadedą, jie gali staiga pratrūkti smurtu. Kai kurie vyrai yra nepaprastai pavojingi, nenori susitaikyti su išsiskyrimu ir griebiasi net gyvybei pavojingo smurto.

Ne tik moterys ir vaikai rizikuoja Moterų Krizių centre, pavojus gali grėsti ir darbuotojoms bei kitiems asmenims. Moterų Krizių centre St. Pioltene (Austrija) smurtaujantis vyras, įsiveržęs į namus, ginklu nužudė policijos pareigūną, viena gyventoja ir jos sūnus buvo sunkiai sužeisti. Prieš tai jis grasino susprogdinti bombą, Krizių centras buvo evakuotas ir apieškotas. Matyt, žudikas įsibrovė į Krizių centrą prieš tai arba ieškojimo metu.

Moterų Krizių centre su prieglauda Liucernoje (Šveicarija) sodo šventės metu smurtaujantis vyras, kurio žmona su vaikais ten gyveno, nužudė ir sunkiai sužeidė kelias moteris ir vaikus. Daugelis Moterų Krizių centrų Europoje yra patyrę tokius smurtautojų užpuolimus, kurie, laimei, ne visada baigdavosi taip tragiškai. Tačiau Moterų Krizių centre visada reikia tikėtis pavojingų situacijų ir incidentų.

Todėl saugumas yra viena pagrindinių temų ir viena iš paslaugų, kurias Moterų Krizių centras teikia savo klientams. Valstybinės institucijos, finansuojančios Moterų Krizių centrą, neturėtų taupyti saugumo sąskaita, nes kritišku atveju jos galėtų išgelbėti ne vieną gyvybę.

Svarbu, kad policija, atsakinga už visų piliečių, o tuo pačiu ir Moterų Krizių centro saugumą, būtų įtraukta į saugumo priemonių planavimą, kartu sudarant saugumo planą. Žemiau pateikiame svarbių punktų sąrašą saugumo tema.

7.1 TECHNINĖS SAUGUMO PRIEMONĖS

Techninės saugumo priemonės Moterų Krizių centre yra labai svarbios. Reikėtų imtis šių priemonių:

- Stiprios Krizių centro durys, apsaugančios nuo įsilaužimo.
- Krizių centro durys turėtų būti visada užrakintos, o priėjimas prie namo visada saugomas. Ideali apsauga būtų techninė apsaugos sistema (vaizdo kameros, automatinis durų atidarymas ir durų sklendės).
- Priėjimas prie Moterų Krizių centro turėtų būti tik per pagrindinį įėjimą. Esantys keli įėjimai tik padidina riziką. Kitos durys turėtų būti kasdien užrakintos ir taip apsaugotos, kad nebūtų galima per jas įsilaužti.
- Kiemas ir sodas gerai moterims ir vaikams, bet irgi yra padidinta rizika. Kiemas ir sodas turėtų būti taip pat apsaugoti, kad nebūtų galimybės įsiveržti, dairytis į vidų per tvorą arba ką nors įmesti ir šauti. Todėl reikalinga aukšta mūro tvora, per kurią nieko nesimatytų, apsauginė tvora arba signalizacija.
- Sodo/kiemo vartai turi irgi būti saugūs, o darbuotojos turėtų būti įpratę sodo ir kiemo vartus, ypač naktį, visada užrakinti.
- Žemi langai irgi padidina riziką, todėl pirmo aukšto patalpose, ypač į gatvės pusę, neturėtų būti gyvenamieji ar darbo kambariai.
- Langai pirmame aukšte ir tie, kurie yra pasiekiami iš lauko, būtinai turėtų būti grotuoti.

- Kiekviename Moterų Krizių centre turėtų būti techninė įranga, kurios pagalba būtų galima staigiai pranešti policijai, pavyzdžiui, tiesioginis ryšys su policija (žr. "Policijos apsauga").
- Svarbiausi punktai:
  - stabilios ir saugios durys
  - nuolat uždarytos durys, stebimas priėjimas
  - grotuoti langai
  - tiesioginis ryšys su policija

Pavyzdys: Pirmasis Moterų Krizių centras su prieglauda Vienoje 2002 metais įsikėlė į naujai pastatytą pastatą, įėjimas į kurį buvo apsaugotas šliuzo formos durimis, t.y., antros durys atsidaro tik tada, kai užsidaro pirmos durys. Keliomis kameromis stebima gatvė prie Moterų Krizių centro, įėjimo teritorija ir kitos svarbios vietos. Sodas apsaugotas aukšta siena ir signalizacija.

7.2 PAGALBINIŲ BUTŲ SAUGUMAS

Kai kuriuose regionuose Moterų Krizių centrai yra labai maži, juos sudaro tik vienas butas ir darbuotoja juose nepasilieka visą parą. Ir tokiuose butuose būtina laikytis minimalaus saugumo priemonių standarto. Moterys, kurioms ypač gresia pavojus, ir kurios išėjo nuo savo smurtaujančio vyro, neturėtų būti apgyvendintos bute, kuriame nėra nuolatinės priežiūros.

7.3 SLAPTI ADRESAI, ANONIMIŠKUMAS

Norint užtikrinti moterų ir vaikų saugumą, daugelio Moterų Krizių centrų adresai yra įslaptinti. Skelbiamas tik Moterų Krizių centro telefonas, o adresas ieškančiai pagalbos moteriai pranešamas tik tada, kai šios pačios ieško. Kai kuriuose Moterų Krizių centruose moterys ir vaikai pasitinkami viešoje vietoje ir parsivedami į namus. Bet net jei Moterų Krizių centro adresas nežinomas, reikia tikėtis, kad jį bus įmanoma sužinoti, ypač jeigu jis jau seniai gyvuoja. Todėl svarbu, kad būtų imtasi papildomų saugumo priemonių.

Mažesnėse vietovėse nusišlepti adreso netgi neįmanoma. Tokiais atvejais neblogai laikytis priešingos strategijos: visi žino, kur yra Moterų Krizių centras, adresas visiems žinomas, o į saugumo planą įtraukiama policija ir kaimynai.

Ypač kaimo vietovėse gali būti svarbu įtraukti ir aplinkinius, kad būtų laiku sužinota apie pavojų ir mobilizuota greita pagalba. Atitinkamos institucijos ir visa aplinka turėtų būti įtraukiami į aktyvią saugumo sistemą (pvz., policija dažniau patruliuoja, kaimynai informuojami ir prašomi nedelsiant pranešti Moterų Krizių centrui bei policijai, jeigu pastebėjo ką itartina).

Kiekvienas Moterų Krizių centras, priklausomai nuo vietos ir turimų resursų, turi pats spręsti, kokios strategijos geriausia laikytis, ir sudaryti atitinkamą saugumo planą (žr. skyrių Apie saugumo planą). Labai svarbu nuosekliai spręsti saugumo klausimus ir pasirūpinti, kad saugumo priemonių laikytųsi visi ir visada.

7.4 POLICIJOS APSAUGA – POLICIJOS SAUGUMO PLANAS

Moterų Krizių centro saugumo klausimais būtina glaudžiai bendradarbiauti su policija. Dar prieš atidarant Moterų Krizių centrą, su policija reikėtų sudaryti saugumo planą ir nuolat jį atnaujinti.

Tam reikia, kad:

- Moterų Krizių centras turėtų techninę įrangą, kad, staiga iškilus pavojui, galėtų tiesiai pranešti policijai (su policija sujungta signalizacija, kai pakaktų tik paspausti mygtuką, kaip, pavyzdžiui, bankuose).
- policija turėtų Moterų Krizių centro pastato planą ir žinotų, kur yra įėjimai, kaip išdėstytos patalpos ir t.t.).
- būtų operacijos planas staigaus pavojaus atveju.
- vyktų reguliarūs pasitarimai su policija Moterų Krizių centro saugumo klausimais.

Kaip ir visais saugumo plano atvejais, būtina, reguliariai (kasmet) juos analizuoti ir suderinti.

7.5 INDIVIDUALUS SAUGUMO PLANAS IR PAVOJAUS ĮVERTINIMAS

Kai kurioms moterims ir vaikams ypač gresia pavojus, jeigu nusikaltėlis yra labai pavojingas. Kaip rodo aukščiau aprašyti pavyzdžiai, kai kurie smurtautojai Moterų Krizių centre kelia grėsmę ne tik savo partnerei, bet ir kitiems.

Todėl labai svarbu su kiekviena moterimi individualiai pasverti pavojaus laipsnį ir sudaryti su ja krizės planą:

- kol ji gyvens Moterų Krizių centre su prieglauda,
- tuo atveju, kai ji vėl gyvens su tuo vyru,
- tuo atveju, jeigu ji skirsis ir gyvens savo bute.

Moterų Krizių centre visos turi žinoti apie ypač pavojingus nusikaltėlius ir laikytis ypatingų saugumo priemonių. Yra labai svarbu tokiam asmeniui nurodyti aiškias ribas ir neleisti, kad jis vaikščiotų netoli Moterų Krizių centro, ieškodamas progos susitikti ir pakalbėti su savo žmona bei vaikais. Pokalbiai prie Moterų Krizių centro su smurtaujančiu partneriu gali būti labai pavojingi, praeityje tokiose situacijose nuolat yra kilę incidentų. Vienoje moteris, kalbėjusi su vyru prie Moterų Krizių centro durų, norėdama jį "nuraminti", buvo sunkiai sužeista peiliu. Jis įkalbinėjo moterį sugrįžti, kai ji nesutiko – griebėsi peilio. Ir už Krizių centro ribų susitikimai su vyru gali būti labai pavojingi.

Kaip aprašyta 2 skyriuje, ypač išsiskyrimo ir skyrybų metu gali kilti pavojingas smurtas, tuo metu reikia ypač griežtai laikytis saugumo priemonių.

Pavyzdys:

Daugelis Moterų Krizių centrų naudoja kontrolinius sąrašus įvertinti pavojingumo laipsniui ir saugumo planus, kurie sudaromi kartu su moterimis individualiai.

7.6 ĮSTAIGOS SAUGUMO PLANAS

Be individualių saugumo planų reikalingas ir Moterų Krizių centro organizacijos saugumo planas.

Saugumo planas reiškia:

- prevencinis elgesys, kad nekiltų pavojingos situacijos,
- pasiruošimas galimoms pavojingoms situacijoms iš anksto, o ne reaguoti tik tada, kai jos jau prasideda,
- pavojingose situacijose reaguoti kaip galima greičiau ir profesionaliai, užkirsti kelią smurtui ir kuo daugiau apriboti jo poveikį visiems asmenims,
- po pavojingų situacijų ir smurto aktų, turinčių poveikį asmenims, ištiktiems šoko ir traumuotiems, elgtis su jais profesionaliai, kad incidentas būtų įveiktas kuo sėkmingiau ir iš to būtų pasimokyta.

Saugumas yra pagrindinė gyvenimo Moterų Krizių centre tema. Visos gyventojos, taip pat ir vaikai, turi būti informuoti apie tai, kas gali sukelti pavojų ir kas būtina jų saugumui (pvz. Niekada nepalikti atvirų durų). Svarbu, kad saugumo tema taptų viena iš benrabūvio taisyklių, bet apie ją reikia nuolat kalbėti ir bendruomenės susirinkimuose.

Saugumo klausimais svarbu visada būti nuosekliais ir rūpintis, kad saugumo priemonių ir saugumo planų laikytųsi visi ir visada. Nuolatinės pamokos saugumo tema bei saugumo planų analizė ir aptarimai yra neišvengiami.

7.7 SAVIGYNA

Savigynos kursai yra svarbus metodas pasirengiant smurto išpuoliams ir juos atremiant. Čia svarbu ne fiziškai įveikti smurtautoją, bet elgtis protingai ir strategiškai, kad pažabotum pavojų arba jo išvengtum. Pasiteisino specialūs savigynos metodai moterims *WenDo*. Gyventojos ir darbuotojos turėtų reguliariai lankyti savigynos kursus.

7.8 PRIEŠGAISRINĖ APSAUGA IR KITOS SAUGUMO PRIEMONĖS

Moterų Krizių centras, be abejo, turi atitikti ir kitus saugumo reikalavimus. Būtina turėti pakankamai saugumo priemonių gaisro atveju. Ne vieni Moterų namai turėjo liūdną patyrimą gaisro atveju ir žino, kaip svarbu yra saugumo priemonės, norint išvengti gaisro arba jį gesinant. Daugelyje Moterų Krizių centrų su prieglaudomis asmenys apgyvendinami ankštai, dėl to lengvai gali kilti gaisras, sukeliantis sunkių padarinių.

Daugelyje šalių yra labai tikslūs priešgaisrinio saugumo reikalavimai. Būtina, kad Moterų Krizių centrai žinotų tokias taisykles ir griežtai jų laikytųsi. Valstybinės institucijos, remiančios Moterų Krizių centrus, turi jiems suteikti pakankamai resursų veiksmingoms priešgaisrinėms priemonėms. Tas pats pasakytina ir apie kitas saugumo priemones – apsaugą nuo nelaimingų atsitikimų su elektros aparatais, žaislais, virtuvės prietaisais ir t.t.

8 . B E N D U O M E N Ė S G Y V E N I M A S M O T E R Ų K R I Z I Ų C E N T R U O S E

Tam, kad darbas moterų Krizių centre su prieglauda vyktų efektyviai ir profesionaliai, yra neišvengiamas tam tikras institucionalizavimas. Visgi tai kelia pavojų, jog institucinė struktūra, sukurta įsikūrimui palengvinti, taps svarbesnė negu patys asmenys,

Struktūra gali pasidaryti tokia galinga, jog prislegia ir užvaldo jos individus. Dėl to yra labai svarbu sukurti gerą balansą tarp individo teisių, bendrijos poreikių ir institucinių reikalavimų.

Apskritai reikėtų atkreipti dėmesį į tokias pagrindines gaires organizuojant bendruomenės gyvenimą Moterų Krizių centre su prieglauda:

- kiek įmanoma daugiau individualumo – pagarba privačiam gyvenimui ir žmogaus teisėms;
- Ne daugiau nei būtina normų ir taisyklių;
- Skatinimas solidarumo, bendrumo ir dalyvavimo Moterų Krizių centro veikloje;
- Dalyvavimas, teisė spręsti ir kurti kartu
- Grįžtamasis ryšys ir galimybės skūstis

Pagrindiniai principai – tokie kaip autonomija, solidarumas ir pagarba įvairovei bei žmogaus teisėms sudaro bendruomenės gyvenimo Moterų krizių centre pagrindą. Jie įtakoja tiek vidinę organizaciją, tiek vidinę ir išorinę laikyseną ir sudaro vieningą Krizių centro identitetą.

8.1. VIDAUS TVARKA MOTERŲ KRIZIŲ CENTRE – TEISĖS IR PAREIGOS

Moterys ir jų vaikai, kurie Moterų Krizių centre ieško apsaugos ir pagalbos, yra krizėje. Jiems iš pradžių reikia saugumo ir susivokimo. Todėl yra svarbu informuoti atvykstančias moteris ir jų vaikus apie Krizių centrą, jo struktūrą, principus, pasiūlymus, teises ir pareigas.

Krizių centro tvarka, pagrindinės gairės apie bendruomenės gyvenimą Moterų Krizių centre su prieglauda turėtų būti pateiktos raštu ir daugeliu kalbų.

Į Krizių centro tvarkos sąvoką turėtų įeiti principai (žr. 3 skyrių), moterų ir jų vaikų, kurie gyvena Moterų Krizių centre, teisės, pasiūlymai, esantys jų dispozicijoje, taip pat taisyklės ir pareigos. Krizių centro tvarka neturėtų susidėti tik iš draudimų ir pareigų, kas būtų vienpusiška ir primintų bendrąbę arba jaunimo nakvynės namus. Tokiu atveju į moteris irgi nebūtų žiūrima rimtai.

Taisyklės yra pagrindas bendruomenės gyvenimui, ir todėl jų reikia laikytis. Yra kur kas paprasčiau laikytis taisyklių, kurios tam sukurtos, nei svarstyti, kodėl jos yra ir kodėl jos tokios svarbios. Todėl svarbu, kad jos būtų paaiškintos. Taisyklės turėtų būti suprastos kaip bendruomenės gyvenimo pagalba, o ne spaudimas ar netgi savivalė.

Tam, kad taisyklės nebūtų pamirštos, svarbu pakartotinai ir nuosekliai su jomis supažindinti Krizių centro gyventojas, ne tik tada, kai taisyklių nesilaikoma. Dažnai moterys ir jų vaikai jaučiasi, kad yra ne jų jėgoms viską įsidėmėti, tam jiems reikia laiko.

Saugumo taisyklių laikymasis gali būti gyvybės arba mirties klausimas. Todėl gyventojoms nuolat reikia priminti jų svarbą.

8. 1. 1. Sąrašas aspektų, tvarkai Moterų Krizių centre su prieglauda palaikyti

Krizių centro tvarkos sąvoką turi apimti tokie dalykai:

- Moterų Krizių centro organizacija ir principai
- Pasiūlymai moterims ir jų vaikams
- Moterų Krizių centro personalas
- Saugumas Moterų Krizių centre
- Taisyklės lankytojams
- Atsakomybė už vaikus
- Moterų teisės
- Dalyvavimo galimybės (Krizių centro susirinkimas, Moterų Krizių centro su prieglauda taryba)
- Taisyklės ir pareigos
- Kontaktiniai asmenys skundams ar konfliktams spręsti
- Pagrindinės taisyklės išsikraustant.

8.1.2. Taisyklių keitimas

Bendruomenės gyvenimo taisyklės turi būti įpareigojančios, bet nesustabarėjusios. Todėl svarbu vis iš naujo patikrinti, ar jos vis dar tinkamos. Moterų Krizių centro gyventojos turėtų dalyvauti taisyklių kūrime ir balsavime dėl jų, pavyzdžiui, Krizių centro susirinkimo rémuose. Čia yra svarbu, kad Krizių centro kolektyvas apibrėžtų, kokios taisyklės yra absoliučiai svarbios, ir kurių reikia laikytis (pvz. saugumo taisyklių, jokio kitų gyventojų moterų informacijos perdavimo), ir kurias taip pat galima pakeisti. Esmingiausia yra pradžioje paminėta direktyva, kad kuo didesne dalimi reikia išlaikyti gyventojų moterų asmeninę laisvę ir pagarbą jų privačiai sferai bei jų žmogiškąsias teises.

Gyventojoms turi būti labai aišku ir suprantama, kokias Krizių centro taisykles reikia keisti, o kokių ne.

Tačiau Moterų Krizių centro principai priskiriami vieningam identitetui ir yra elementai, kurių negalima taip paprastai pakeisti, tai irgi reikia aiškiai pasakyti.

8.1.3. Teisė į laisvą gyvenimo kūrimą

Ypač turėtų būti pabrėžta teisė į laisvą gyvenimo kūrimą. Šią sąvoką Krizių centro darbuotojos supranta kaip teisę bet kuriuo metu galėti palikti Moterų Krizių centrą su prieglauda, taip pat sugrįžti pas smurtaujantį partnerį. Moterys, kurios tam ryžtasi, gali bet kada vėl Moterų Krizių centre rasti apsaugą ir pagalbą. Daugeliu atvejų moterys kiekvieną kartą išeina iš Krizių centro šiek tiek tvirtesnės. Jos randa tą stiprybę, kurios joms reikia, norint surasti išsivadavimo kelią iš smurto ir prievartos.

8.1.4. Korektiškas elgesys

Ar moteris, kuri nusižengė taisyklėms ir susitarimams, turi anksčiau laiko išsikelti iš Krizių centro, priskirtinas prie sunkiausių sprendimų. Kadangi moterys dažnai neturi jokios alternatyvos, darbuotojoms yra dažnai sunku išmesti už durų moterį ir jos vaikus.

Tai gali privesti prie to, kad Krizių centre kilis didžiulis nepasitenkinimas, nes viena moteris nesilaikė taisyklių ir nepadarė tinkamų išvadų.

Iš esmės reikia apgalvoti, kokie nusižengimai nuo taisyklių yra tokie sunkūs, jog gyventoja dėl to turi palikti Moterų Krizių centrą su prieglauda. Kadangi tai moterims, kurios neturi jokios alternatyvos, yra labai sunki pasekmė, reikėtų tokią procedūrą taikyti labai atsargiai. Esant nedideliems taisyklių pažeidimams, padariniai turėtų būti kitokie. Taisyklės sudaro rėmus bendruomenės gyvenimui. Yra nerealu laukti, jog jų bus laikomasi šimtu procentu – joks žmogus visą laiką nesilaiko visų taisyklių. Žmonės susikuria įvairią erdvę veiksmų laisvei, kurią jie – dažnai tylutėliai – naudojami ir toleruoja vieni kitus. Tai per daug brangiai kainuotų ir vargintų, jei pastoviai bus kreipiamas dėmesys į taisyklių laikymąsi. Daugeliui taisyklių Krizių centre nėra jokių procedūrų ar sankcijų, jei taisyklių nėra laikomasi. Visgi yra svarbu nustatyti procedūrinės taisyklės tam, kad būtų galima konstruktyviai užkirsti kelią nusižengimams. Procedūrinės taisyklės bet kuriuo atveju turi nepažeisti minėtų asmenų teisių.

Pavyzdys:

Moters išmetimas iš Moterų Krizių centro su prieglauda priskiriamas, kaip sakyta, prie sunkiausių sprendimų. Toliau taktiško elgesio ir procedūrinių žingsnių pavyzdys, kuris buvo išplėtotas benamėms moterims Vienoje/ Austrija:

- Procesas turėtų vykti pagal tokius klausimus:

- Kuo pasireiškia taisyklių pažeidimas?
- Kas sukelia taisyklių pažeidimą? Kas atsakingas už tai, kad būtų laikomasi elgesio taisyklių ir nurodo pažeidimus?
- Ar problema iškilo pirmą kartą, ar jau anksčiau pasitaikė incidentų? Jei taip, tai kaip jie buvo išspręsti?
- Kur, į kokios komisijos darbą įtraukiama problema? Kas yra už tai atsakingas?
- Kada sprendžiama apie taisyklių pažeidimą?
- Kas dalyvauja komisijoje?
- Kas atstovauja Krizių centro taisyklėms?
- Kas atstovauja minėtą moterį, ar tai turi būti jos patarėja ar kokia kita darbuotoja? (yra labai svarbu, kad moteris turėtų ką nors savo pusėje, kas ją gintų kaip advokatė, ji turi turėti tokią teisę. Tai neturi būti traktuojama kaip „išdavystė“ Krizių centro taisyklėms)
- Ar gali būti ir atstovė iš pačių gyventojų moterų?
- Kaip vyksta procesas?
- Kas priima sprendimą?
- Kaip atrodo sprendimas ir kaip bei kada jis priimamas?
- Kas perduoda šį sprendimą ir kaip minėtai moteriai ir kitoms moterų globos namų gyventojoms?

Korektiškos ir Krizių centro gyventojoms skaidrios procedūros padeda sustiprinti ir išsaugoti pasitikėjimą Moterų Krizių centre. Aiškios procedūros užkerta kelią tam, kad darbuotojų sprendimai būtų priimami kaip prievarta. Tai metodas, kurio dėka subalansuojama nelygių jėgų pusiausvyra tarp darbuotojų ir gyventojų.

8.2. DALYVAVIMO FORMOS

Moterų Krizių centro gyventojos turėtų dalyvauti Krizių centro organizacijos ir (savi)valdos darbe tam, kad veikdamos pagal pačių susikurtus modelius ir pagal principą: padėdamas kitam padedi sau, susigrąžintų prarastą pasitikėjimą savimi.

Moterys ir jų vaikai, kurie bėga į Moterų Krizių centrus, dažnai būna patyrę prievartą ir smurtą. Daugelį jų metų metus laikė uždarę jų sutuoktiniai arba partneriai. Daugelis iš jų sistemingai prarado pasitikėjimą savimi. Moterų Krizių centras pateikia priešingą modelį prievartai, tas

modelis remiasi laisve nuo smurto ir prievartos, solidarumu, dalyvavimu ir demokratinėmis struktūromis.

Toliau bus pateikti keli pasiūlymai dėl priemonių ir metodų naudojimo, kaip Moterų Krizių centre galima realizuoti dalyvavimą ir demokratinę struktūrą.

8.2.1. Moterų Krizių centro susirinkimas

Daugelyje Moterų Krizių centrų yra įprasta, kad mažiausiai kartą per savaitę šaukiami susirinkimai kuriuose visos gyventojos gali pateikti savo pageidavimus ir idėjas. Krizių centro susirinkimų tikslas gali būti paaiškinamas taip: "Pirmiausia Krizių centro susirinkimas turėtų būti savaime suprantama demokratinės kultūros dalis, į jį reikia žiūrėti kaip į rimtą galimybę praplėsti socialinius gebėjimus: mokytis, prisiderinti, atstovauti savus interesus ir priimti kitų pageidavimus ir čia skirti tarp priimtinių ir nepriimtinių reikalavimų". (BMFSFJ 2000, tomas 191.2, psl. 31).

Pastoviai šaukiamiems Krizių centro susirinkimams rekomenduojama laikytis tokių gairių:

- Visų gyventojų dalyvavimas yra būtinas.
- Dienotvarkė yra paruošta, kad susirinkimas turėtų struktūrą.
- Visos moterys turėtų turėti teisę ir būti padrąsintos įnešti į dienotvarkę savo punktus.
- Dienotvarkės punktai gali būti: Krizių centro taisyklių įvedimas arba keitimas, bendrų renginių planavimas (pvz. Aktyvios veiklos ir švenčių planavimas ir organizavimas), diskusijos svarbiomis temomis, galimi eksperčių pakvietimai tam tikroms temoms aptarti ir daug daugiau – pagal gyventojų ir darbuotojų interesus.
- Patartina, kad dvi moterys vadovautų Krizių centro susirinkimui. Geras variantas būtų, jei vadovavimą perimtų viena gyventoja ir viena darbuotoja.
- Svarbu nustatyti, kokias teises ir kompetencijas turi Krizių centro susirinkimas, pavyzdžiui, Krizių centro taisyklių įvedimas ir keitimas ir pan.
- Namų susirinkimo nutarimai turi būti parašyti raštu ir paskelbti viešai (iškabinti ant sienos).

8.2.2. Vaikų interesų atstovavimas

Vaikai taip pat turėtų turėti pastovius susirinkimus, kuriuose jie galėtų aptarti savo pageidavimus. Tokie susirinkimai paprastai vedami atstovės, atsakingos už vaikus. Paaugliai mielai organizuoja savo susitikimus, kuriuos patys ir veda.

8.2.3. Susirinkimai organizaciniais klausimais

Moterų Krizių centre turi būti sureguliuota dauguma organizacinių dalykų. Daugelyje Krizių centrų, jų gyventojos dalyvauja bendrame namų ūkyje, darbai yra paskirstomi. Tai reikalauja, kad būtų sudaryti planai darbų paskirstyme, ir kad būtų kreipiamas dėmesys į jų įgyvendinimą. Šios temos neturi būti aptariamos Krizių centro susirinkime, kitaip atsiras pavojus, kad jos susirinkime dominuos, o kitoms temoms nebeliks vietos. Be to organizaciniai potvarkiai turėtų būti aptarti atskirose sueigose.

8.2.4. Moterų Krizių centro taryba

Šalia Moterų Krizių centro susirinkimo, gyventojų susirinkimo yra svarbu, kad juose būtų galima pateikti prašymus ir interesus darbuotojų ir valdybos atžvilgiu. Norint tai realizuoti, gali būti

sudaryta Moterų Krizių centro taryba, kuri posėdžiauja reguliariai, pavyzdžiui, kas ketvirtį, ir kurioje dalyvauja gyventojų, darbuotojų bei valdybos atstovės.

Moterų Krizių centro taryba vaidina pagrindinį vaidmenį įgaliojimų kelyje. Ji konstatuoja, jog (a) gyventojos bus įtrauktos į sprendžiamuosius procesus, ir jog (b) dominuojančios gyventojos neigaus per didelės įtakos.

8.2.5. Konfliktų gėsinimo sistema

Sąlygos Moterų Krizių centre gali gyventojoms sukelti suvaržymo jausmą, kas vėl lengvai gali privesti prie konfliktų, kuriuos reikėtų kiek įmanoma greičiau išspręsti. Kai kurios darbuotojos turi be to išmanyti meditacines technikas ir tai, kaip išspręsti konfliktus tam, kad jos galėtų sudaryti konfliktų sprendimų grupę. Taip pat yra patartina perteikti gyventojoms žinias apie konfliktų sprendimo metodus.

8.2.6. Dalyvavimo sunkumai

Gali būti, kad gyventojos ir jų vaikai, gyvendami Moterų Krizių centre su prieglauda, neryžtingai dalyvauja šio Krizių centro veikloje, pirmiausia gyvenimo čia pradinėje stadijoje. Visgi darbuotojos turėtų pastoviai stengtis jas įtraukti į visus renginius. Yra svarbu, kad moterys galėtų kartu kurti. Čia atsirandantys nuomonių reiškimo, diskusijų, sprendimo suradimo procesai, kaip ir sugebėjimas valdyti interesų konfliktus bei kitas konfliktines situacijas, yra visoms svarbios pamokančios patirtys.

Kartais viskas vyksta greičiau, jei darbuotojos priima visus sprendimus. Tačiau tai turi trūkumą, kad gyventojos moterys jausis „valdomos“, vietoj pojūčio, jog jos turi jėgų pačios tvarkytis savo gyvenimą ir dalyvauti bendrame Moterų Krizių centro gyvenime. Šis metodas dar gali būti su trūkumais todėl, kad žmonės, jei su jais bus elgiamasi kaip su vaikais, pradės ir atitinkamai elgtis: jie priešinsis arba prisitaikys, bet ne kaip suaugę, atskiri žmonės.

8.3. KITI BENDRUOMENĖS GYVENIMO MOTERŲ KRIZIŲ CENTRE ASPEKTAI

Laisvė nuo smurto ir jėgų pusiausvyra Moterų Krizių centre yra svarbūs tikslai, kuriuos nelengva pasiekti. Galimybės atgaliniams veiksams ir dalyvavimas vertinimuose pabrėžia aktyvų moterų indėlį kaip ir prisidėjimą prie visuomeninių pokyčių kūrimo. Įvairovė ir solidarumas yra galimybės, kurias reikia išnaudoti kiek įmanoma plačiau.

8.3.1. Smurto prevencija Moterų Krizių centre

Visuose Moterų Krizių centruose vyrauja svarbus principas, kad niekas neturi teisės panaudoti smurtą. Kai žmonės gyvena kartu ankštoje erdvėje, kaip kad Moterų Krizių centruose su prieglauda, yra neišvengiama, kad kyla konfliktai ir peržengiamos ribos. Psichologinis arba fizinis smurto pasireiškimas gali kilti ir moterų globos namuose, tarp vaikų ir jaunuolių, tarp moterų, prieš moteris arba vaikus.

Organizuojant bendruomenės gyvenimą Moterų Krizių centre yra labai svarbus konstruktyvus santykis su jėga. Neužtenka sudaryti taisykles, kad niekas neturi teisės naudoti smurtą. Yra būtina aktyviai dirbti, kuriant besmurtinį bendruomenės

gyvenimą, atpažįstant kiek įmanoma anksčiau smurto atsiradimą ir jam užkertant kelią, taip pat svarbu konstruktyviai tarpininkauti,

sprendžiant konfliktus. Prie to priskiriama ir tai, kad moterys ir jų vaikai mokosi gintis nuo visų ribų peržengimo ir jėgos naudojimo.

Vaikams ir jaunimui moterų Krizių centras, žinoma, turi būti taip pat erdvė be smurto. Todėl yra svarbu su moterimis ir motinomis dirbti prie besmurtinio auklėjimo temos.

8.3.2. Jėgų pusiausvyra

Nepaisant geriausių ketinimų sukurti lygybę, Moterų Krizių centre yra netolygaus jėgų pasiskirstymo. Darbuotojos yra stipresnėje pozicijoje nei gyventojos, vaikai silpnesnėje pozicijoje nei suaugę. Moterys, kurios kalba vietine kalba, yra stipresnės nei tos, kurios ta kalba nekalba ir t.t. Šis netolygus jėgų pasiskirstymas negali būti eliminuotas. Tačiau yra svarbu žinoti, kaip tas jėgų pasiskirstymas veikia, ir kaip jį reaguoti.

Darbuotojos ir gyventojos turėtų kartu stengtis dėl:

- jėgų skirtumų nuskaidrinimo ir įvardinimo;
- pusiausvyros ir balanso suradimo (pvz. per dalyvavimą kartu, per teisių moterų Krizių centre pripažinimą);
- skirtumų ir įvairovės kaip stipriosios pusės matymo, o ne dėl trūkumų (pvz. nesakyti, kad moteris blogai kalba vietine kalba, bet pabrėžti, kad ji kalba savo kilmės šalies kalba ir iš dalies taip pat vietine kalba – ir galbūt dar moka kitų kalbų);
- kelio užkirtimo blogai panaudoti valdžią ir mokėjimo ją kritiškai įvertinti.
- Dalyvavimas ir demokratinė struktūra yra, kaip kad buvo pavaizduota aukščiau, svarbios priemonės ir metodai, norint sumažinti jėgos netolygumą ir blogą įgalių panaudojimą arba jėgos pavartojimą.

8.3.3. Pasiūlymai ir skundai

Prie demokratiškesnių struktūrų ir profesionalumo priskiriama ir tai, kad moterys, kurios pasinaudojo Krizių centro paslaugomis, prašomos dar kartą sudalyvauti Krizių centro veikloje.

Tai tarnauja tam, kad būtų galima viduje įvertinti ir pagerinti paslaugas (žr. 11 skyrių). Dėl to reikėtų atlikti apklausą dėl teigiamų, o taip pat ir dėl neigiamų gyvenimo moterų Krizių centre su prieglauda aspektų.

Yra įvairiausių būdų dėl pakartotinio moterų dalyvavimo. Vienas iš metodų yra, pavyzdžiui, anketa, kurią pildo kiekviena moteris, išsikeldama iš Krizių centro. Gali būti pastatyta "pašto dėžė" idėjoms ir skundams surinkti. Pakartotinis dalyvavimas turėtų vykti anonimiškai. Kitaip gyventojoms būtų sunku ką nors kritikuoti.

Be to turėtų būti nuo Krizių centro nepriklausoma vieta ar asmuo, kur moteris galėtų atnešti skundą, jeigu jai atrodo, jog Krizių centre pažeidžiamos teisės. Šis asmuo gali būti valdybos narys. Taip pat turėtų būti išorinė instancija (pvz. nacionalinis moterų globos namų tinklas), į kur galima surinkti visus skundus, ir kuri gyventojoms figūruotų ir kaip ombudsmeno tarnyba, ir kaip tarpininkė konfliktų sprendimuose.

Moterų Krizių centro darbuotojos yra labai įsipareigojusios ir daro viską, ką tik gali. Nepaisant to, jos irgi gali padaryti klaidų arba karšligiškame darbų tempe nespėti atkreipti dėmesio į tai, jog viena moteris yra labai nepatenkinta. Galimybė skųstis priklauso prie pagrindinių teisių demokratinėse visuomenėse.

8.3.4. Dalyvavimas išoriniuose vertinimuose

Pastovūs išoriniai vertinimai yra tolesnis svarbus instrumentas tam, kad būtų galima patikrinti ir pagerinti moterų Krizių centro teikiamas paslaugas. Vertinimuose turėtų dalyvauti moterys ir vaikai, kurie naudojami Krizių centro paslaugomis (daugiau apie tai žr. 11 skyriuje).

8.3.5. Dalyvavimas socialiniuose pokyčiuose

Šalia dalyvavimo vidiniuose moterų Krizių centro procesuose ir bendruomenės gyvenimo struktūrų kūrimo yra svarbus moterų dalyvavimas išorinės veiklos srityse, sąmoningumo ugdyme ir visuomenės informavimo priemonėse.

Žinoma, niekas neturi būti verčiamas to daryti, o pirmenybė teikiama apsaugos bei anonimiškumo išsaugojimui. Tačiau moteris visgi reikėtų skatinti būti visuomeniškai – politiškai mažančiomis ir veikiančiomis asmenybėmis ir, pagal jų interesus ir poreikius, kviešti prisidėti prie įvairių veiklos sričių.

Pavyzdžiai:

- Moterų Krizių centro gyventojos įtraukiamos į pasiruošimus tarptautinei Moters dienai kovo 8d. arba į kampaniją „16 dienų prieš smurtą“ nuo lapkričio 25d. iki gruodžio 10d.
- Gyventojos gali lydėti darbuotojas politinėse demonstracijose.
- Į Krizių centro susirinkimą nuolat įtraukiamos moterims aktualios politinės temos tokios, kaip moterų skurdas arba vaikų priežiūra.

8.3.6. Atvirumas visų moterų atžvilgiu

Pagarba ir tolerancija visų moterų ir jų vaikų atžvilgiu ir įvairovės pripažinimas bei gerbimas moterų Krizių centre turėtų būti vertybė. Daugelyje moterų Krizių centrų gyvena skirtingų tautybių, kultūrų, religijų ir etninės kilmės moterys. Ši įvairovė yra kartu ir realybė, ir praturtinimas.

Tačiau įvairovė visgi gali sukelti ir konfliktų bei sukelti tokias neigiamas tendencijas kaip atskirtis ir diskriminacija. Rasistinė ir priešiška svetimšaliams laikysena visuomenėje taip pat atsispindi ir moterų Krizių centruose. Prie svarbių moterų Krizių centrų uždavinių priklauso ėmimasis priemonių šioms tendencijoms suvaldyti.

Reikia naudoti įvairias strategijas, norint išlaikyti kultūrų ir kalbų įvairovę Krizių centre:

- Darbuotojos iš įvairiausių kultūrų: su jomis gyventojos greičiau randa kontaktą, ir yra kur kas lengviau bendrauti gimtąja kalba.
- Migrantės ir moterys iš etninių mažumų turėtų būti ypač skatinamos aktyviai dalyvauti moterų Krizių centro gyvenime, pvz. atlikti gyventojų atstovės, kalbančios jų vardu, funkciją.
- Moterų Krizių centrų darbuotojų mokymas: kviečiamos moterys iš įvairių kultūrų tam, kad perduotų darbuotojoms savo kultūrų charakteristikas.
- Įvairių kultūrų ir religijų tradicinių švenčių šventimas: Kalėdos, Naujųjų metų šventė pagal graikų-ortodoksų tradiciją, musulmonų ar žydų šventadienis gali būti švenčiami kartu.
- Roma ar Sinti, moterys iš kaimiškų vietovių pasakoja pvz. apie savo kultūrą arba gamina tradicinį valgį ir pan.

8.3.7. Solidarumas

Solidarumo skatinimas yra tolesnis svarbus tikslas moterų Krizių centre. Planuoti bendrus renginius, padėti viena kitai, perimti veiklos sritis namuose, ir pan. skatina solidarumo jausmą, o taip pat pokalbiai apie patirtą smurtą.

Moterys, kurios jau ilgesnį laiką gyvena Krizių centre su prieglauda, perima svarbią pavyzdžio funkciją naujoms gyventojoms. Jos dažnai Moterų Krizių centre veikia kaip "mentorės" ir gina gyventojas, kurios dar nepakankamai gerai jaučiasi. Kartais moterys dirba ir išėjusios ir Moterų Krizių centro kaip garbės darbuotojos ir tuo perima svarbią moterų igaliojinių funkciją.

9. VISUOMENĖS INFORMAVIMAS IR SĄMONINGUMO UGDYMAS

Visuomenės informavimo ir sąmoningumo ugdymo pagrindinis tiklas yra išjudinti, atitinkamai daryti įtaką visuomeninių debatų, mainų ir suvokimo apie smurto prieš moteris ir moterų Krizių centrų veiklos procesą sklaidą. Visuomenės informavimas yra neišvengiamai būtinas! Kas gi kitas, jei ne moterų teisių gynėjos ir moterų Krizių centrų darbuotojos, turėtų rūpintis moterų Krizių centrų su prieglauda reikalais? Vyrų prievarta ir smurtas prieš moteris daugybėje šalių dar vis yra tabu. Visuomeninis interesas šia tema atitinkamai yra žemas. Kad toliau būtų vykdomas darbas Krizių centruose, reikia daugiau nei atskirų kontaktų ir pavienių skatintojų. Sėkmingas visuomenės informavimas įmanomas tik tada, kai Moterų Krizių centrų darbuotojos kartu paremiamos tinklinių organizacijų.

9.1. INFORMACIJOS APIE MOTERŲ KRIZIŲ CENTRUS PATEIKIMAS

Kai kuriami Moterų Krizių centrai, yra svarbu įsitikinti, jog ir patiems Krizių centrams reikia truputį "reklamos". Yra daugelis priežasčių, dėl ko visuomenę reikėtų informuoti apie toki įkūrimą:

- Moterų Krizių centrai turėtų būti žinomi visiems.
- Turėtų būti iškeliami tokios įstaigos svarba ir nauda.
- Vietinėje erdvėje turėtų būti sukurtas teigiamas Moterų Krizių centrų įvaizdis.
- Su politikėmis ir visuomenės atstovėmis turėtų būti sukurti geri santykiai.
- Svarbios asmenybės, taip pat ir visuomenė turėtų būti pritrauktos kaip Krizių centrų reikalų ir tikslų rėmėjos.
- Turėtų būti sukurtas remiančių įstaigų tinklas tam, kad Krizių centras būtų matomas politinėje plotmėje ir gautų pakankamą finansinę paramą.

Yra penki punktai, į kuriuos būtinai reikia atsižvelgti, jei kuriama informacinė politik ir atstovavimas. Pirmasis punktas tarnauja identiteto vystymui (Corporate Identity, CI):

1. Kas mes esame?
Kiti du klausimai yra apskritai susiję su Moterų Krizių centrais:
2. Kas yra tikslinės grupės?
3. Kokie metodai yra labiausiai tinkantys, kai kalbama apie panaudojimo santykių?
Paskutiniai du aspektai tiesiogiai susiję su informacinės politikos turiniu:
4. Kaip pavaizduojamas pasiūlymas? arba: Kas yra moterų Krizių centrai, atitinkamai, kas jie nėra?
5. Kokias pasekmes turi informacijos srutai, kurie pateikiami apie moterų Krizių centrus, atsižvelgiant į saugumą ir patikimumą?

9.1.1. Kas pasiunčia žinią?

Visada turėtų būti aišku, kas yra žinios siuntėjas. Kas yra Moterų Krizių centrai, kokias paslaugas jie teikia? Kokie Moterų Krizių centrų darbuotojų pradmenys ir Krizių centrų atsakomybė?

Šie klausimai padeda identiteto vystymui. Be to yra svarbu, kad darbuotojos vieningai sutartų dėl Visuomenės informavimo tikslų ir turinio. Teigiamas savęs vertinimas ("Mes, darbuotojos, didžiuojamės savo darbu") ir problemų sprendimo pradai (kaip priešybė į problemas orientuotam pradui) yra prielaidos sėkmingam Visuomenės informavimui.

9.1.2. Tikslinės grupės

Patartina gerai pagalvoti, į ką Moterų Krizių centrų darbuotojos su savo informacija turi kreiptis. Kas yra žinios gavėjas? Tai daro lemiamą įtaką visuomenės informavimo turiniui ir metodams. Todėl yra patartina susikoncentruoti į aktualias tikslines grupes Moterų Krizių centrų viduje ir išorėje.

Vidinė komunikacija ir informacija skiriama darbuotojoms, valdybai, organizacijos nariams, gyventojoms ir kolegėms iš kitų Moterų Krizių centrų ir pagalbą moterims teikiančių organizacijų. Vidiniam naudojimui turi būti prieinama aktuali medžiaga visoms darbo sritims, publikacijoms, studijoms, o taip pat informacija apie tolesnio lavinimosi galimybes. Vidinių komunikacijų centre yra numatyti pastovūs susitikimai. Darbuotojos dažniausiai susitinka kartą per savaitę, gyventojos taip pat turi pastovius susiėjimus. Valdyba daugiausia informuojama nuo dviejų iki trijų kartų per metus. Darbuotojos iš įvairių Moterų Krizių centrų pirmiausia susitinka, norėdamos pasidalinti patirtimi ir padiskutuoti dėl bendros veiklos, kuri gali išeiti ir iš už normalaus Moterų Krizių centrų darbų rėmų (antraštinis žodis “Kampanijos”), arba jos dalyvauja praktikos seminaruose. Išorinis visuomenės informavimas turėtų pasiskirstyti į tris tikslines grupes:

- į eksperčių ir eksperčių grupes, pavyzdžiui, specialiųjų institucijų, institucijų, politinių partijų, parlamento narių moterų ir pasitarimo konsiliumus;
- į rėmėjus iš visuomenės ir ūkio, pavyzdžiui, smurto šeimoje aukos, aukų giminaičiai, rėmėjos, sponsorės ir pagalbininkės;
- į informacinių priemonių atstoves ir vartotojas, kaip žurnalistės, leidėjos, skaitytojos arba radijo klausytojos.

Taip pat būtų pasiūlymas apibrėžti ne tik tikslines grupes, bet ir centrinį pranešimą, į kurį buvo nukreiptas turinys. Po to, kai buvo surastos tikslinės grupės ir pranešimas, gali paaiškėti, jog tie patys komunikaciniai metodai tinka daugeliui tikslinių grupių. Tačiau visgi yra tikslinga visą minčių procesą, kaip nurodyta viršuje, dar kartą peržiūrėti.

Toliau keletas pavyzdžių tikslinėms grupėms ir joms priklausančioms esminėms žinioms:

Tikslinė grupė

Žinia

Smurtą patyrusios moterys:

“Mes čia esame tam, kad tave apgintume”.

“Tu turi teisę į apsaugą ir saugumą”.

Kitos socialinės institucijos:

“Moterų Krizių centrai užtikrina apsaugą ir saugumą smurtą patyrusioms moterims ir jų vaikams”.

Rėmėjos:

“Mums reikia jūsų paramos, kad galėtume užtikrinti smurtą patyrusioms moterims ir jų vaikams saugų prieglobstį ir juos apginti, gyventi nepriklausomai nuo smurtaujančio partnerio”.

9.1.3. Visuomenės informavimo metodai

Kadangi Moterų Krizių centrai disponuoja labai ribotais asmeniniais ir finansiniais resursais, yra svarbu koncentruotis į tuos viešųjų ryšių metodus, kurie pateikia aukščiausią multiplikacinį faktorių. Visgi prieš tai reikia apsispręsti, ar su viena žinia galima pasiekti nacionalinę, regioninę arba vietinę tikslinę publiką.

Jei jau vieną kartą buvo apsispręsta, tai reikia pagalvoti, kokia informacijos priemonė geriausiai tinka savo efektyvumu ir išlaidomis, kad būtų išplatinta žinia. Elektroninės informacinės priemonės (radijas ir televizija) pasiekia didelį gyventojų segmentą, kuris dažniausiai šios informacijos nelabai ir ieško.

Kartu su tuo susijusios aukščiausios gamybos išlaidos, siuntimo išlaidos yra labai aukštos. Jei Moterų Krizių centrų darbuotojos apsispręs dėl šios informavimo priemonės, yra svarbu užsiimti lėšų rinkimu ir pasidomėti, ar gali sumažėti išlaidos, jei pavyzdžiui, per televiziją pasirodys adaptuota socialinės reklamos laida. Taip pat reikėtų pabandyti gauti paramą iš pačių televizijų bei radijo stočių. Kita galimybė taip pat būtų išnaudoti savo naudai nemokamą laidų transliacijos laiką, kas gali būti labai efektyvu, nors tai dar mažai ištirta. Poveikis yra sunkiai įvertinamas.

Dažnai apsimoka užmegzti daugiau kontaktų su žurnalistais, kurie domisi šia tema ir yra pasiruošę į ją gilintis. Svarbu investuoti šiek tiek laiko, pasikalbant su žurnalistais ir atskleidžiant jiems smurto prieš moteris kontekstą, ypač jo pasekmes. Ne visada svarbu informuoti informacinių priemonių atstoves, vietoj to galima dėmesį sukaupti į atrinktų žurnalisčių aprūpinimą aktualia informacija, ir dirbti kartu su jomis prie tokių dalykų, kaip geriausiai pristatyti jų tikslinei publikai temą apie smurtą šeimoje. Svarbi tema, kuri bet koku atveju turi būti nagrinėjama, yra tai, kaip reikėtų kalbinti smurto šeimoje aukas. Taikant informacines priemones, gali būti būtina, kad iš smurto šeimoje aukų būtų imamas interviu apie jų patirtą smurtą. Tam, kad informacinių priemonių poreikiai būtų suderinti su aukų poreikiais, žurnalistės turi jautriai žiūrėti į šias problemas. Realistiškiau yra bandyti "išauklėti" keletą žurnalisčių vietoj visos profesinės grupės!

Bet yra ir daugiau efektyvių metodų, ir kartais yra labai palanku suderinti du finansiškai tinkamus variantus, nors kiekvienas jų turi ir trūkumų. Tam priskiriami informaciniai lankstinukai ir internetiniai puslapiai. Lankstinukus patartina

paruošti (dar ir todėl, kad juose galima išvardinti rėmėjus ir paminėti spaustuve, kuri spausdina palankiomis kainomis arba net gali atspausdinti nemokamai). Visgi norint atspausdinti didelius kiekius, informaciją reikia išdėstyti labai glaustai. Internetas greitai bus prieinamas vis didesiam moterų skaičiui. Internetas savaime yra daugiau nei informacinė priemonė kiekvienai, kuri jau susidomėjo tema, kurios aktyviai galima paieškoti informaciniuose tinklalapiuose. Jeigu lankstinuke visgi užrašoma internetinio puslapio nuoroda, kur informacija pateikiama praktiškai neribota, taip sėkmingai kombinuojamos dvi palankių kainų informacinės priemonės. Dėl efektyvaus internetinio puslapio informacijos panaudojimo, yra patartina pasieškoti tinklalapio dizainerių arba internetinio dizaino firmų, kurios ieško laiduotojų-klientų, t.y. kurie nemokamai arba už nedidelį mokestį sudaro tinklalapius ir juos administruoja, ir taip užtikrina pavyzdinių projektų pasiūlą naujoms klientėms. Tai yra pirmiausia gera galimybė, kai jokia Moterų Krizių centro darbuotoja neturi atitinkamų žinių.

Visuomenės informavimo pavyzdžiai:

- Reklama ant visuomeninių transporto priemonių ir taksi;
- Plakatai mokykloms, jaunimo nakvynės namams, ligoninėms, gydytojų kabinetams, socialinėms įstaigoms, teisinio konsultavimo biurams, bažnyčioms ir pan.;
- Informacinė medžiaga, lapeliai, lankstinukai, brošiūros ir pan.;
- Tinklalapiai;
- Pastovios publikacijos;
- Radijos ir televizijos laidos ir staripsniai laikračiuose;
- Dalyvavimas viešose diskusijose, eksperimentų susitikimuose, konferencijose ir pranašimų pristatymuose;
- Renginių organizavimas tokių, kaip lėšų rinkimo vakarėliai, parodos, demonstracijos ir pan.;
- Moterų Krizių centrų prezentacija politinėms partijoms, vietinėms organizacijoms, socialinėms institucijoms ir pan.;
- Bendradarbiavimas su politikėmis ir kitomis sprendimus priimančiomis atstovėmis;
- Vieši pasirodymai (smurto šeimoje aukos ir jų giminės kreipiasi į visuomenę).

9.1.4. Apibrėžimai (kas yra Moterų Krizių centrai, kas jie nėra)

Ši knyga turi tikslą nustatyti Moterų Krizių centrų standartus. Faktas yra toks, kad kai kuriose šalyse nėra institucijų, kurias galima apibrėžti kaip Moterų Krizių centrus. Šiose šalyse tikslinė grupė Moterų Krizių centrums yra tik fiktyvi, žinios apie Krizių centrus, ko gero, kyla iš žinių arba remiasi patirtimi iš užsienio. Kaip to priešybė yra šalių su įvairiomis aktyviomis veiklos rūšimis, kai kuriose šalyse netgi su gausybe pagalbinių institucijų.

Kaip visada pradžioje reikia apgalvoti, kad tikslinė grupė, kuri turi labiau susipažinti su Moterų Krizių centro organizacija, nevienodai supranta, kas yra Moterų Krizių centrai, priešingai negu tai suvokia pačios organizacijų darbuotojos. Tuo remiantis, gerai, kad būtų prieinama apibūdinanti informacija apie tai, kas yra Moterų Krizių centrai, ir tai, kas jie NĖRA.

9.1.5. Kokia informacija neturėtų būti paviešinta

Kai tik lankstinukas arba oficialus laiškas pasiekia išorinį pasaulį, jau nebegalima kontroliuoti, kas su jais atsitiks. Net jeigu jie pasirodo tik Moterų Krizių centruose, jų nuosavas gyvenimas jau cirkuliuoja. Jei Moterų Krizių centro adresas yra užslaptintas, jis jokiū būdu neturi pasirodyti ant kokios nors informacinės medžiagos, nei ant laiško antrašo, lygiai taip ir Moterų Krizių centro nuotrauka. Krizių centro darbuotojų anonimiškumas taip pat gali būti vienas iš saugumo aspektų, į kurį reikia atsižvelgti, pirmiausia tada, kai pavyzdžiui, metinėje ataskaitoje darbuotojos paminimos pavardėmis (arba ir su nuotrauka). Yra naivu tikėtis, kad tos moterys, kurių prašoma paremti Moterų Krizių centrą, ir tos, nuo kurių geriau laikyti paslapyje informaciją apie Krizių centrą, neturės bendrų pažįstamų. Net jei kyla viliojanti mintis pačiame Krizių centre surengti lėšų rinkimo akciją, reikėtų nuo to atsiriboti. rėmėjos ir aukotojos turėtų išmokti suprasti, kad pasitikėjimo principas Moterų Krizių centre yra esminis. Renginys, kuris sumanomas kaip parama Moterų Krizių centrui, neturi būti tokio pobūdžio, kad Krizių centras atsidurtų pavojuje.

9.2. SĄMONINGUMO UGDYMAS

Smurtas prieš moteris ir jų vaikus niekada nesiliaus, jeigu nepavyks suformuoti suvokimo apie šią problemą, jos priežastis ir galimas išeitis. Turint galvoje ribotus Moterų Krizių centro išteklius, visuomenės informavime reikėtų atsižvelgti į du aspektus tam, kad efektyviai būtų suformuotos tikslinės grupės. Vienas aspektas yra daugyba. Kampanijos visgi nėra vienintelis metodas, norint undyti sąmoningumą. Taip pat yra prasminga tiesiogiai kreiptis į specifines grupes, tokias, kaip mokytojos, kitų pagalbinių institucijų darbuotojos, policininkės ir pan., kitais žodžiais tariant, į tuos žmones, kurie susiduria su smurto šeimoje aukomis. Taip pat galima mokyti ir kitus, kad šie galėtų perimti užduotį.

Kitas aspektas yra bendradarbiavimas įvairiuose lygiuose, kuriame pabrėžiama bendrų pastangų nauda.

Nacionalinis bendradarbiavimas

Natūraliausia bendradarbiavimo forma vyksta tarp vienodo profilio organizacijų, šiuo atveju tarp Moterų Krizių centrų ir agalbą moterims teikiančių organizacijų, kurios dirba smurto prie moteris ir vaikus prevencijos srityje. Dėl darbo pasidalijimo ir finansinio debetavimo resursai gali būti panaudojami efektyviau.

Keletas pasiūlymų bendradarbiavimo tobulinimui:

- Finansavimas dizaino darbų, grafikų, tekstų ir kt., kuriuos reikia paruošti ir kurie kartu daug kainuoja, nesvarbu, ar jie užsakomi vienai ar keletui organizacijų

- Veikla padalinama tarp tikslinių grupių arba geografiškai tarp bendradarbiaujančių organizacijų
- Bendras lėšų rinkimas
- Patirties šioje srityje pasidalijimas

Kita bendradarbiavimo forma yra daugiasektorinė. Ji gali apimti įvairias nevyriausybinių organizacijų formas, arba tai bendradarbiavimas tarp NVO ir valstybinių institucijų. Abiem atvejais dažniausiai yra taip, kad Moterų Krizių centras pateikia kokybines ir kiekybines žinias, susijusias su smurtu prieš moteris šeimoje, tuo tarpu organizacijos partnerės atlieka tarpininko vaidmenį, sudarydamos tikslines grupes, kurios nėra lengvai prieinamos Krizių centrui. Iš to seka, kad Krizių centras tampa atviresnis visuomenei, o smurto šeimoje problematika prieinamesnė ir labiau suprantama visuomenei. Pavyzdys: kooperacijai tarp įvairių moterų NVO yra pasaulinė kampanija prieš smurtą prieš moteris iš Amnesty International. Regioniniai ir nacionaliniai partneriai yra moterų organizacijos, kurių veikla susijusi su smurto prieš moteris prevencija. Bendradarbiavimas tarp moterų NVO ir valstybinių institucijų, ypač tarp policijos, mokymų forma, ir kitų aktyvių veiklos sričių, laikomas pavyzdiniu.

9.3. KAMPANIJOS IR KITOS VEIKLOS SPECIALIEMS ĮVYKIAMS PAŽYMĖTI

Daugeliui organizacijų, ypač tiesiogiai specializuotą pagalbą smurtą ir prievartą patyrusioms moterims teikiančioms organizacijoms, nemokamas pasinaudojimas informacinėmis priemonėmis labai dažnai yra vienintelė galimybė būti viešumoje. Pačiu palankiausiu atveju, vietinė ir nacionalinė žiniasklaida suvokia problemos svarbą ir Krizių centro vaidmenį, todėl stengiasi, kad jo atstovių balsas būtų išgirstas. Bet jei tai nėra tas atvejis, Krizių centras turi informuoti spaudą apie atitinkamą poziciją šiuo klausimu. Klausimas, kaip tai padaryti efektyviai.

Svarbu žurnalistes informuoti pastoviai ir aktyviai. Tam reikia suprantamos ir tikslios informacinės medžiagos, aktualios statistikos ir informacinių lankstinukų. Apie kiekvieną įvykį turėtų būti pranešama per visuomenės informavimo priemones. Yra naudinga sudaryti specialius sąrašus vietiniams, regioniniams ir nacionaliniams informacijos skleidėjams (laikraščiams, televizijos kanalams, radijo stotims, kt.). Ši informacija turi būti pastoviai atnaujinama!

9.3.1. Sunkumai

Kiekvienas, kuris jau kartą bandė gauti visuomenės informavimo priemonių dėmesį smurto prieš moteris šeimoje temai per žiniasklaidos laidas ar spaudos konferenciją, nepriklausomai nuo to, kokia svarbi yra tema, įsitikino, kad tai nėra patrauktu žiniasklaidai. Jie linkę ieškoti ryšių su svarbiais dienos įvykiais, bet Krizių centro atstovės gali nenorėti sėdėti ir laukti tragedijos, kuri taip ir liktų nepažinta smurto šeimoje kontekste. Todėl viena iš galimų strategijų – pastoviai sekti dienos naujienas ir visada, kai tik pasirodo svarbi žinia, pareikšti savo poziciją.

9.3.2. Geroji praktika

Ilgalaikės kampanijos yra efektyvesnės nei trumpalaikės, jos nebūtinai turi būti brangios. Yra labai efektyvių metodų, norint pradėti kampaniją. Štai keletas pavyzdžių:

Yra keletas tarptautinių dienų, kurios susijusios su moterų teisėmis ir smurtu prieš moteris. Šiomis dienomis tikimybė jog žiniasklaida pastebės šią temą ir apie ją bus kalbama ypač didesnė.

Taip pat yra nacionalinių ir tarptautinių dienų bei sukakčių, kurios pastoviai pastebimos žiniasklaidos ir visuomenės informavimo priemonių. Prie jų priskiriamos Žmogaus Teisių diena, tarptautinė ŽIV/AIDS diena ir Visų Šventųjų diena. Kadangi šios dienos minimos kiekvienais metais, dažnai žurnalistai stengiasi smurto šeimoje problematiką atskleisti kitu kampu. Gali būti labai sėkmingas dalykas, jei šios atminties dienos bus pažymėtos kalendoriuje, ir vėliausiai prieš savaitę sukurama laida ir pristatomas požiūris į smurtą prieš moteris.

Kita galimybė būtų pačioms sukurti specialias datas tokias, kaip Moterų Krizių centro atidarymo metinės.

Visiems paminėtiems įvykiams bendra yra tai, jog didesnė tikimybė būti pastebėtiems informacinių priemonių tada, kai organizuojamas ypatingas renginys ar akcija, ir kai pateikiamas ne vienas spaudos pranešimas.

Pavyzdys: Tylaus liudijimo kampanija, gatvės akcija.

1998 m. vykstant renginiui "16 dienų prieš smurtą prieš moteris", vengrų moterų teisių organizacija NANE pradėjo savo projektą „Silent Witness Campaign“ (vert. past. „Tylaus liudijimo kampanija“). Idėja tokiam projektui kilo iš JAV. Organizatorės užmezgė kontaktus ir pateikė daug informacijos. Pirmosios 15 skulptūrų buvo pagamintos su savanorių pagalba ir iš paaukotų pinigų.

2002 m. per renginį "16 dienų prieš smurtą moterims" ir Atviros Visuomenės Instituto (Open Society Institute) rėmuose remiamos visuomenės informavimo priemonių kampanijos metu vyko paroda su 40 figūrų, kurios reprezentuoja maždaug tiek moterų, kiek kiekvienais metais tampa smurto šeimoje aukomis Vengrijoje. Taip išleisti rėmėjų pinigus buvo neįprasta. Daugelyje kitų šalių iš tų pinigų buvo finansuojamos trumpos televizijos laidos ir plakatų akcijos. Tačiau Vengrijoje dėl sunkių sąlygų informacinių priemonių darbe tai atnešė, deja, mažai naudos. Todėl NANE darbuotojos pabandė organizuoti renginį, kuris patrauktų informacinių priemonių dėmesį. Lūkesčiai pasiteisino daugiau nei tikėtasi. Paroda plačiai nuskambėjo žiniasklaidoje:

Per visas vakaro žinių transliacijas buvo apie tai pranešta, parodyti interviu su NANE darbuotojomis ir smurto šeimoje aukomis, ir kiekvienas dienraštis kitą dieną parašė apie parodą, kai kuriose laikraščiuose pasirodė netgi keleto puslapių pranešimai.

Renginys, kurio metu visuomenės informavimo priemonės gali gauti geros vaizdinės medžiagos, pasirodė kaip ypač gerai pavykęs. Patirtis rodo, kad tokios akcijos poveikis išlieka dar ilgai: taip pat 2004m., Tarptautinę Moters dieną, "Tylaus liudijimo kampanija" susilaukė pakankamo žiniasklaidos dėmesio.

Tarptautinių konferencijų patirtį galima perduoti ir kitoms NVO.

Keletas parodos lankytojų balsų: viena moteris apžiūri figūras, skaito istorijas ir sako savo penkiamečiam sūnui: "Pažvelk, aš irgi galėjau būti viena iš jų."

Viena vidutinio amžiaus moteris kreipėsi į vieną NANE darbuotoją: "Jūs čia atliekate svarbų darbą. Prieš dvidešimt metų aš buvau panašioje situacijoje. Aš neturėjau nieko, su kuo galėčiau apie tai pasikalbėti. Dabar aš žinau, kad man pasisekė. Aš dar gyvenu ir man gerai sekasi".

9.4. KONFERENCIJOS, SEMINARAI IR APVALIŲJŲ STALŲ DISKUSIJOS

Konferencijos yra veiksmingos daugeliu aspektų. Kaip visada svarbus multiplikacinis faktorius, t.y. svarbu nustatyti, jog ribotomis priemonėmis gali būti pasiekti geri rezultatai.

Konferencijos paprastai pritraukia visuomenės informavimo priemonių dėmesį. Geras visuomenės informavimas turėtų patvirtinti, jog ne tik konferencijų dalyvės, bet ir plačioji visuomenė sužinos apie Krizių centro pasiekimus. Faktas, kad vykstančios konferencijos tematika yra smurtas šeimoje arba Moterų Krizių centro vaidmuo, jau susilaukia poveikio,

suvokiant temos problematiką visuomenėje. Daugiausia naudos iš renginio turėtų gauti konferencijos dalyviai. Deja, labai dažnai konferencijos turiniui didelę įtaką daro finansinės galimybės. Tačiau labai svarbu nepamesti iš akių priežasčių, dėl kurių buvo surengta konferencija, ir patikrinti, kokių tikslų galima pasiekti viena konferencija.

9.5. MOKYMAI

9.5.1. Vidiniai mokymai

Kadangi darbai Moterų Krizių centre nėra jokio specialaus išsilavinimo, dauguma Moterų Krizių centrų organizuoja specialius mokymus naujoms darbuotojoms ir garbės tarnautojoms. Tai iki šiol pasirodė esąs geriausias būdas užtikrinti nepertraukiamą veiklą. Šie mokymai atlieka svarbų vaidmenį naujų komandos narių integracijoje. Todėl yra patartina į mokymų programą kartu įtraukti patyrusias darbuotojas ir garbės tarnautojas arba kaip asistentes, arba netgi kaip treneres.

9.5.2. Mokymai Partneriams

Moterų Krizių centrai yra priklausomi nuo to, kad kitos pagalbą smurtą ir prievartą patyrusioms moterims teikiančios organizacijos jiems nukreipia klientes, arba jos taip pat remia moteris ir jų vaikus. Todėl darbuotojoms iš kitų specifinių organizacijų ar institucijų yra labai svarbūs mokymai, nesvarbu, ar juos organizuoja Moterų Krizių centras ar kitos organizacijos, žinybos ar institucijos. Mokymų kurso turinys gali būti labai įvairus ir orientuotas į esamus reikalavimus. Kai kuriose šalyse supratimas apie smurtą šeimoje yra aukštesnis nei kitose. Kai kurie mokymai gali daugiau dėmesio skirti tam, kaip dirba Moterų Krizių centrai, ir kokias paslaugas jie teikia savo klientėms, kiti orientuoti į smurto prieš moteris šeimoje esmę, priežastis ir paskemes.

Rekomendacijos mokymams:

- jei įmanoma, užtikrinti, kad kursai vyktų kitoje aplinkoje, o ne dalyvių darbo vietoje;
- jie turėtų vykti mažose, daugiausia 15 žmonių grupėse, kas mokytojui leidžia perteikti turinį interaktyviais pratimais, o ne tik paskaitomis;

- mokytojų komandą turėtų sudaryti tiek Moterų Krizių centro darbuotojos, tiek profesinių grupių atstovės. Taip pat svarbu, kad mokytojų komanda būtų mišri ir lytiškumo principu.
Gera praktika: WAVE Mokymų programa (WAVE 2000)

9. 6. YPATINGI PASIŪLYMAI RĖMĖJOMS IR SKATINTOJOMS

Gali būti labai svarbu vystyti aktyvią viešą veiklą tam, kad rėmėjai ir potencialūs rėmėjai matytų, jog organizacija funkcionuoja, ir kad lėšos panaudojamos tikslingai.

Keletas pavyzdžių, kaip tai galima padaryti:

- Leisti pastovų informacinį biuletenį (tai gali būti veiklos ataskaitos santrauka, informacija apie panaudotas lėšas – ši informacija apskritai turi būti viešai skelbiama, atnaujinta informacija apie Krizių centrą ir pan.) ir nusiųsti potencialiems bei esamiems rėmėjams.
- pakviesti rėmėjus į viešus renginius, kuriuos organizuoja Moterų Krizių centras ir kuriuose dalyvauja pats
- pastoviai prisiminti rėmėjus ir pagerbti jų indėlį (pvz. tnklalapyje, publikacijose).

Sunkumai

Dauguma Moterų Krizių centrų yra nevyriausybinės organizacijos. Ši organizacinė forma garantuoja didelę dalį nepriklausomybės tam tikrose srityse. Bet tai taip pat gali būti priežastis finansiniams sunkumams. Tai yra todėl, kad kai kuriose šalyse NVO silpnai pasitikima dėl partinės ir politinės sistemos, korupcijos, kitų organizacijų, kurios užsiima pinigų plovimu, pažemindamos gerą visų NVO vardą.

10. BENDRADARBIAVIMO TINKLŲ KŪRIMAS

Moterų krizių centrų darbas yra įpintas į institucijų ir teikiančių pagalbą smurtą patyrusioms moterims organizacijų darbą ir yra naudingas tuomet, kai šių institucijų atstovai yra gerai informuoti apie smurto prieš moteris šeimoje specifiką. Krizių centrų darbuotojai su klientėmis turi aptarti, kokias procedūras būtina atlikti, į kokias institucijas reikia kreiptis ir kas gali suteikti paramą ir palaikymą. Klientėms pageidaujant, krizių centrai tarpininkauja kai kuriose institucijose, pavyzdžiui, policijoje, teismuose. Iš to seka, kad moterų krizių centrai artimai ir tęstinai bendradarbiauja su kitomis panašiomis įstaigomis. Todėl labai patartina artimiausiu metu vystyti tinklinio ryšio ir bendradarbiavimo strategiją, kad reikiamu momentu jie veiktų.

10.1 MOTERŲ KRIZIŲ CENTRŲ VAIDMUO TINKLINIAM RYŠIUI IR BENDRADARBIAVIMUI(KOOPERACIJAI)

Moterų krizių centrų veikloje tinklinis ryšys ir bendradarbiavimas (kooperacija) pasireiškia dviem lygmenimis:

- Iš vienos pusės yra labai svarbu vystyti tinklinį bendradarbiavimą tarp moterų krizių centrų ir pagalbą teikiančių organizacijų smurtą patyrusioms moterims. Tokios pagalbą ir palaikymą teikiančios organizacijos apima moterų konsultavimo centrus arba moterų pagalbos linijas regioniniu ir nacionaliniu lygmeniu. Pagalbą teikiančių organizacijų tinklas smurtą patyrusioms moterims ir jų vaikams veikia kaip paramos rūšis ir vidiniai mainai taip pat kaip visuomenės balsas prieš smurtą prieš moteris. Ši padidintos specifikos koalicija gali būti plėtojama įtraukiant kitas moterų nevyriausybinės organizacijas (toliau – NVO) siekiant vieningai ginti moterų teises.
- Iš kitos pusės tarporganizacinis bendradarbiavimas yra būtinas palaikymo smurtą patyrusių moterų ir jų vaikų instrumentas ir apskritai prevencinė smurto šeimoje priemonė.
- Krizių centrai teikia žinias ir ekspertizes kitiems profesionalams, dirbantiems visuomeninėse organizacijose arba valstybės įstaigose, pavyzdžiui, socialiniai ir sveikatos apsaugos darbuotojai, policija, teisėjai, prokurorai, mokytojai.
- Svarbu, kad krizių centrai būtų įtraukti į visuomenės švietimo ir sąmoningumo kėlimo veiklą bendruomenėse (nors ir yra vyriausybės atsakomybė teikti švietimo paslaugas profesionalams ir panašioms veikloms). Moterų krizių centrai taip pat gali imtis iniciatyvos šioms veikloms.
- Bendradarbiaudami moterų krizių centrų darbuotojai gali ginti smurto aukų teises bendruomenėse bei pagalbą teikiančiose organizacijose.
- Bendradarbiavimas su kitomis organizacijomis gali pasirodyti esąs sudėtingas. Tai gali lemti šios priežastys:
  - Žinių trūkumas apie kitų darbą, jų tikslus ir problemas
  - Ribotas mąstymas (teritorinis mąstymas)
  - Dominuojantis elgesys
  - Negatyvi konkurencija
  - Finansinių resursų trūkumas
  - Problematiškos pozicijos, išankstiniai nusistatymai ir bloga patirtis

10. 2 TINKLINIO RYŠIO IR BENDRADARBIAVIMO (KOOPERACIJOS) SKATINIMO BŪDAI

Tobulinti santykius ir bendradarbiavimą (kooperaciją) tarp moterų krizių centrų, valstybės institucijų, pagalbą teikiančių organizacijų ir kitų profesionalų yra keletas skirtingų būdų:

- Daugiaprofesiniai mokymai ir tarpdalykiniai seminarai
- Bendri/jungtiniai projektai
- Daugiaprofesinės darbo grupės
- Koordinatorių tinklo plėtimas
- Vietiniai veiksmų planai smurto prieš moteris (artimoje aplinkoje) prevencijai

10.3 TINKLINIO RYŠIO IR BENDRADARBIAVIMO TIKSLINĖS GRUPĖS

Bendradarbiavimas nėra sėkmingas, jei grindžiamas tik pavieniais atvejais. Asmeniniai ir profesiniai santykiai yra būtini norint rasti pagalbos struktūras ir pagalbą teikiančias organizacijas moterims, patyrusioms smurtą ir jų vaikams.

Moterų krizių centrai ir kitų moterų teisių apsaugos organizacijų tinklai

Moterų krizių centrai yra sukūrę lokaliame, nacionaliniame ir Europiniame lygmenyje. Svarbiausias tikslas – keistis patirtimi. Be to, krizių centrai siūlo savitarpio pagalbą, organizuoja kampanijas ir kurti vieningą lobizmą.

Pavyzdžiui, keletas nacionalinių moterų krizių centrų tinklų:

- Women's Aid Federation England, www.womensaid.org.uk /Anglijos moterų pagalbos federacija/
- Nepriklausoma Austrijos moterų globos namų draugija, www.aoef.at
- ROKS (Švedija), www.roks.se
- Northern Ireland Women's Aid, www.niwaf.org /Šiaurės Airijos pagalba moterims/
- ZIF – Nepriklausomų moterų globos namų centrinė informacijos būstinė (Vokietija), www.zif-frauen.de
- LOKK – (Danija), www.lokk.dk
- Kiti moterų teisių tinklinių struktūrų pavyzdžiai:
- WIDE – Women in Development Europe, www.id.org /Moterys Europos vystymėsi/
- EWLA – European Women's Lawyers Association, www.ewlas.org /Europos moterų teisininkų sociacija/
- EWL – Europea Women's Lobby, www.womenlobby.org /Europos moterų lobizmas/
- Network of East-West-Women, www.neww.org /Rytų-Vakarų moterų tinkles
- Profem, www.profern.cz
- Women's International League for Peace and Freedom, www.wilpf.int.ch /Tarptautinė moterų lyga už taiką ir laisvę/
- Women in Black, <http://womeninblack.net> /Juodosios moterys/
- WAVE tinklas

Vaikams pagalbą teikiančios organizacijos

Artimas bendradarbiavimas su socialiniais darbuotojais vaikų teisių apsaugos srityje, šeimos konsultavimo centruose, taip pat šeimos klinikose ir jaunimo socialinio aprūpinimo institucijose yra didžiulės svarbos. Čia prioritetas teikiamas moterų ir vaikų saugumui.

Socialinio aprūpinimo institucijos

Jų tikslas yra užtikrinti finansinę paramą moterims, turinčioms nedaug lėšų, arba neturinčioms visai jokių pajamų.

Pagalbą teikiančios organizacijos moterims migrantėms

Šių organizacijų veiklos tikslai yra dalintis bendra informacija apie smurto prieš moteris socialinį poveikį ir teikti informaciją apie moterų teises ir įstatymų leidybą konkrečioje šalyje.

Migracijos valdžios institucijos

Apskritai šių institucijų tikslas yra kelti visuomenės sąmoningumą apie labai pažeidžiamą moterų migrantų padėtį ir specifines jų problemas, kurios dažnai susijusios su jų teisiniu statusu.

Sveikatos priežiūros institucijos

Pagrindinis bendradarbiavimo tikslas šioje srityje yra sveikatos apsaugos specialistų palaikymas vengiant smurto aukas gydyti kaip ligones (pavyzdžiui, kova prieš smurtą šeimoje nėra aukos psichinė problema) taip pat gerinti medikų bendravimą su smurto aukomis bei skatinti vesti detalizuotą medicininių išvadų dokumentaciją apie fizinį, seksualinį ir psichologinį smurtą prieš moteris. Tai pirmiausia pasiekama dėka informacijos mainų apie smurto poveikį moterų ir vaikų sveikatai. Moterų krizių centrų darbuotojos turėtų lydėti nukentėjusias moteris jų apsilankymo medicininėse institucijose metu.

Policija

Pagrindinis tikslas yra smurto aukų teisių gerinimas dalinant informaciją apie smurto prieš moteris pasekmes. Todėl policijos pajėgų apmokymas turi ypatingą reikšmę.

Teisinė sistema

Pagrindinis tikslas yra skatinti vystyti jautrų bendravimą su smurto aukomis ir pagalbą teikiančias organizacijas.

Apgyvendinimą teikiančios organizacijos

Jų veiklos pagrindas yra saugus moterų patyrusių smurtą ir jų vaikų apgyvendinimas ir jų materialinio savarankiškumo skatinimas.

Politinės institucijos

Tikslas yra politinius sprendimus priimančioms institucijoms pranešti, kokias problemas ir poreikius turi nukentėjusios moterys ir apie jų poreikį būti įstatymo saugomoms ir ginamoms.

Organizacijų bendradarbiavimas

Bendradarbiavimas nevisada gali būti sėkmingas tik tarp dviejų partnerių. Įtraukiant kuo daugiau institucijų dirbančių smurto įveikimo prieš moteris šeimoje srityje, prevencinės priemonės taps žymiai efektyvesnės. Taip pat yra svarbu, kad sukurtas bendradarbiavimo tinkas veiktų nuolat ir vyktų nuosekliai.

Sėkmingo tinklinio bendradarbiavimo ir intervencinių projektų pavyzdžiai:

- BIG <http://www.big-interventionszentrale.de>
- Šveicarijos intervenciniai projektai, http://www.frauenhaus-schweiz.ch/d_links.html#big
- die Domestic Violence Foren in Großbritannien, /Vietiniai Smurto forumai idžiojoje Britanijoje, http://www.womensaid.org.uk/network/a-z_for_a.htm
- Apvalūs stalai Vokietijoje ir kitur

10.4 GERBIAMŲ IR BENDRADARBIAVIMO SANTYKIŲ KŪRIMAS

Kiekviena profesinė grupė turi savitą požiūrį į prevencinį darbą. Svarbu aiškiai apibrėžti kiekvienos grupės požiūrį, vaidmenį ir atsakomybę ir mokytis apie kitų problemas ir suvaržymus. Negerbiant kitų specialistų darbo, bendradarbiavimas nebus sėkmingas.

Kelios bendros rekomendacijos bendradarbiavimui gerinti:

- Išlaikyti pritariamą stilių;
- Leisti kitiems pabaigti savo mintis, prieš kalbant pačiam;
- Atstovauti savo pažiūras;
- Priimti sprendimus dėl to, kas atrodo teisinga;
- Prieš pradėdant kalbėti apie savo jausmus, stengtis išklausti kitų;
- Kalbėti apie problemas, kol jos neįstrigo krizėje;
- Sąžiningai susidurti su problemomis ir sprendimų priėmimu;
- Įvertinti save kaip stiprią ir pajėgią organizaciją, bet tame pačiame lygmenyje su partnerėmis;
- Prisiimti atsakomybę, atsižvelgiant į situaciją ir kitų veiksmus.

(Šaltinis: žmonių, dirbančių kartu pavyzdžiai, bendradarbiavimo darbe idėjos, tarpdisciplininis projektas apie smurtą šeimoje. Šaltinių rinkinys iš Kanados.)

Devynios bendradarbiavimo vystymo stadijos:

1. Bendros filosofinės orientacijos, principų ir tikslų kūrimas. Svarbiausi principai yra smurto aukų saugumas, smurtautojo atsakomybė ir vengimas kaltinti auką.
2. Bendrų procedūrų kūrimas. Jautrumas smurto aukos patirčiai.
3. Kontroliuoti/sekėti atvejus užtikrinant atsakingų specialistų atskaitomybę. Apibrėžti kiekvienos profesinės grupės vaidmenį. Stebint pavienius atvejus gali būti rasti atsakomybės spragos.
4. Koordinuojant informacijos mainus tarp specialistų vystant bendrą supratimą apie slaptumo taisykles ir pasidalintą informaciją.
5. Teikti pagalbą smurto aukoms.
6. Užtikrinti smurtautojo atsakomybę, jį sulaikyti, numatyti sankcijas.
7. Veikti aktyviai, siekiant išvengti žalos vaikams, bei jiems teikti terapeutų pagalbą dėl traumuojančių įvykių.
8. Įvertinti teisingumo sistemos poziciją:
  - Policijos atsaką
  - Advokatų, prokurorų ir teisėjų atsaką
  - Bandomojo laikotarpio pagalbos procedūras
9. Einamieji mokymai.

Gerbiami ir bendradarbiavimo santykiai yra grindžiami pasitikėjimu ir supratingumu. Pasitikėjimas ir supratingumas gali būti sukurti dalinantis ir diskutuojant apie vieni kitų požiūrį ir patirtį. Akcentuojant tik klaidas nėra tinkamas kelias kurti bendradarbiavimo santykius. Kuomet nebelieka barjerų, geriausias būdas tęsti bendradarbiavimą yra išsiaiškinti, kaip galima geriau spręsti problemas/geriau dirbti.

Bendradarbiavimo santykiai gali būti sukurti tokiais žingsniais kaip kuriant koordinuotą bendradarbiavimą:

- rengti susitikimus ir diskusijas su ekspertėmis iš įvairių institucijų, vienos ar dviejų profesinių grupių iš karto. Didelėse grupėse žmonės linkę būti uždari, todėl tarpusavio pasitikėjimo kūrimas gali užtrukti. Šis metodas užima nemažai laiko, tačiau gali būti pagrindu efektyviam bendradarbiavimui.
- Po tokių susitikimų galima organizuoti susitikimus su visomis profesinėmis grupėmis ir institucijomis.
- Po susitikimų gali būti nustatomos pagrindinės grupės, jų vaidmuo ir atsakomybė.

- Gali būti išrinktas koordinatorius.
- Gali būti apibrėžiamas koordinacinis tinklas ir nustatomi jo uždaviniai.
- Tada gali būti sudaroma pagrindinių koordinatorių darbo grupė, kaip ir išplėstinė koordinatorių grupė.
- Ši pagrindinių koordinatorių grupė susitinka pastoviai, bet kuriuo atveju dažniau, nei išplėstinė grupė.

Šis metodas gali būti ypatingai naudingas, jei krizių centrų darbas yra naujiena visuomenėje, nėra žinomas kitoms paslaugas teikiančioms organizacijoms, nėra bendradarbiavimo tarp paslaugas teikiančių organizacijų arba yra problemų santykiuose tarp valdžios institucijų.

(grindžiama: Waltz/Derry 1999 m.)

Pavyzdžiui: Laukti dialogai (anticipation dialogues) (AD) susideda iš kelių socialinio aprūpinimo ir sveikatos nacionalinis tyrimų ir vystymo centro Suomijoje (STAKES) išvystytų metodų. Praktikoje Stakes šiuos metodus panaudojo bendradarbiaudamas su keliais miestais ir specialistais iš Suomijos. Šie metodai orientuoti į resursus ir į tinklinio ryšio plėtotę. Jų tikslas yra nugalėti barjerus tarp įvairių profesinių laukų bei vystyti prevencinius modelius, kuriuose dalyvauja socialinis ir sveikatos sektorius ir kitos tinklinės institucijos, kad būtų pagerinta darbo su klientais kokybė. Šie metodai yra stipriai struktūruoti, todėl Apvalaus stalo diskusijoms vadovauja du nepriklausomi moderatoriai. Anticipation dialogues (AD) gali būti įvairiai taikomas, pavyzdžiui, klientės gali dalyvauti apvalaus stalo diskusijose ir tolimesniame darbe. Klientės yra drąsinamos atsivesti draugų ar kitų žmonių, kuriais pasitiki.

(žr.: Arnkil/ Eriksson / Arnkil 1999 ir Seikkula / Arnkil / Eriksson 2003).

11. KOKYBĖS VADYBA, DOKUMENTACIJA IR DARBO VERTINIMAS

Viena iš Moterų Krizių centro vadybos užduočių yra kokybės vadyba, kurios tikslas - užtikrinti teikiamos paslaugos kokybę. Dokumentacija ir darbo vertinimas yra būtini, norint vykdyti veiklą ir apibendrinti patirtį. Be to, jų pagrindu teikiama informacija bei ataskaitos finansuotojams ir visuomenei.

Į darbo vertinimą svarbu įtraukti moteris ir vaikus, kurie naudojami Moterų Krizių centro paslaugomis. Jie yra teikiamų paslaugų „vartotojai“ ir jų atsilepimai apie tai, kas jiems padėjo, o kas ne, yra labai reikšmingi patirčiai. Kokybės kontrolės priemonėmis visų pirma yra nuolat tikrinamos bei gerinamos teikiamos pagalbos paslaugos. Dokumentaciją ir darbo įvertinimą būtina planuoti ir vykdyti labai apgalvotai, kad būtų išvengta bet kokio piktnaudžiavimo.

11.1. KOKYBĖS VADYBA

Svarbu įsisąmoninti, kad „kokybės vadybos“ idėja yra kilusi iš ekonomikos, iš patriarchalinio pasaulio modelio, ir taikant ją Moterų Krizių centro darbe bei jo principams gali kilti tam tikrų problemų. Todėl norint pritaikyti kokybės vadybos koncepciją realiam Moterų Krizių centro gyvenimui, būtinas šiuolaikiškas Moterų Krizių centrų bendradarbių ir mokslininkų požiūris. Gali atsitikti taip, kad tie, kurie remia Moterų Krizių centrus, priešinsis aukštiesiems standartams dėl didelių finansinių išlaidų ir pasisakys už minimalius standartus.

Esant tokiai situacijai Brigitte Sellach (2000) siūlo laikytis dvejopos strategijos. Viena vertus, visi Moterų Krizių centrai turi turėti aiškiai apibrėžtus standartus, kurių būtina griežtai laikytis. Kita vertus, atskiras Moterų Krizių centras gali siekti papildomai maksimalių standartų, kurie būtų įgyvendinami kaip dalis visų paslaugų, bet jų efektyvumo rodikliai būtų vertinimi atskirai.

Šioje mokymo priemonėje pateikiami realūs Moterų Krizių centro veiklos kokybės standartai, kurie remiasi 25 metų praktine patirtimi. Kokybės standartai nustatomi vadovaujantis aiškiai apibrėžtomis pamatinėmis vertybėmis (plg. 4 skyrius). Pamatinės kokybės garantijos vertybės galėtų būti apibrėžtos kaip Moterų Krizių centre pagalbos ieškančių moterų teisės. Brigitte Sellach (2000, psl. 280) jas formuluoja šitaip:

„Moterys turi

- teisę į fizinį ir dvasinį neliečiamumą,
- teisę gauti valstybės apsaugą ir pagalbą sau bei savo vaikams, kurią aukščiausios kategorijos profesionalūs darbuotojai teikia saugiose institucijose,
- teisę pačioms priimti sprendimus, teisę gauti paramą ir teisę į orumą“. Visuminė kokybės vadyba Majos Heiner (citata iš Sellach 2000, psl.277) nuomone yra „nuolatinis pats save reguliuojantis mokymosi procesas, apimantis keturias dalis:
- kokybės standartų nustatymą (planą)
- kokybės standartų įgyvendinimą profesionalioje veikloje taikant atitinkamas priemones (praktinę veiklą)
- įgyvendinimo rezultatų patikrą (įvertinimą arba įsivertinimą) ir
- tolesnę standartų plėtrą (planą)“

Nusistatant kokybės kontrolės planą galima orientuotis į tris pagrindinius aspektus.

Kokybės tikslai:

- vystyti Moterų Krizių centro veiklą, plečiant moterų teises,
- vystyti Moterų Krizių centro veiklą, orientuojantis į atskiras profesines grupes,
- kurti strategijas, padedančias įtvirtinti moterų teises visuomenėje.

Metodai, kurie gali būti naudojami įgyvendinant šiuos planus, yra:

- Nuolat kontroliuoti savo veiklą, o planus bei praktinį darbą koreguoti atsižvelgiant į pagalbos ieškančių moterų ir jų vaikų poreikius,
- Organizuojant minėtą kontrolę Moterų Krizių centrams siūlome naudoti tokias priemones:
  1. anonimines anketas klientėms,
  2. interviu su klientėmis,
  3. anketas ekspertams kitose įstaigose,
  4. apklausas apie veiklą mokyklose ir pan.,
  5. išorinį darbo vertinimą.
- Suteikti globotinėms galimybę aptarti ir įvertinti darbą.

Bet kuri dokumentacijos ir darbo vertinimo forma turi garantuoti globotinių duomenų apsaugą ir anonimiškumą. Visi darbuotojai turi įsipareigoti laikytis informacijos slaptumo.

11.2. DOKUMENTACIJA

Moterų Krizių centruose yra labai įvairių dokumentacijos rūšių. Paprastai visi dokumentai skirstomi į tris grupes:

- asmeniniai duomenys,
- vidinė statistika,
- ataskaitos.

11.2.1 Asmeniniai duomenys

Norint moterims teikti visavertes paslaugas būtina kaupti kai kuriuos duomenis. Žinoma, visa informacija turi būti laikoma griežtoje paslapyje. Ypač svarbu, kad ši informacija būtų neprieinama smurtautojui. Kitoms įstaigoms informaciją galima teikti tik turint vienareikšmišką klientės sutikimą. Išimtyms daromos tuo atveju, kai kyla pavojus moterų ir jų vaikų sveikatai arba gyvybei (žr. 3 skyrių). Krizių centro darbuotoja gali pati nuspręsti neteikti informacijos net ir turėdama klientės sutikimą, jeigu jaučia, kad tai gali atnešti moteriai (ir jos vaikams) žalos. Kai kuriuose regionuose ar šalyse būtina pateikti duomenis apie klientes norint gauti finansavimą iš atitinkamų vietinių įstaigų. Kai kuriose šalyse privaloma registruoti Moterų Krizių centrų gyventojas, nes už jų globą moka bendruomenė. Informaciją apie savo gyventojas ir jų vaikus kaupia dauguma Moterų Krizių centrų. Jie renka atitinkamus duomenis ir apie smurtautojus, jei tai būtina moterų, vaikų, o taip pat ir Moterų Krizių centrų saugumo užtikrinimui. (Smurtautojo keliamo pavojaus įvertinimas).

11.2.2 Statistika

Moterų Krizių centrams ypač svarbu turėti vidinę statistiką, kurioje anonimiškai būtų fiksuojami visi asmenų duomenys. Kaip detalai turi būti vedama ši statistika ir kokie duomenys būtinai turi atsisipindėti statistikoje priklauso nuo konkretaus Moterų Krizių centro kompetencijos ir poreikių.

Orientaciniai pasiūlymai, ką reikėtų įtraukti į statistiką:

- Apsilankiusių skaičių (atskirai moteris ir vaikus) per dieną, savaitę ir mėnesį,
- apsisojimo trukmę,
- ar tai pirmasis (atrasis, trečiasis ir t.t. apsilankymas),
- apsilankiusių amžių,
- vaikų skaičių,
- vaikų amžių,
- šeiminių padėtį (netekėjusi, ištekėjusi ir t.t.),
- ryšį su smurtautoju,
- kiek laiko truko smurtavimas prieš moteriai kreipiantis į Moterų Krizių centrą,
- kokia forma buvo smurtaujama prieš moterį,
- kokia forma buvo smurtaujama prieš vaikus,
- kiek laiko vaikai kentė smurtinį elgesį,
- kur moteris išvyko iš Moterų Krizių centro (grįžo pas smurtautoją, į naują butą ir t.t.).

Be to, statistikoje gali atsispindėti ir šie duomenys:

- apsilankiusių tautybė,
- jų gyvenamoji vieta,
- jų teisinė padėtis.

Tačiau su šiais duomenimis reikia elgtis labai atsargiai. Bet kuriuo atveju reikia gerai pasvarstyti, kurie duomenys gali būti skelbiami, o kurie turėtų būti skirti išimtinai tik vidiniam naudojimui.

11.2.3 Ataskaitos

Daugelis rėmėjų reikalauja (dažniausiai metinių) ataskaitų. Šios ataskaitos – tai puiki proga atskleisti visą paslaugų ir veiklų apimtį, kurias siūlo Moterų Krizių centras.

11.3. DARBO VERTINIMAS

Moterų Krizių centro darbo vertinimas gali būti vidinis arba išorinis. Tai priklauso nuo vertinimo metodų ir, svarbiausia, nuo jo tikslų – ar jis atliekamas reguliariai, ar kartą per tam tikrą laikotarpį, pvz. kas penkeri metai.

Socialinėse įstaigose darbo vertinimas, auditas, vertinamas kaip tam tikra parama teikiamoms paslaugoms. Aptarnavimo sferoje klientų vaidmuo yra ypač svarbus. Todėl jų nuomonė turi atsispindėti audito išvadose.

Klienčių nuomonė apie Moterų Krizių centrą gali būti įtraukta į darbo vertinimą, remiantis atsiliepimų anketomis, kurias moterys užpildo išvykdamos. Galima atlikti ir standartinę apklausą. Tačiau būtina užtikrinti visišką atsakymų anonimiškumą. Tik taip galima tikėtis atvirų ir sąžiningų atsakymų. Be to, negalima pamiršti ir socio-kultūrinio konteksto. Kai kuriose šalyse savarankiškai užpildyta anketa duoda geresnių rezultatų negu pokalbis.

11.3.1 Audito anketos pavyzdžiai

Espoo (Suomija) Moterų Krizių centruose buvo apklausama viena jų globotinė.

Klausimai buvo pateikti prieš jai išvykstant. Gerai, kad pokalbio metu nedalyvavo Krizių centro darbuotoja. Espoo Moterų Krizių centre su klientėmis kalbasi pati Krizių centro vadovė. Be to, ji tiesiogiai atsako už visas naudojamas priemones, kurios turi gerinti darbo kokybę.

Klausimai:

- Kokia parama tau labiausiai padėjo?
- Kaip vertini pokalbius su Moterų Krizių centro darbuotojomis, konsultantėmis?
- Kaip vertini pokalbius su kitomis Moterų Krizių centro gyventojomis?
- Kokius praktinius reikalus galėjai atlikti būdama Moterų Krizių centre?
- Kokią paramą tvarkant reikalus tau suteikė Moterų Krizių centro darbuotojos?
- Ar gavai kokios nors naujos informacijos būdama Moterų Krizių centre?
- Kokia informacija tau labiausiai padėjo?
- Kaip, tavo nuomone, reikėtų gerinti darbą Moterų Krizių centre?

11.3.2. Audito ataskaitų turinys ir jų vykdymas

Auditą gali atlikti Krizių centro darbuotoja arba koks nors pašalinis asmuo. Jei auditą darys pašalinis asmuo, patartina sudaryti su juo sutartį. Sutartyje numatoma planuojamo audito rūšis, jo eiga ir tai, kaip turi atrodyti galutinis produktas, t.y. audito ataskaita. Pasirenkant auditorių/ę iš šalies patartina nepamiršti, kad tam asmeniui gali būti daromas politinis spaudimas. O auditoriaus/ės nešališkumas yra itin svarbus. Įvertinimas yra viena iš visuomeninės veiklos formų. Pats svarbiausias dalykas čia yra išanalizuoti visų pusių poreikius ir interesus, kurie gali būti labai skirtingi. Prieš pasirašant sutartį būtina aptarti etinius audito klausimus, taip pat užsakovo poreikius ir interesus.

Bendras audito išvadas gali sudaryti ir vidinis, ir išorinis įvertinimas. Vidinio įvertinimo pranašumas yra tai, kad jis leidžia įstaigai pačiai patikrinti savo veiklą ir gautas žinias pritaikyti toliau gerinant teikiamos paslaugos kokybę. Kita vertus, vidinis įvertinimas sunkina galimybę darbuotojoms atpažinti problemas bei įvertinti jų priežastis ir pasekmes. Vidinis auditas dažnai būna parankesnis negu išorinis. Vis dėlto jį reikia labai kruopščiai apgalvoti, nes Krizių centro darbuotojoms tam darbui tenka skirti daug laiko. Jei vidinis auditas pasirenkamas kaip vienintelis taikomas metodas, ypatingą dėmesį reikėtų sutelkti į jo kokybę.

Kokybiškas ir patikimas auditas:

- turi aiškiai suformuluotą audito paskatą,
- turi aiškiai suformuluotą audito tikslą,
- jo eiga koncentruojama į tuos veiksnius, kurių reikalaujama,
- jo rezultatai pateikiami objektyviai,
- jo rezultatai plačiu mastu analizuojami ir prieinami visiems.

Vidinis auditas tinka tada, kai iškyla netikėtų problemų, kurias reikia greitai spręsti. Išorinio audito pranašumas yra tai, kad į problemas galima pažvelgti iš šalies. Šiaip jau dauguma Moterų Krizių centrų darbuotojų yra motyvuotos ir todėl gali būti neobjektyvios. Kai auditą, kaip dalį savo diplominio darbo, atlieka aukštosios mokyklos studentė, galima apsieiti be papildomo finansavimo.

Auditas gali pateikti Moterų Krizių centro paslaugos ir jos realizavimo, paslaugos ir jos efektyvumo analizę. Pastarąjį dažnai gana sunku įvertinti; ir vis tik su įvertinimu susijusių sunkumų nederėtų pervertinti. Moterų Krizių centrų darbo efektyvumas gali atsispindėti pokyčiuose, kurie įvyko jų klienčių gyvenime. Labai svarbūs čia yra kriterijų ir rodiklių apibrėžimai, o taip pat rezultatų apibendrinimas bei interpretacija. Kriterijais gali būti, pavyzdžiui,

klienčių poreikiai, darbo tikslai, bendradarbių intencijos, profesiniai standartai, kasdienė praktika, normos, įstatymai, etinės vertybės, net ir išlaidos.

Vykdant auditą vadovaujamasi poreikiais ir principais. Be to, į auditą galima žiūrėti kaip į galimybę visiems proceso dalyviams suteikti balso ir būsto teisę. Vertinant paslaugas teikiančių institucijų įgaliojimus, jų klientės turi dalyvauti ir audito vykdyme, ir jo tikslų bei kriterijų formulavime. Įgaliojimų auditai remia klientus/es ir stiprina jų nepriklausomybę. Be to, tai turėtų skatinti kiekvieno/kiekvienos iš jų gebėjimus aktyviai įtakoti savo gyvenimą.

12. SPECIALIEJI POREIKIAI IR KITOS REKOMENDACIJOS

Pagalba ir kitos papildomos priemonės, teikiamos smurtą patyrusioms moterims, turi būti visaapimančios ir atitikti ypatingą moterų bei jų vaikų situaciją. Pagalba, būtina krizinėse situacijose, būna vidutinės trukmės ir ilgalaikė. Moterų Krizių centrai yra visų prevencinių priemonių dalis. Toliau pateikiame trumpą pagrindinių šios sistemos aspektų apžvalgą.

VISĄ PARĄ VEIKIANTI TELEFONINĖ PAGALBOS LINIJA

Nemokama visą parą veikianti pagalbos linija, teikianti paramą ir konsultaciją bei nukreipianti į atitinkamas institucijas yra svarbi pagalbą teikiančių institucijų dalis, skirta smurtą patyrusioms moterims. Parama, gaunama paskambinus šia linija, dažnai tampa pirmuoju žingsniu į saugesnį gyvenimą.

Kiekviena šalis turi turėti mažiausiai vieną tokią moterų pagalbą liniją, didesnėse šalyse reikalingos dar ir regioninės linijos. Nacionalinės moterų pagalbą linijos yra svarbios pirminės pagalbą priemonės, numatytos Europos Tarybos 2001 metų kovo 15 dienos pamatiniame sprendime dėl nukentėjusių padėties baudžiamosiose bylose. Jas turėtų finansuoti nacionalinės vyriausybės, o įgyvendinti kompetentingos moterų nevyriausybinės organizacijos, kurios turi daugiametės patirties konsultuojant ir remiant nukentėjusius.

Pavyzdžiai:

- Moterų pagalbą linija prieš vyrų smurtavimą Austrijoje, www.frauenhelpline.at
- *National Women's Line* Suomijoje, www.finnishwomenline.com
- *National Domestic Violence Helpline* Didžiojoje Britanijoje, www.womensaid.org.uk/help/national_helpline.htm

AMBULATORIŠKAS KONSULTAVIMAS IR PARAMA

Šalia Moterų Krizių centrų turi veikti ir ambulatoriškos konsultavimo institucijos. Yra daug moterų, kurioms reikia patarimo ir paramos, bet jos nenori arba kol kas dar nenori kreiptis į Moterų Krizių centrą su prieglauda. Todėl turi veikti visą šalį apimantis tokių moterų konsultavimo institucijų tinklas. Moterims ir jų vaikams, patyrusiems smurtą ir prievartą, reikalingi ir „traumos“ centrai, kur jie galėtų keletą valandų pabūti ir atsigauti. „Traumos“ centrai turėtų konsultuoti, globoti vaikus, pamaitinti, suteikti medicininę ir krizinę pagalbą. Tokių centrų šiuo metu trūksta dar daugelyje šalių.

ILGALAIKĖS PRIEMONĖS IR TERAPIJA

Smurtą patyrusioms moterims turi būti teikiama ilgalaikė pagalba. Dažnai joms reikalinga globa ištisus metus ir net ilgiau. Traumos pasekmių išgydymas, pasak J. Herman (1992), galimas tik tuomet, kai atstatomas saugumas. Kartais ir nutraukus ryšius su smurtautoju po kurio laiko moteris dar ištinka psichinės krizės ir depresijos. Tokioms traumuotoms moterims turi būti teikiamas ilgalaikis nemokamas gydymas.

PARAMA IR APSAUGA VAIKAMS

Vaikai, kaip jau ne kartą minėta šioje knygoje, visuomet tiesiogiai ar netiesiogiai kenčia nuo smurto šeimoje. Todėl ir jiems reikalinga intensyvi pagalba bei parama. Vaikams būtina suteikti krizinę ir terapinę pagalbą, ir tuo užkirsti kelią ilgalaikiam žalingam poveikiui. Dėl šios priežasties Moterų Krizių centrų standartuose turi būti numatytas darbas su vaikais.

Be to, svarbu parengti metodiką ir priemones įvairioms įstaigoms, dirbančioms su vaikais, pavyzdžiui, mokykloms, kaip pastebėti vaikus, nukentėjusius nuo smurto ir kaip jiems padėti.

SMURTAUJANTYS TĖVAI NETURI TEISĖS RŪPINTIS VAIKAIS IR JUOS LANKYTI

Išsiskyrusių šeimų vaikai ypač dažnai kenčia nuo smurto. Vienos anglų atliktos studijos duomenimis vaikai bendraudami su tėvais patiria smurtą įvairiomis formomis (Hester 1998). Vyrų kerštuoja savo žmonoms smurtaudami prieš vaikus.

Smurtaujantys tėvai kenkia savo vaikams ir diskvalifikuoja save kaip tėvus. Kad galėtų rūpintis ir lankyti savo vaikus, jie privalo liautis smurtavę, suvokti savo smurto priežastis, lankyti priešsmurtinio elgesio pratybas ir be jokio spaudimo siekti, kad jų vaikai vėl arba pagaliau imtų jais pasitikėti. Bet pirmajame etape po skyrybų jiems turi būti atimta vaikų lankymo teisė. Tik tada, kai tėvas liausis smurtavęs ir dės pastangas įveikti savo problemą, galima po truputį atnaujinti kontaktus – jeigu vaikai to norės.

MIGRANTĖS IR APSAUGA NUO SMURTO

Migrantėms konsultacijos ir terapija turi būti teikiamos jų gimtąja kalba arba ta kalba, kurią jos geriausiai supranta.

Teisiniu požiūriu svarbu, kad migrantės turėtų nuo sutuoktinio nepriklausantį leidimą gyventi, o taip pat teisę dirbti ir teisę į socialinę pagalbą.

Moterys, neturinčios legalaus leidimo gyventi ir patiriančios smurtą, dažniausiai nesiryžta kreiptis į policiją, nes joms grėšia išsiuntimas iš šalies, o smurtautojai dažnai tokiu atveju išvengia bet kokios atsakomybės. Moterys neturi būti išsiųstos, joms kaip tik reikia suteikti teisę gyventi šalyje remiantis humanistiniais argumentais.

MOTERYS SU NEGALIA

Priemonės, skirtos neįgalių moterų pagalbai ir paramai, yra pvz. specialūs laiptai neįgaliesiems Moterų Krizių centruose ir pagalbą moterims teikiančiose organizacijose, speciali informacinė medžiaga moterims su regėjimo ir klausos sutrikimais, speciali parama moterims su psichine negalia ir t.t.

PORŲ IR ŠEIMŲ TERAPIJA, TAIP PAT IR TARPININKAVIMAS SMURTO ATVEJU NETINKA

Esant smurtiniams santykiams terapija poroms, šeimoms, taip pat ir tarpininkavimas nėra tinkami metodai, nes jie negali užkirsti kelio pažeidžiamumui ir jėgos demonstravimui tarp aukos ir smurtautojo. Smurtas prieš moterį šeimoje - tai ne poros ir ne jų tarpusavio santykių problema, o tik to asmens problema, kuris smurtauja. Todėl norint sustabdyti smurtą prieš moteris reikia dirbti su pačiu smurtautoju.

DARBAS SU SMURTAUTOJ AIS

Norint sustabdyti smurtą prieš moteris reikia dirbti su smurtautoju. Tačiau programos kovai su smurtautojais tėra viena iš aktyvių intervencijos formų ir jos turi būti integruotos į visą intervencinę sistemą, kuri remtųsi teisinėmis apsaugos priemonėmis ir pagalba aukoms (Gondolf 2001, Logar/Rösemann/Zürcher 2002).

Kovos su smurtautojais programoje išskirtinis dėmesys turi būti skiriamas aukų poreikiams tenkinti ir jų saugumui užtikrinti. Šios programos turi būti vykdomos glaudžiai bendradarbiaujant su pagalba moterims teikiančiomis organizacijomis.

Pavyzdys: nuo 1999 metų vyrų konsultacinė institucija kartu su Vienos intervencijos programa organizuoja bendras priešsmurtines pratybas, atitinkančias tarptautinius standartus, žr. www.interventionsstelle-wien.at

TEISINĖ PAGALBA IR APSAUGOS NUO SMURTO ĮSTATYMAI

Smurtą ir prievartą patyrusios moterys pagalbą moterims teikiančiose organizacijose bei institucijose turi gauti nemokamą teisinę konsultaciją ir paramą sprendžiant teisinius klausimus.

Teisinėje bazėje turi veikti efektyvūs įstatymai, leidžiantys policijai iškeldinti smurtautojus, paliekant aukas savo namuose, kaip tai leidžia Apsaugos nuo smurto įstatymas Austrijoje, Vokietijoje ar Liuksemburge. Toks įstatymas yra priimtas ir daugelyje kitų šalių, tokių kaip Ispanija, Italija ar Turkija, tik ten jis nėra pakankamai veiksmingas.

INTERVENCINĖS PROGRAMOS

Ant popieriaus surašyti įstatymai aukoms nepadeda – juos reikia vykdyti. Jei jie nevykdomi, reikia pagalvoti, kodėl taip yra, kad smurto aukoms nepadeda įstatymai, kurie turėtų jas ginti. Nepaprastai svarbu, kad būtų įsteigtos aukas ginančios institucijos kaip įstatymus papildančios priemonės, kurios teiktų aukoms aktyvią pagalbą ir kad intervencijos būtų koordinuojamos (žr. Logar www.interventionsstelle-wien.at). Tokios intervencijos programos jau veikia Šveicarijoje ir Vokietijoje (žr. Gloor et al. 2000, Kavemann 2001).

TRAUKIMAS BAUDŽIAMOJON ATSAKOMYBĖN UŽ SMURTĄ ŠEIMOJE

Patraukti baudžiamojon atsakomybėn už smurtą prieš moteris visuomet turi valstybė, o ne pati auka. Nuo partnerių nukentėjusioms moterims sunku paduoti ieškinį, nes jos yra priklausomos.

Principas, kad teisminį ieškinį prieš smurtautoją paduoda valstybė, o ne auka, yra užfiksuotas daugelyje tarptautinių dokumentų. JT komisija yra parengusi nusikaltimų prevencijos ir baudžiamosios teisės strategijų modelius, kurie buvo patvirtinti generaliniame susirinkime (Jungtinės Tautos 1997).

Įstatymai aiškiai atspindi visuomenės nuostatas, kas joje laikoma teisėta, kas neteisėta. Šalies ir tarptautinių institucijų, tokių kaip ES, teisinė sistema turi aiškiai deklaruoti, kad nelygybė tarp lyčių yra netoleruotina, kad smurtas prieš moteris yra nusikaltimas ir kad smurto aukoms turi būti suteikta apsauga ir parama.

Už visas smurto formas prieš moteris turi būti baudžiama ir valstybė turi kelti teisminį ieškinį, tarp jų už prievartavimą santuokoje, persekiojimą, įkalinimą, prekybą žmonėmis/moterimis, moterų genitalijų sužalojimą (FGM), prievartinę vedybą, preivartinę prostituciją ir t.t. (žr. Logar in Keeler 2000).

DIREKTYVOS ADVOKATŪROS IR YPATINGŲJŲ BYLŲ TEISMŲ DARBUI

Turi būti priimtos direktyvos, kuriomis vadovautųsi advokatai ir baudžiamieji teismai nagrinėjant šeiminio smurto bylas ir kurios būtų suderintos su policijos veiklos direktyvomis. Miesto mastu ne visuomet galima apmokyti visus vienos profesinės grupės narius. Todėl būtų prasminga įkurti ypatingus poskyrius. Ten, kur jie jau veikia, kaip antai Berlyne, šeiminio smurto problemos sprendžiamos rimtai ir didesnis dėmesys skiriamas aukų situacijai bei smurto pasireiškimo aplinkybėms. (Logar in Keeler 2000).

PAGALBA AUKOMS

Visos ES šalys privalo laikytis pamatinio sprendimo dėl nukentėjusiųjų padėties baudžiamosiose bylose. Be to, moterims ir vaikams, kurie tapo šeiminio smurto aukomis, turi būti teikiama parama baudžiamosiose bylose.

Kadangi smurto aukų dalyvavimas baudžiamosiose bylose kelia naujų traumų pavojų, moteris jose turi globoti ekspertės iš Moterų Krizių centrų. Moterims turėtų nemokamai atstovauti turintys specialią žinių advokatai. Reikia vengti akistatų su smurtautoju. Auka turi teisę būti apklausta tik vieną kartą ir teisę proceso metu kelti reikalavimus, gauti žalos atlyginimą ir pan.

FINANSINĖ PARAMA IR APRŪPINIMAS GYVENAMUOJU PLOTU

Smurtą patyrusioms moterims reikalinga finansinė parama, kad, esant kritinei situacijai, jos galėtų apsaugoti nuo smurto arba išsikirti su smurtautoju. Jei moteris persikelia į Moterų Krizių centrą arba saugumo sumetimais iš buto iškeliamas jos vyras, ir ji neturi jokių arba turi mažas pajamas, būtina skubiai ir nebiurokratiškai skirti jai socialinę pašalpą.

Be to svarbu, kad bendruomenė moteris ir vaikus aprūpintų gyvenamuoju plotu. Moterų Krizių centrai neturi tapti „paskutine instancija“ moterims, neradusioms tinkamo būsto.

MOTERŲ KVALIFIKACIJA IR DARBAS

Vienas iš faktorių, kodėl moterys patiria smurtą nuo partnerių, yra jų ekonominė priklausomybė ir skurdas. Todėl, stiprinant jų ekonominį savarankiškumą, labai svarbios įvairios kvalifikacijos kėlimo ir švietimo paslaugos. Švietimas yra svarbus asmenybės vystymosi faktorius, kadangi jis skatina savo situacijos ir visuomeninių procesų analizavimą ir tokiu būdu leidžia aktyviau keisti savo gyvenimą.

VISUOMENINIS DARBAS IR PREVENCIJA

Prevencinis darbas visuomeninėje erdvėje turi lemiamos reikšmės siekiant užkirsti kelią smurto pasireiškimui. Pagalbą moterims teikiančios organizacijos šioje srityje atlieka didžiulį darbą (rengia įvairių profesinių grupių mokymus, skaito pranešimus mokyklose, leidžia informacinę medžiagą ir t.t.), dažnai bendradarbiaudamos su valstybinėmis įstaigomis (pvz. rengdamos akcijas). Labai svarbu, kad tam būtų skiriama pakankamai lėšų, nes smurto prieš moteris problemos negalima išspręsti vien teikiant individualią pagalbą nukentėjusioms.

Tokių akcijų pavyzdžių galima rasti WAVE tinklo svetainėje adresu www.wave-network.org nuoroda į „Good practice“.

PREVENCIJA MOKYKLOSE IR VAIKŲ BEI JAUNIMO CENTRUOSE

Kadangi smurtas yra dažnas reiškinys mūsų visuomenėje, todėl labai svarbu, kad vaikai ir jaunuoliai kaip galima anksčiau sužinotų apie galimus konfliktų sprendimo kelius, sugyvenimo formas ir problemų sprendimo galimybes. Pastangos skatinti vaikus atsisakyti smurto turi tapti bendrojo auklėjimo dalimi. Pagalbą moterims teikiančios organizacijos ir moterų teisių ekspertės turi būti įtrauktos į mokyklinių programų, tvarkaraščių ir priemonių jų vykdymui rengimą.

PROFESINIŲ GRUPIŲ MOKYMAS IR KVALIFIKACIJOS KĖLIMAS

Tų profesinių grupių atstovai, kurie dirba su smurta ir prievarta patyrusiomis moterimis ir jų vaikais, turi tvirtai įsisamontinti, kad smurtas prieš moteris ir jų vaikus yra nusikaltimas. Jie turi žinoti, kaip elgtis su smurto šeimoje aukomis ir kaip joms geriausiai padėti. Todėl specialūs mokymai šia tema turėtų būti integruoti į mokymo ir kvalifikacinę programą, o ne tapti pasirenkamąja disciplina. Tokie mokymai privalomi teisės, policijos, sveikatos apsaugos, švietimo, socialinių tarnybų ir kt. sričių darbuotojams. Be to, turi būti teikiamos kvalifikacinės programos tiems, kurie nori pagilinti žinias minėta tema. WAVE tinklo Inforcijos biuras 2000 metais parengė mokymo programą (WAVE 2000), kurią finansiškai parėmė *Daphne* projektas.

PRIEMONĖS LYČIŲ LYGYBEI UŽTIKRINTI

Ir tarptautinės, ir Pagalbą moterims teikiančios organizacijos smurto prieš moteris priežastis sieja su istoriškai susiklosčiusia nelygybe tarp vyrų ir moterų (žr. 2 skyrių). Todėl logiška teigti, kad iš skirtingos lyčių padėties kylantis smurtas egzistuos tol, kol egzistuos nelygybė tarp lyčių. Priemonės lyčių lygybei užtikrinti reikėtų įgyvendinti plačiame kontekste, kuris apimtų ir ekonomikos sektorių (ypač darbo rinką). Vienas iš esminių dalykų yra tas, kad moterys privalo turėti asmeninių pajamų, kurios joms garantuotų nepriklausomą gyvenimą, ypač kai jos turi vaikų. Be to, darbo rinka turėtų orientuotis į specifinius moterų poreikius. Nebegalima toleruoti to, kad moterų gyvenimą neigiamai veiktų ekonomikos reikalavimai. Dažniausiai moterims tenka visa vaikų auklėjimo našta. Valstybė privalo įsteigti atitinkamas kvalifikuotas vaikų priežiūros institucijas, ir moterims, kurios turi mažas arba visai neturi pajamų, jos turi būti nemokamos.

NACIONALINIŲ PRIEMONIŲ ĮGYVENDINIMĄ GARANTUOJA BENDRADARBIAVIMAS SU SPECIALIZUOTA PAGALBĄ MOTERIMS TEIKIANČIOS ORGANIZACIJOS

Nacionalinis veiklos planas kovai su smurtu prieš moteris yra minimaliausias reikalavimas kiekvienai šaliai. Penktojoje Jungtinių Tautų pasaulio moterų konferencijoje visos valstybės įsipareigojo sudaryti ir įgyvendinti veiklos planus, remiančius moteris ir kovojančius su jų diskriminavimu (žr. Jungtinės Tautos 1996).

Šalies nacionalinis veiklos planas yra tarsi indikatorių, leidžiantis nustatyti, kaip ta šalis vertina šią problemą.

Pavyzdžiai: Ispanijos provincijoje Andalūzijoje 2001 metais buvo parengtas priemonių planas kovai su smurtu prieš moteris, kurio įgyvendinimui iki 2004 m. buvo skirta 38 milijonai eurų. Vokietija taip pat turi detalų priemonių planą ir jungtinę federacinių žemių darbo grupę jo įgyvendinimui.

IŠVADOS

Daugelyje Europos šalių pastaraisiais metais buvo įgyvendintos svarbios priemonės, stabdančios smurtą prieš moteris. Daug šalių, tokių kaip Austrija, priėmė įstatymus, leidžiančius policijai iškeldinti smurtautoją iš šeimos gyvenamosios vietos. Smurto šeimoje aukos turi teisę likti savo namuose. (Dearing/Haller 2000, Logar 1998). Daugelyje Europos šalių vyko kampanijos kovai su smurtu prieš moteris (Heiliger/Hoffmann 1998, Heiliger 2000). 1999 metais ES Europos mastu organizavo kampaniją kovai su smurtu prieš moteris.

Nepaisant visų minėtų priemonių vis dar egzistuoja pakankamai daug prietarų ir mitų, kurie apsunkina pagalbos teikimą aukoms. Mėginimas kaltę už smurtą suversti aukoms, deja, dar nėra visai eliminuotas. Netgi tokiose institucijose kaip teismai ir policija moterys susiduria su nuostatomis, kurios palankios smurtautojui, bet ne smurto šeimoje aukai. Būtent nuostatos aukų atžvilgiu ir kaltės vertimas moteriai, vyraujantis visuomenėje kaip tik ir sudaro sąlygas vyrams smurtauti. Jie jaučia palaikymą ir pateisinimą savo elgesiui.

Kita bėda yra ta, kad prevencinių priemonių kovai su smurtu prieš moteris ir jų vaikus vykdymui investuojama per mažai lėšų. Tai kelia grėsmę ne tik žmogaus teisių apsaugai, bet sukelia ir ekonominių problemų, nes smurto pasekmės brangiai kainuoja (terapija, medicinos paslaugos, atlyginimo nuostoliai, policijos išlaidos, baudžiamosios bylos, kalėjimo išlaikymas ir kt., žr. 2 skyrių). Išlaidų gali turėti ir valstybė, jeigu auka arba jos artimieji paduos valstybę į teismą už aplaidumą teikiant pagalbą ir už tarptautinės teisės pažeidimą, kuri garantuoja gyvybės, sveikatos ir laisvės apsaugą. (Europos Žmogaus teisių konvencija). Jei intensyvios intervencijos ir savalaikės prevencijos dėka pavyksta užkirsti kelią smurtui, tai tuo sutaupoma ir finansinių išlaidų. Apsauga nuo smurto, kuri nieko nekainuoja, nieko gero ir neduoda. Lygiai taip, kaip negalima be tam tikrų resursų įveikti terorizmo, taip be jų negalima įveikti ir smurto šeimoje.

Per ateinančius dešimtį metų visos Europos šalys ir ES privalo išsikelti sau tikslą sukurti tokias struktūras, kurios padėtų užkirsti kelią smurto atsiradimui. Tam reikia, kad ES priimtų privalomas direktyvas dėl smurto prieš moteris likvidavimo ir kad nacionalinės vyriausybės skirtų pakankamai lėšų Moterų Krizių centrų ir kitų pagalbą moterims teikiančių organizacijų išlaikymui bei kampanijų, mokymų ir prevencinių priemonių rengimui, nes **„smurtas šeimoje yra žmogaus teisių pažeidimas ir kliūtis įgyvendinant lyčių lygybę“**.

L I T E R A T U R E

Amnesty International USA, *End Domestic Violence. End Torture*. A Fact Sheet on Domestic Violence as Torture, 2003
<http://www.amnestyusa.org/stopviolence/factsheets/humanrights.html>, 2004-09-21

Appelt, Birgit / Höllriegl, Angelika / Logar, Rosa, *Gewalt gegen Frauen und ihre Kinder*, in: Bundesministerium für Soziale Sicherheit und Generationen (Ed.), *Gewalt in der Familie. Gewaltbericht 2001. Von der Enttabuisierung zur Professionalisierung*, Vienna 2001, p. 377 – 502

Arnkil, Tom Erik / Eriksson, Esa / Arnkil, Robert, *Themes from Finland. Anticipation dialogues*, in: Themes 3/1999. National Research and Development Center for Welfare and Health (STAKES), Helsinki 1999

Association of Women Against Violence – ARTEMIS, *Ghid de lucru pentru intervenție în violența domestică*, Romania 2001, contact: www.artemis.com.ro

Austin, Juliet / Dankwort, Juergen, *A Review of Standards for Batterer Intervention Programs*. Violence Against Women Online Resources 1998
<http://www.vaw.umn.edu/vawnet/standard.htm>, 2004-09-20

Baeriswyl, Pascale / Büchler, Andrea / Gloor, Daniela / Meier, Hanna, *Interventionsprojekte gegen Gewalt in Ehe und Partnerschaft*. Grundlagen und Evaluation zum Pilotprojekt Halt – Gewalt, Bern, Stuttgart, Wien 2002

Bowker, Lee H. / Arbitell, Michelle / McFerron, Richard J., *On the Relationship Between Wife Beating and Child Abuse*, in: Yllö, K. / Bograd, M. (Eds.), *Feminist Perspectives on Wife Abuse*. Newbury Park, London, New Delhi 1989

Brückner, Margrit, *Wege aus der Gewalt gegen Frauen und Mädchen. Eine Einführung*, Frankfurt am Main 1998

Bunch, Charlotte / Reilly, Niamh, *Demanding Accountability. The Global Campaign and Vienna Tribunal for Women's Rights*, New York 1994

Bundesministerium für Soziale Sicherheit und Generationen (Ed.), *Gewalt in der Familie. Gewaltbericht 2001. Von der Enttabuisierung zur Professionalisierung*, Vienna 2001

Burton, S. / Regan, L. / Kelly, L., *Domestic Violence: Supporting Women and Challenging Men. Lessons from the Domestic Violence Intervention Project*, The Policy Press, Bristol 1998

Campbell, J. C. (Ed.), *Assessing dangerousness: Violence by sexual offenders, batterers, and child abusers*, Thousand Oaks, London, New Delhi 1995

Chatzifotiou, Sevaste, *Keeping Domestic Violence in Silence: The Case of Greece*, Selected Proceedings from the International Conference on Family Violence: A Plan for Action, Nicosia, Cyprus, April 2000, p. 113-121

Chatzifotiou, Sevaste, *Towards an International Approach for the Measurement of Violence Against Women: The Case of International Violence Against Women Survey*, Proceedings from the Expert meeting on Combating Family Violence Against Women and Trafficking of Women, under the auspices of the EU Greek Presidency, Athens, May, 30-31, 2003

Chatzifotiou, Sevaste, *Violence Against Women and Institutional Responses: The Case of Greece*, European Journal of Social Work, Vol. 6, No 3, 2003, p. 242-256

Chatzifotiou, S. / Dobash, R., *Marital Violence Against Women in Greece. Seeking Informal Support*. Special Issue, Global Examples of Violence Against Women, in: Violence Against Women, Vol. 7, No. 9, Sage, London 2001, p. 1024-1050

Commission for Equality and Women's Rights (Ed.), *Violencia contra as mulheres*“, Caderbis Condiçao Feminina N 48, Lissabon 1997

Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW), adopted by the United Nations, General Assembly Resolution 34/80 of 18 December 1979

Council Framework Decision of 15 March 2001 on the standing of victims in criminal proceedings (2001/220/JHA)

Council of Europe / Group of Specialists for Combating Violence against Women (EG-S-VL): *Final Report of Activities of the EG-S-VL including a Plan of Action for combating violence against women*, Strasbourg, June 1997

Council of Europe, Recommendation No. 4 on violence in the family, Strasbourg 1979

Council of Europe, Recommendation No. R 11 on the position of the victim within the framework of criminal law and procedure Strasbourg 1985

Council of Europe, Recommendation No. R 21 on assistance to victims and the prevention of victimisation, Strasbourg 1987

Council of Europe, Recommendation No. R 2 on social measures concerning violence within the family, Strasbourg 1990

Council of Europe, Recommendation No. R 11 on action against trafficking in human beings for the purpose of sexual exploitation, Strasbourg 2000

Council of Europe, *The Protection of Women from Violence*, Recommendation Rec(2002)5 of the Committee of Ministers to member States on the protection of women against violence adopted on 30 April 2002 and Explanatory Memorandum, 2002

Crawford, M. / Gartner, R., *Woman Killing. Intimate femicide in Ontario 1974 – 1990*. Report for the Women We Honor Action Committee, Ontario 1992

Dearing, Albin / Förg, Elisabeth, *Police combating violence against women: Documentation of the conference of experts*. Verlag Österreich, Vienna 1999

Dearing, Albin / Haller, Birgitt, *Das österreichische Gewaltschutzgesetz*, Vienna 2000

Dobash, R.E. / Dobash, R.P., *Women, violence and social change*, London 1992

Dobash, R.E. / Dobash, R.P. (Eds.), *Rethinking Violence Against Women*, Sage, London 1998

Dobash, R.E. / Dobash, R.P. / Cavanagh, Kate / Lewis, Ruth, *Changing Violent Men*, Thousand Oaks, London, New Delhi 2000

Du Bois, Susanne / Hartmann, Petra, *Neue Fortbildungsmaterialien für Mitarbeiterinnen im Frauenhaus. Zwischen Frauensolidarität und Überforderung*. Kohlhammer, Stuttgart, Berlin, Köln 2000

European Parliament, Doc. A2-44/86, OJ. C. 176, 14 July 86, p. 73-83

European Parliament - Committee on Women's Rights, *Report on the need to establish a European Union wide campaign for zero tolerance of violence against women*, 16 July 1997

European Women's Lobby, Brussels 2000, <http://www.womenlobby.org>

Farmer, A. / Tiefenthaler, J., *An Economic Analysis of Domestic Violence. Review of Social Economy*, LV 3, 1997, p. 337 – 358

Forsberg, Hannele, *Lapsen näkökulmaa tavoittamassa. Arviointitutkimus turvakotien lapsikeskeisyyttä kehittävästä projektista*, (Title in English: „Catching the viewpoint of a child. An Evaluation Study of the Project on how to Develop Refugees' Work with Children”), Helsinki 2000

Frauenbüro der Stadt Wien: *Leitfaden zum Fakultativprotokoll der UN-Konvention zur Beseitigung jeder Form der Diskriminierung der Frau*, Vienna 2001

Galtung, Johan, *Strukturelle Gewalt. Beiträge zur Friedens- und Konfliktforschung*, Reinbek bei Hamburg 1975

Galtung, Johan, *Gewalt, Frieden und Friedensforschung*, in: Dieter Senghaas (Ed.): *Kritische Friedensforschung*, Frankfurt am Main 1971, p. 55 – 104

Gislason, Ingolfur, *Violence against women in Iceland*, Office for Gender Equality, Iceland 1997

Gloor D. / Meier H. / Verwey M., *Frauenalltag und soziale Sicherheit. Schweizer Frauenhäuser und die Situation von Frauen nach einem Aufenthalt*, Zürich 1995

Gloor, D. / Meier, H. / Baeriswyl, P. / Büchler, A., *Interventionsprojekte gegen Gewalt in Ehe und Partnerschaft. Grundlagen und Evaluation zum Pilotprojekt Halt-Gewalt*, Bern, Stuttgart, Wien 2000

Godenzi, Alberto / Yodanis, Carrie, *Erster Bericht zu den ökonomischen Kosten der Gewalt gegen Frauen*, Universität Freiburg, Schweiz 1998

Gondolf, W. Edward: *Batterer Intervention Systems. Issues, Outcomes and Recommendations*. Thousand Oaks, London, New Delhi 2001

Graham, Dee L. / Rawlings, Edna I. / Rigsby, Roberta K., *Loving to Survive. Sexual Terror, Mens's Violence and Women's Lives*, New York, London 1998

Hagemann-White, Carol / Kavemann, Barbara / Ohl, Dagmar, *Parteilichkeit und Solidarität. Praxiserfahrungen und Streitfragen zu Gewalt im Geschlechterverhältnis*, Bielefeld 1997

Hagemann-White, Carol, *Violence without end? Some reflections on achievements, contradictions, and perspectives on the feminist movement in Germany*, in: Klein, Renate (Ed.): *Multidisciplinary Perspectives on Family Violence*, London 1998

Hague, G. / Kelly L. / Malos, E. / Mullender, A./ Debonnaire, T., *Children, Domestic Violence and Refuges. A Study of needs and responses*, WAFE 1996

Hamby, L. Sherry, *Partner Violence: Prevention and Intervention*, in: Jasinski, L. Jana / Williams, M. Linda (Eds.), *Partner Violence. A Comprehensive Review of 20 Years of Research*, Thousand Oaks, London, New Delhi 1998

Hanetseder, Ch., *Frauenhaus: Sprungbrett zur Freiheit?*, Bern, Stuttgart, Wien 1992

Hanmer, Jalna, *Women and violence: Commonalities and diversities*, in: Fawcett, B. / Fetherstone, B. / Hearn, J. / Toft, C. (Eds.), *Violence and gender relations: Theories and interventions*, Thousand Oaks, London, New Delhi 1996, p. 7 - 21

Heiliger, Anita, *Männergewalt gegen Frauen beenden. Strategien und Handlungsansätze am Beispiel der Münchner Kampagne gegen Männergewalt an Frauen und Mädchen/Jungen*, Opladen 2000

Heise, Lori L., *The Hidden Health Burden*. World Bank Discussion Papers, Washington 1995

Heiskanen, Markku / Piispa, Minna, *Faith, Hope, Battering. A Survey of Men's Violence against Women in Finland*, Statistics Finland, Helsinki 1998

Herman, J. L., *Trauma and Recovery*. HarperCollins 1992

Hester, Marianne / Radford, Lorraine, *Domestic Violence and Child Contact Arrangements in England and Denmark*, The Policy Press, Bristol 1996

Hester, Marianne / Pearson, Chris, *From Periphery to Centre: Domestic violence in Work with Abused Children*, The Policy Press, Bristol 1998

Hester, Marianne / Pearson, Chris / Harwin, Nicola, *Making an Impact: Children and Domestic Violence. A Reader*. Jessica Kingsley Publishers, London 1998

Jaffe, P. G. / Wolfe, D. A. / Wilson, S. K., *Children of battered women*, Newbury Park 1990

Jasinski, L. Jana / Williams, M. Linda, *Partner Violence. A Comprehensive Review of 20 Years of Research*, Thousand Oaks, London, New Delhi 1998

Jaspard, Maryse / Brown, Elisabeth / Condon, Stéphanie, et al., *Les violences envers les femmes. Une enquête nationale*, Paris 2003

Kavemann, Barbara / Leopold, Beate / Schirmmacher, Gesa, *Modelle der Kooperation gegen häusliche Gewalt. Wir sind ein Kooperationsmodell, kein Konfrontationsmodell. Ergebnisse der wissenschaftlichen Begleitung des Berliner Interventionsprojektes gegen häusliche Gewalt (BIG)*. Kohlhammer, Stuttgart, Berlin, Köln, 2001

Keeler, Laura (Ed.), *Recommendations of the E.U. Expert Meeting on Violence Against Women 8 – 10 November 1999, Jyväskylä, Finland, Report of the Ministry of Social Affairs and Health 2000*, Helsinki 2001. p 13

Kelly, Liz, *VIP Guide. Vision, innovation and professionalism in policing violence against women and children*, Produced for the Council of Europe Police and Human Rights Programme 1997 – 2000

K.E.T.H.I. (Centre for Research on Women's Issues in Greece), Athens 2003, www.kethi.gr, 2004-09-20

Kirkwood, C., *Leaving Abusive Partners: From the Scars of Survival to the Wisdom for Change*, Sage, London 1993

Klein, Renate (Ed.), *Multidisciplinary Perspectives on Family Violence*, London 1998

Kofman, Eleonore / Phizacklea, Annie / Parvati, Raghuram / Sales, Rosemary, *Gender and International Migration in Europe. Employment, Welfare and Politics*, London, New York 2000

Korf, Dick, *Economic Costs of Domestic Violence against Women*, Utrecht 1997

L.O.K.K. (National Organization of Shelters and Crisis Centers for Battered Women and Children), *A Summary of LOKK Statistics*. Denmark 2001, [http:// www.lokk.dk/engelsk/index.htm](http://www.lokk.dk/engelsk/index.htm), 2004-09-20

Lahti, Minna, *Domesticated Violence. The Power Of The Ordinary*, in: *Everyday Finland*, University of Helsinki - Faculty on Arts. Institute for Cultural Reseach, Helsinki 2001

Logar, Rosa/ Rösemann, Ute/ Zürcher, Urs (Hg.), *Gewalttätige Männer verändern (sich), Rahmenbedingungen und Handbuch für ein soziales Trainingsprogramm*. Bern, Stuttgart, Wien 2002a

Logar, Rosa, *Gewalt, die Frauen süchtig macht? Annäherung aus zwei Perspektiven. Die Perspektive der Gewaltschutzeinrichtung*. in: *HeXenhaus Espelkamp, EU Daphne Projekt Sucht als Über-Lebenschance für Frauen mit Gewalterfahrungen / Addiction as Chance of Survival for Women with Experience of Violence*. Final Report 2002b, p. 30 – 57

Logar, Rosa, *Proposed Measures to Preserve the Rights and Dignity of Survivors in Criminal Proceedings*. in: Laura Keeler (Ed.), *Recommendations of the E.U. Expert Meeting on Violence Against Women 8 – 10 November 1999, Jyväskylä/Finnland*, Report of the Ministry of Social Affairs and Health 2000, Helsinki 2001

London Borough of Greenwich Women's Equality Unit / Greenwich Asian Women's Centre / Greenwich Asian Women's Project, *Asian Women and Domestic Violence: Information for Advisers*. Kranti 1995, p.1-31

Lundgren, Eva / Heimer, Gun / Westerstrand, Jenny / Kalliokoski, Anne-Marie, *Captured Queen. Men's violence against women in "equal" Sweden. A prevalence study.* The Crime Victim Compensation and Support Authority, Sweden 2001

Mahoney, M.R., *Victimization or Oppression? Women's Lives, Violence, and Agency*, in: Fineman, M.A. / Mykitiuk, R., *The Public Nature of Private Violence: The Discovery of Domestic Abuse*. London, Routledge 1994, p. 59-92

McWilliams, M./ McKiernan M., *Bringing it out in the Open: Domestic Violence in Northern Ireland*. HMSO, Belfast 1983

Mirrlees-Black, C., *Estimating the Extent of Domestic Violence, Findings from the 1992 BCS*. Home Office Research Bulletin No. 37, 1995

Mooney, Jayne, *Gender, Violence and the Social Order*. London 2000

Mullender, Audrey, *Rethinking Domestic Violence – The Social Work and Probation Response*. London 1996

Mullender, Audrey / Debonnaire, Thangam, *Child Protection and Domestic Violence. A Practitioner's Guide*. Venture Press, Birmingham 2000

Mullender, Audrey, *Children's Perspective on Domestic Violence*. Sage, Thousand Oaks, London, New Delhi 2003

Nyqvist, Leo, *Väkivaltainen parisuhde, asiakkuus ja muutos* (In English: *Violent Partnership, Clienthood and Change*). Academic Dissertation, Helsinki 2001

O'Connor, Monica/ Wilson, Niamh, *Vision, Action, Change. Feminist principles and practice of working on violence against women. Women's Aid Model of Work*. www.womensaid.ie/pages/what/research/docs/vac.pdf, 2004-05-12

Pehkonen, Pirjo, *Naisen puolesta, ei miestä vastaan. Suomalainen naisliike väkivaltaa vastustamassa*, (in English: *On Behalf of Women, not Against Men. Finnish Women's Movement Combating Violence against Women*). Joensuu 2003

Peled E. / Davis D., *Group work with Children of Battered Women. A Practitioner's Manual*. Thousand Oaks/London/New Delhi 1995

Peled E. / Jaffe P. G. / Edleson J. L., *Ending the Cycle of Violence. Community Response to Children of Battered Women*. Thousand Oaks, London, New Delhi 1995, p. 121-144

Pence, Ellen/ Paymar, M., *Educational Groups for Men who Batter. The Duluth Model*. New York 1993

Pence, Ellen, *Moving women's safety from margins to the centre of institutional response*, in: *Northern Ireland Women's Aid Federation: Prevention Protection Provision. Effective Intervention in Domestic Violence. Report on a conference held on 11 and 12 of June 1997*. Belfast 1997

Ramberg, Ingrid, *Violence Against Young Women in Europe. Seminar Report. European Youth Centre. 21-27 May 2001*, Council of Europe 2001

Rautava, Marie / Perttu, Sirkka (Eds.), *Tavoitteena uhrin turvallisuus – näkökulmia naisiin kohdistuvan väkivallan ehkäisyyn*, (in English: *To Ensure the Safety of the Victims – Viewpoints on how to Prevent Violence against Women*). Helsinki 2001

Sauer, Birgit, *Geschlechtsspezifische Gewaltmäßigkeit rechtstaatlicher Arrangements und wohlfahrtsstaatlicher Institutionalisierung*, in: Dackweiler, Regina-Maria / Schäfer, Reinhild, *Gewalt-Verhältnisse. Feministische Perspektiven auf Geschlecht und Gewalt*. Frankfurt am Main 2002, p. 81 – 106

Seith, Corinna / Kelly, Liz, *Achievements Against the Grain: Self-defence for Women and Girls in Europe*. Child and Women Abuse Studies Unit, London Metropolitan University, London 2003

Sellach, Brigitte, *Qualitätssicherung im Frauenhaus*, in: Schriftenreihe des Bundesministeriums für Familie, Senioren, Frauen und Jugend, *Neue Fortbildungsmaterialien für Mitarbeiterinnen im Frauenhaus. Grundlagen des Managements im Frauenhaus*. Band 191.4, Verlag Kohlhammer, Stuttgart 2000

Shepard, Melanie F. / Pence, Ellen L. (Eds.), *Coordinating Community Response to Domestic Violence – Lessons from Duluth and Beyond*. Thousand Oaks, London, New Delhi 1999

Stanko, E. / Crisp, D. / Hale, C. / Lucraft, H., *Counting the Costs: Estimating the Impact of Domestic Violence in the London Borough of Hackney*. Swindon: Crime Concern 1997

Stanko, Elisabeth, *Everyday Violence*. London 1990

Strube, M.J. / Barbour, L.S., *The Decision to Leave an Abusive Relationship: Economic Dependence and Psychological Commitment*, in: Journal of Marriage and the Family, Vol. 45, 1983, p.785-793

Taylor-Browne, Julie (Ed.), *What Works in Reducing Domestic Violence?*, London 2001

The Lancet, *Domestic Violence*, Vol. 9, N.14, 2000

UNICEF, <http://www.unicef.org>, 2001

United Nations / General Assembly Resolutions, *Resolution on crime prevention and criminal justice measures to eliminate violence against women. Resolution 52 / 86*. New York, December 12, 1997

United Nations Commission on Human Rights, *Resolution on the Elimination of Violence against Women*. Commission on Human Rights 52nd meeting, Geneva, April 17, 1998

United Nations Office for Drug Control and Crime Prevention – Center for International Crime Prevention, *Guide for Policy Makers on the Implementation of the United Nations Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power*. New York 1999a

United Nations Office for Drug Control and Crime Prevention – Center for International Crime Prevention, *Handbook on Justice for Victims On the use an application of the Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power*. New York 1999b

United Nations, *Strategies for confronting domestic violence: a resource manual*. United Nations 1993c

United Nations Commission on Human Rights, *Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences, Ms. Radhika Coomaraswamy, submitted in accordance with the Commission on Human Rights resolution 1995/85. A framework for model legislation on domestic violence*. (E/CN.4/1996/53Add.2), Geneva 1996

United Nations General Assembly Resolutions, *Resolution on Crime Prevention and Criminal Justice Measures to Eliminate Violence against Women, Resolution 52/86*. New York, December 12, 1997

United Nations, *Declaration on the elimination of violence against women*. New York, December 1993b

United Nations, *The Beijing Declaration and the Platform for Action, Fourth World Conference on Women, Beijing, 4-15 September 1995*. New York 1996

United Nations, *UN Declaration of Basic Principles of Justice for Victims of Crime and Abuse of Power*. New York 1985

United Nations, *Vienna Declaration, UN Document A/CONF.157/DC/1/Add.1*. Vienna 1993a

Urquiza, A. / Winn, C., *Treatment for Abused and Neglected Children: Infancy to Age 18*. US Department for Health and Human Services 1994

WAFE / Turner, Atuki (Eds.), *Building Blocks- A women's Aid guide to running refuges and support services*. 1996

WAFE, *Funding refuge services. A study of refuge support services for women and children experiencing Domestic Violence*, 1994

WAFE, *Briefing from the Women's Aid Federation of England. Domestic Violence: Funding for Refuges and Ancillary Support Services*. February 1998

Walby, Sylvia / Myhill, Andrew, *Assessing and managing the risk of domestic violence*, in: Taylor-Browne, Julie (Ed.), *What Works in Reducing Domestic Violence?* London 2001, p. 309 – 335

Walby. S. / Allen, J., *Domestic violence, sexual assault and stalking. Findings from the British Crime Survey*. Home Office Research Study, London 2004

Waltz, Catherine / Derry, Chuck, *Duluth's model of creating co- operation*. Seminar Report, Helsinki 1999

WAVE Office / European Information Centre Against Violence Against Women, *More than a roof over your head. A Survey of Quality Standards in European Women's Refuges*. Vienna 2002

WAVE Office, *Training Programme on Combating Violence against Women*, Vienna 2000

WAVE Office, *European Database on Violence against Women*. [http:// www.wave-network.org](http://www.wave-network.org)

WHO, *Report on Violence and Health*, Geneva 2002

WHO, *The economic dimension of interpersonal violence*, Geneva 2004

P R I E D A S 1

TARPTAUTINIŲ ORGANIZACIJŲ DEKLARACIJOS, REZOLIUCIJOS IR REKOMENDACIJOS

JUNGTINĖS TAUTOS

JT deklaracijoje dėl smurto prieš moteris panaikinimo (1993) skelbiama:

„Šioje deklaracijoje terminas ‚smurtas prieš moteris‘ reiškia bet kokį smurto aktą prieš lytį, kuris sukelia arba gali sukelti moterims fizinę, lytinę ar psichologinę žalą bei kentėjimą, taip pat reiškia grasinimus atlikti tokius veiksmus, prievartą arba despotiškai atimti laisvę tiek visuomeniniame, tiek privačiame gyvenime“. (Jungtinės Tautos 1993b, 1 straipsnis)

Deklaracija atkreipia dėmesį į svarbų vaidmenį, kurį atlieka moterų judėjimas ir nevyriausybinės organizacijos, prevenciškai kovojančios su smurtu prieš moteris:

„Šalių vyriausybės privalo (...)

pripažinti svarbų moterų judėjimo ir nevyriausybių organizacijų visame pasaulyje vaidmenį mažinant smurto prieš moteris problemą;

palengvinti ir paremti moterų judėjimo ir nevyriausybių organizacijų darbą bei bendradarbiauti su jomis vietose, nacionaliniu ir regioniniu lygiu.“ (Jungtinės Tautos 1993b, 40 straipsnis)

Be to, Jungtinių Tautų valstybės narės pasisako už tai, kad kovai su smurtu prieš moteris reikia skirti pakankamai lėšų:

„Šalių vyriausybės privalo (...)

savo biudžete numatyti pakankamai lėšų prevenciniams veiksams kovai su smurtu prieš moteris.“ (Jungtinės Tautos 1993b, 4h straipsnis).

Pekino veiksų platforma konstatuoja:

„Smurtas prieš moteris yra kliuvinys įgyvendinant tokius tikslus kaip lygiateisiškumas, vystymasis ir taika. Smurtas prieš moteris pažeidžia moters žmogaus teises ir laisves, apriboja arba slopina jų suvokimą. Ilgą laiką buvo nutylima, kad šias teises ir laisves smurto prieš moteris atvejais reikia ginti. Šis klausimas yra aktualus visoms valstybėms ir turi būti neatidėliojant sprendžiamas. Nuo Nairobi konferencijos jau daug daugiau žinoma apie smurto prieš moteris priežastis, pasekmes, jo pasireiškimo dažnumą, žinomas ir priemonės kaip su juo kovoti. Visose visuomenėse moterys ir mergaitės įvairiu mastu ir nepriklausomai nuo jų pajamų, socialinės padėties ar kultūros yra fiziškai, seksualiai ir psichologiškai prievartaujamos. Sunki socialinė ir ekonominė padėtis gali būti smurto prieš moteris ir priežastis ir pasekmė“. (Jungtinės Tautos 1995, 112 straipsnis)

„Smurtas prieš moteris yra istoriškai susiklosčiusių nelygiateisių santykių tarp vyrų ir moterų išraiška. Šie santykiai leido vyriui dominuoti, diskriminuoti moterį ir varžyti jos asmenybės vystymąsi. To visą gyvenimą prieš moteris vykdyto smurto priežasčių reikia ieškoti kultūriniuose elgsenos modeliuose, ypač žalingoje tam tikrų tradicinių papročių ir apeigų įtakoje ir visuose ekstremistiškuose veiksmuose, susijusiuose su rase, lytimi, kalba arba religija, kurie moteriai skiria žemesnę vietą šeimoje, darbe, bendruomenėje ir visuomenėje. Dar labiau smurtą prieš moteris aštrina visuomeninis spaudimas, ypač gėdos jausmas paviešinus tam tikrus smurtoveiksmus prieš moterį, moteriai neprieinama teisinė informacija, pagalba ar apsauga, smurtą draudžiančių veiksmingų įstatymų nebuvimas arba nereformuoti galiojantys įstatymai, nepakankamas viešųjų įstaigų aktyvumas informuojant visuomenę apie galiojančius įstatymus ir jų įgyvendinimą ir trūkumas švietėjiškų bei kitokių priemonių šalinant smurto priežastis ir pasekmes. Smurto prieš moteris eskalavimas masinės informacijos priemonėse, ypač vaizduojant išprievartavimus ir seksualinį išnaudojimą, taip pat moterų ir mergaičių kaip sekso objektų išnaudojimą bei pornografiją turi didelės įtakos toliau plintant panašioms smurtavimams, žaloja visuomenę kaip visumą, ypač vaikus ir jaunuolius.“ (Jungtinės Tautos 1995, 118 straipsnis)

Toliau pabrėžiama, kad kai kurios moterys yra ypač pažeidžiamos kaip potencialios smurto aukos:

„Ypač smurtu pažeidžiamos yra kai kurios moterų grupės, kaip antai moterys, priklausančios nacionalinėms mažumoms, vietinės kilmės moterys, pabėgėlės, migrantės, dirbančios svetur, neturtingos, kaimuose arba atokiose vietovėse

gyvenančios moterys, beturtės, gyvenančios įstaigose arba laisvės atėmimo vietose, mergaitės, moterys su negalia, vyresnio amžiaus moterys, iškeldintos, repatrijavusios, skurde gyvenančios moterys, o taip pat gyvenančios ginkluoto pasipriešinimo sąlygose, okupacijos, karo agresijos, pilietinio karo, terorizmo taip pat ir įkaitų situacijoje.“(Jungtinės Tautos 1995, 116 straipsnis)

Veiksmų platformoje valstybės pasisako už įvairiapusiškas priemones kovoje su smurtu prieš moteris ir aiškiai įvardina priemones, kurių privalo imtis:

„Vyriausybės, tame tarpe ir savivaldos organizacijos, visuomeninės, nevyriausybines organizacijos, visuomeninės ir privačios švietimo įstaigos, būtinai verslo įmonės ir net masinės informavimo priemonės. Jos....

- a) privalo pasirūpinti pakankamai finansuojamais laikiniais prieglobsčio namais ir skubia pagalba mergaitėms ir moterims, nukentėjusioms nuo smurto, o taip pat pasirūpinti medicininėmis, psichologinėmis ir kitokiomis paslaugomis, jeigu reikia ir neatlygintinomis arba nebrangiomis teisinėmis paslaugomis bei reikalinga parama susirandant pragyvenimo šaltinį;
- b) privalo įsteigti kalbos ir kultūros požiūriu prieinamas tarnybas suaugusioms ir jaunosms migrantėms ieškančioms darbo svetur, kurios nukentėjo nuo su lytīm susijusio smurto;
- c) turi pripažinti, kad migrantės ir būtent svetur dirbančios moterys, kurių teisinis statusas priklauso nuo tos šalies darbdavių, galinčių pasinaudoti jų padėtimi, yra pažeidžiamos smurto ir kitokių išnaudojimo formų;
- d) turi remti moterų ir nevyriausybinių organizacijų visame pasaulyje iniciatyvas, kurios viešina visuomenėje smurto prieš moteris problemą ir prisideda kovojant su ja...“ (Jungtinės Tautos 1995, 125 straipsnis)

EUROPOS TARYBA

Europos Tarybos rekomendacijose pabrėžiama būtinybė bendradarbiauti visoms valstybėms narėms su nevyriausybėmis organizacijomis. Europos Taryba „rekomenduoja valstybių narių vyriausybėms

I. Peržiūrėti savo įstatymus ir politiką atsižvelgiant į sekančius punktus (...):

3. Garantuoti, kad priemonės visoje šalyje būtų koordinuojamos ir atitiktų aukų poreikius, kad atitinkamos valstybinės ir nevyriausybines organizacijos būtų supažindintos su būtinųjų priemonių planais ir jų įgyvendinimu, ypač su tais, kurie minimi rekomendacijoje;

4. Remti aktyvų prevencinį nevyriausybinių organizacijų darbą kovoje su smurtu prieš moteris ir siekti glaudaus bendradarbiavimo su jomis, tame tarpe tinkamos logistikos ir finansinės paramos srityse (...)“ (Europos Taryba 2002, psl. 5).

Rekomendacijoje skelbiama:

„Valstybės narės taip pat privalo (...)

23. Užtikrinti, kad bet kokios formos diskriminacijos aukos gautų neatidėliotą ir pilną paramą, kuri būtų teikiama koordinuotai, visapusiškai ir profesionaliai, nepriklausomai nuo to, ar skundas paduotas ar ne. Čia įeina ir medicininė apžiūra ir gydymas, o taip pat potrauminė psichologinė ir socialinė parama bei teisinė pagalba. Paslaugos turi būti teikiamos konfidencialiai ir nemokamai, be to visą parą.“ (Europos Taryba 2002, psl. 9)

24 pastraipa papildo:

„Valstybės narės turi visų pirma garantuoti, kad visos tarnybų ir kompensacinės paslaugos teikiamos šeiminio smurto aukoms būtų prieinamos ir migrantėms, jeigu jos dėl to kreipiasi.“

Europos Sąjunga

Standartai ir rekomendacijos iš ekspertų konferencijos „Policijos darbas kovoje su smurtu prieš moteris“, Badenas, 1998 gruodis

36. Moterų institucijų nuopelnas yra tai, kad jos viešai skelbia informaciją apie smurtą prieš moteris, kad jos yra suteikusios ir toliau teiks nukentėjusioms nuo smurto moterims pagalbą ir paramą. Šį darbą valstybės turi vertinti ir teikti jam pirmenybę.

37. Valstybės yra atsakingos, kad būtų sukurtas platus moterų institucijų tinklas ir kad tokios institucijos gautų deramą savo veiklos įvertinimą. Europos Parlamento moterų teisių komitetas rekomenduoja kiekvienoje valstybėje įsteigti dešimčiai tūkstančių moterų bent po vieną vietą Moterų namuose.

40. Būtina numatyti bazinį moterų institucijų ir visų su smurtu prieš moteris kovojančių organizacijų finansavimo šaltinį. Taip bus sukurtas nepriklausomas ir profesionalus pagalbos aukoms tinklas. Be to bus užtikrintas problemos atstovavimas įstatymų leidybos ir vykdomosios valdžios institucijose. Pagaliau tai suteiks moterų institucijoms galimybę įvertinti smurto prieš moteris priežastis visuomeninių struktūrinių aktualijų kontekste ir įtakoti visuomeninius politinius pokyčius.

Europos Sąjungos konferencija dėl smurto prieš moteris – Kelnas, 1999 m. kovo 29-30 d.

Ekspertų forumo rekomendacijos

4 Forumas: Pagalbą teikiančios įstaigos ir bendradarbiavimas su institucijomis, europiniai ryšiai

Visos nacionalinės vyriausybės įpareigojamos sukurti detalią paramos programą, kuria vadovaujantis nevyriausybinės moterų organizacijos teiktų visokiopas ir nemokamas paslaugas nukentėjusioms moterims ir jų vaikams, nepriklausomai nuo jų teisinės padėties. Tai gali būti Moterų namai, moterų konsultavimo tarnybos, pagalbos linija, teisinė ir socialinė pagalba, parama vaikams ir intervencijos projektai, kurie turi atitikti 4 forumo priimtus standartus.

ES ekspertų suvažiavimo rekomendacijos dėl smurto prieš moteris – Jyvaskylä (Suomija), 1999 m. lapkričio 8-10 d.

Rekomendacijos Moterų namų standartams

Salygos

Įstatymai, ginantys moteris ir vaikus, yra būtini. Smurto šeimose atveju auka turi teisę likti savo namuose; tokiais atvejais skriaudėjas turėtų būti iškeldintas iš namų. Jei išeiti norėtų pati moteris, jai turi būti suteikta vieta Moterų namuose.

Tikslai

Prevencija – pagrindinis tikslas yra smurto prevencija

Apsauga – Aukų apsauga (smurto stabdymas)

Paslaugų teikimas – moterų teisių užtikrinimas

Principai

Esminis dalykas yra užtikrinti moterų teises. Aukų anonimiškumas turi būti garantuotas. Kiekviena nukentėjusi moteris turi teisę gauti prieglobstį Moterų namuose

Paslaugos

Moterų namai turi būti lengvai prieinami moterims, patyrusioms smurtą nuo vyrų
Konsultavimo ir paramos sistema turi apimti pagalbos telefono linijas, paramos institucijas, pro-aktyvias paslaugas, globą po reabilitacijos ir nemokamą teisinę konsultaciją

Kiekis

Bent vienai šeimai iš dešimties tūkstančių gyventojų būtina turėti vietą Moterų namuose, o 50-čiai tūkstančių gyventojų – vieną konsultacinę įstaigą

Personalas

Moterų namų darbuotojai turi būti informuoti apie šeiminio smurto dinamiką ir jiems turi būti sudarytos sąlygos kelti kvalifikaciją

Darbuotojams turi būti mokami geri atlyginimai

Kiekvienai Moterų namai turi turėti bent po vieną konsultantą vaikams, nes beveik 2/3 visų Moterų namų globotinių yra vaikai

Mokymai ir tiriamasis darbas

Tų profesijų atstovai, kurie susiduria su šeiminio smurto aukomis – o tai yra socialiniai darbuotojai, sveikatos apsaugos darbuotojai, teismo sprendimų vykdytojai ir kt. – turi gauti specialų išsilavinimą.

Darbuotojai, dirbantys su vyriško smurto aukomis, privalo nuolat kelti kvalifikaciją.

Darbuotojai, teikiantys teises paslaugas, privalo išklausti šeimos teisės kursą.

Būtinai visų formų smurto prieš moteris ir vaikus tiriamasis darbas

Veikiančios institucijos turi būti nuolat stebimos ir tikrinamos

Finansinė parama

Vyriausybės yra įpareigojamos teikti visaapimančią ir nemokamą paramą moterims ir vaikams, patyrusiems smurtą nepriklausomai nuo jų teisinės padėties.

Atsakomybė už prasižengimą tenka tik prasižengusiajam.

Moterys turi be jokių formalumų gauti vietą Moterų namuose.

2001 m. kovo 15 d. Tarybos pamatinis sprendimas dėl nukentėjusiųjų padėties baudžiamosiose bylose (2001/220/TVR)

4 straipsnis

Teisė gauti informaciją

1. Kiekviena valstybė narė užtikrina, kad nukentėjusiesiems nuo pat pirmojo susidūrimo su teisėsaugos įstaigomis bet kuriais būdais, kurie jai atrodo tinkami, ir kiek įmanoma bendrai suprantamomis kalbomis visų pirma būtų prieinama jų interesų apsaugai reikalinga informacija. Tokia informacija turi būti bent susijusi su tuo, kas nurodyta toliau:

- a) tarnybomis arba organizacijomis, į kurias jie gali kreiptis paramos;
- b) parama, kurią jie gali gauti;
- c) kur ir kaip jie gali pranešti apie nusikaltimą;
- d) procedūromis po tokio pranešimo ir su tokiais procedūromis susijusiu jų vaidmeniu;
- e) kaip ir kokiomis sąlygomis jie gali gauti apsaugą;
- f) koku mastu ir kokiomis sąlygomis jiems yra prieinama:
  - i) teisinė konsultacija arba
  - ii) teisinė pagalba, arba

iii) kuri nors kita konsultacijos rūšis, jei i ir ii papunkčiuose numatytais atvejais jie turi teisę ją gauti;

g) jiems keliamais reikalavimais dėl teisės gauti kompensaciją;

h) jei jie gyvena kitoje valstybėje, ar yra kokios nors specialios jiems prieinamos priemonės savo interesams apginti.

3. Valstybės narės imasi priemonių, reikalingų užtikrinti, kad bent jau tais atvejais, jei nukentėjusiesiems galėtų kilti pavojų, kai baudžiamojon atsakomybėn patrauktas arba už nusikaltimą nuteistas asmuo yra paleidžiamas į laisvę, prireikus būtų galima priimti sprendimą pranešti apie tai nukentėjusiajam.

6 straipsnis

Konkretni pagalba nukentėjusiajam

Kiekviena valstybė narė užtikrina, kad nukentėjusieji galėtų gauti 4 straipsnio 1 dalies f punkto iii papunktyje nurodytą nemokamą, jei pateisintina, konsultaciją dėl jų vaidmens procesiniuose veiksmuose ir, jei tikslinga, 4 straipsnio 1 dalies f punkto ii papunktyje nurodytą teisinę pagalbą, kai jiems gali būti suteikiamas baudžiamojo proceso dalyvių statusas.

8 straipsnis

Teisė į apsaugą

1. Kiekviena valstybė narė nukentėjusiesiems ir prireikus jų šeimų nariams ar panašų statusą turintiems asmenims užtikrina tinkamą apsaugos lygį, ypač dėl jų saugos ir privataus gyvenimo apsaugos, kai kompetentingos institucijos mano, kad yra didelis atsakomųjų veiksmų pavojus arba turi tvirtų įrodymų dėl ketinimų įsibrauti į jų privatų gyvenimą.

2. Tuo tikslu ir nepažeisdamos šio straipsnio 4 dalies, valstybės narės garantuoja, kad būtų galima prireikus kaip teismo procesinių veiksmų imtis atitinkamų priemonių nukentėjusiųjų ir jų šeimų narių ar panašų statusą turinčių asmenų privatumui ir jų fotografijoms apsaugoti.

3. Kiekviena valstybė narė, be to, užtikrina, kad būtų išvengta nukentėjusiųjų ir nusikaltėlių kontaktų teismo patalpose, nebent baudžiamosios bylos nagrinėjimas reikalauja tokių kontaktų. Prireikus tuo tikslu kiekviena valstybė narė palaipsniui rūpinasi, kad teismo patalpose būtų specialūs laukiamieji nukentėjusiesiems.

4. Kiekviena valstybė narė užtikrina, kad tais atvejais, kai nukentėjusiuosius, ypač labiausiai pažeidžiamus, reikia apsaugoti nuo parodymų davimo viešame teismo posėdyje padarinių, nukentėjusieji teismo sprendimu gali turėti teisę duoti parodymus tokiu būdu, kuris leis šį tikslą pasiekti bet kuriomis tinkamomis priemonėmis, suderinamomis su pagrindiniais teisiniais principais.

9 straipsnis

Teisė į kompensaciją baudžiamosios bylos nagrinėjimo metu

1. Kiekviena valstybė narė užtikrina, kad nukentėjusieji nuo nusikalstamų veikų turėtų teisę per prideramą laikotarpį sulaukti nutarties dėl nusikaltėlio mokėtinos kompensacijos vykstant baudžiamosios bylos nagrinėjimui, išskyrus atvejus, kai tam tikri nacionalinės teisės aktai nustato kompensacijos priteisimą kitokiu būdu.

2. Kiekviena valstybė narė imasi atitinkamų priemonių skatinti nusikaltėlių nukentėjusiesiems sumokėti prideramą kompensaciją.

3. Jei baudžiamosios bylos nagrinėjimui nėra būtina, nukentėjusiesiems priklausantis grąžintinas turtas, areštuotas baudžiamosios bylos nagrinėjimo metu, yra jiems nedelsant grąžinamas.

13 Straipsnis

Specialios tarnybos ir nukentėjusiųjų rėmimo organizacijos

1. Kiekviena valstybė narė procesinių veiksmų kontekste skatina nukentėjusiųjų rėmimo sistemų, atsakingų už pirminio nukentėjusiųjų priėmimo ir paskesnės paramos bei pagalbos nukentėjusiesiems organizavimą, veikimą arba parūpindama savo viešosiose tarnybose specialiai parengtus darbuotojus, arba finansuodama nukentėjusiųjų rėmimo organizacijas.

2. Kiekviena valstybė narė skatina tokių darbuotojų ar nukentėjusiųjų rėmimo organizacijų procesiniuose veiksmuose veikimą, ypač:

- a) teikiant nukentėjusiesiems informaciją;
- b) teikiant pagalbą nukentėjusiesiems pagal jų neatidėliotinus poreikius;
- c) lydint nukentėjusiuosius, jei reikia ir galima, baudžiamosios bylos nagrinėjimo metu;
- d) teikiant pagalbą nukentėjusiesiems jų prašymu pasibaigus baudžiamosios bylos nagrinėjimui

15 straipsnis

Praktinės sąlygos dėl nukentėjusiųjų padėties vykstant procesiniams veiksams

1. Kiekviena valstybė narė remia, kad procesiniams veiksams apskritai, o ypač tose vietose, kuriose gali būti pradėtas baudžiamosios bylos nagrinėjimas, būtų laipsniškai kuriamos sąlygos siekiant užkirsti kelią nukentėjusiųjų antriniam persekiojimui ir išvengti, kad nukentėjusiesiems būtų daromas nereikalingas spaudimas. Tai ypač taikytina tinkamam pirminiam nukentėjusiųjų priėmimui ir jų padėčiai prideramų sąlygų atitinkamose bylų nagrinėjimo vietose kūrimui.

2. Taikydama šio straipsnio 1 dalį, kiekviena valstybė narė pirmiausia atsižvelgia į teismuose, policijos nuovadose, viešosiose tarnybose ir nukentėjusiųjų rėmimo organizacijose esančias sąlygas.

P R I E D A S 2

S A U G O S P L A N A V I M A S

Su kliente, kuri gyvena ne Moterų Krizių centre, bet kartu su nusikaltėliu, reikėtų aptarti šiuos klausimus:

- Kuo ji gali pasitikėti (giminaičiais, draugais/draugėmis, vaikų mokytojais ir t.t.)?
- Rankinę su svarbiausiais daiktais, ypač su svarbiausiais dokumentais, ji turėtų laikyti pas patikimą asmenį. Be to reikia priminti, kad namo/buto ir mašinos raktus reikėtų visuomet turėti su savimi, kad negalėtų jų pamiršti.
- Jei namuose būtų ginklų, reiktų rasti išeitį, kaip juos išnešti iš namų.
- Kam ji galėtų reikalui esant paskambinti?
- Kas reikalui esant galėtų garantuoti jai saugumą?
- Ar ji kreiptųsi į policiją, jeigu jos partneris vėl pradėtų smurtauti? Ar namuose yra telefonas, o gal įmanoma susitarti su kaimynais dėl signalo, po kurio jie paskambintų į policiją?
- Kur galėtų eiti, jei reiktų ieškoti laikino prieglobsčio? Padėti jai permąstyti vietas, kuriose ji reikalui esant galėtų prisiglausti. Užrašyti tuos adresus ir telefono numerius ir priminti, kad laikytų juos paslėptus nuo nusikaltėlio.
- Kokiais keliais galima išbėgti iš namų?
- Priminti įvairias galimas reakcijas į smurtinę ataką: ji gali bėgti, arba mėginti nuraminti smurtautoją. Visos priemonės tinka, svarbiausia yra jos saugumas.

Jeigu klientė ruošiasi palikti smurtautoją, reiktų aptarti su ja šiuos klausimus:

- Kaip ir kada jai geriausia išeiti? Ar ji turi transporto priemonę? Ar turi pinigų? Kur ji galėtų eiti?
- Ar ji ryžtųsi reikalui esant paskambinti į policiją?
- Kam ji turėtų papasakoti apie savo pabėgimą, o kam ne?
- Ko reiktų imtis, kad smurtautojas nesužinotų, kur ji yra?
- Kas iš jai pažįstamų žmonių, kuriais ji pasitiki, galėtų ją apsaugoti?
- Kaip ji galėtų saugiai nuvykti į darbą ar į vaikų mokyklą ir atgal?
- Kokia parama iš valstybinių institucijų leistų jai jaustis saugesniai? Derėtų užrašyti tuos adresus ir telefono numerius ir priminti, kad laikytų juos nusikaltėliui neprieinamoje vietoje.
- Ar ji žino artimiausio Moterų Krizių centro telefono numerį?
- Kaip reiktų reglamentuoti globos ir lankymo terminus, kad ji ir jos vaikai jaustųsi saugūs?
- Ar laikinas sprendimas dėl galimų neigiamų pasekmių būtų išeitis?

Jeigu klientė gyvena viena, arba jeigu smurtautojas buvo iškeldintas iš buto, reikėtų aptarti su šiuos klausimus:

- Jai reiktų pakeisti visas spynas
- Jei įmanoma reikėtų imtis techninių saugumo priemonių, pvz. įrengti grotas ant langų, įstatyti saugias spynas, pasirūpinti geresniu apšvietimu, įsigyti gesintuvą ir pan.
- Vaikams, giminėms ir draugams prisakyti esant pavojaus signalams tuoj pat kviesti policiją.
- Ji privalo informuoti mokytojus ir darželio auklėtojus apie tai, kas turi teisę pasiimti vaikus. Be to reikia imtis ir papildomų vaikų saugumą užtikrinančių priemonių.
- Jos saugumui užtikrinti sudaryti socialinių paslaugų tinklą, pvz. apsilankyk institucijose, kurios užsiima šeiminių smurto problemomis ir aptark su jomis apsaugos priemones (globos ir lankymo terminus, paraiškas skiryboms ir kt.)
- Paduoti paraišką dėl laikino sprendimo

Patarti Krizių centro klientei turėti paruoštus šiuos dalykus, jeigu jai tektų bėgti:

- Pasą
- Gimimo liudijimą
- Socialinio draudimo dokumentus
- Santuokos liudijimą
- Vairuotojo pažymėjimą ir automobilio dokumentus
- Banko sąskaitos numerius, kreditines korteles, taupomašias knygeles
- Socialinės paramos dokumentus
- Vaistus ir receptus
- Skyrybų dokumentus arba kitokius teismo sprendimus
- Šeimos narių, draugų ir vietinių institucijų telefono numerius
- Rūbus ir kitokius reikmenis vaikams
- Raktus (namų, automobilio ir kt.)
- Mėgiamus vaikų žaislus, kad jiems lengviau būtų pakelti gyvenamos vietos pasikeitimą
- Mokyklinius sąsiuvinius ir vadovėlius